

UNIVERZITET U BEOGRADU

**PRANJE NOVCA, ORGANIZOVANI KRIMINAL I
EVROPSKA UNIJA**

Završni rad

Student:
Nirmal Kukić

Mentor:
Prof. dr Dragan Simeunović

Beograd, mart 2015.

UNIVERZITET U BEOGRADU

**PRANJE NOVCA, ORGANIZOVANI KRIMINAL I
EVROPSKA UNIJA**

Završni rad

Student: Nirmal Kukić

Datum prijave teme: 18.12.2014.

**Katedra: Multidisciplinarni master
studij**

**Smjer: Terorizam, organizovani
kriminal i bezbednost**

Komisija:

Prof. dr Dragan Simeunović

Prof. dr Đorđe Ignjatović

Prof. dr Goran Ilić

Datum odbrane:

Beograd, mart 2015.

SADRŽAJ

LISTA SKRAĆENICA	5
UVOD	6
I – PRANJE NOVCA I ORGANIZOVANI KRIMINAL, POJAM I MEĐUSOBNA POVEZANOST.....	8
1. Nastanak pojma „pranje novca“	8
2. Definisanje pranja novca	10
3. Definisanje organizovanog kriminala.....	13
4. Odnos i međusobna veza organizovanog kriminala i pranja novca	16
II – MEĐUNARODNI INSTRUMENTI I AKTI EVROPSKE UNIJE U BORBI PROTIV PRANJA NOVCA.....	19
1. Uvodna razmatranja.....	19
2. Instrumenti za borbu protiv pranja novca na međunarodnoj razini.....	21
3. Suprotstavljanje pranju novca u Evropskoj uniji.....	34
3.1. Direktiva 91/308/EEC o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca... ..	25
3.2. Direktiva 2001/97/EC kojom se mijenja Direktiva 91/308/EEC	38
3.3. Direktiva 2005/60/EZ o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma	42
3.4. Prijedlog nove Direktive o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma	48
3.5. Europol.....	50
III – SUPROTSTAVLJANJE PRANJU NOVCA U BIH PRAVU.....	51
1. Uvodna razmatranja.....	51
2. Krivično djelo pranja novca u krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine.....	52
3. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti Bosne i Hercegovine	55
3.1. Uvod.....	55
3.2. Zakonsko određenje pojmova pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti	56
3.3. Obveznici i mjere identifikacije klijenta	57
3.4. Obavješćavanje Finansijsko-obavještajnog odjela o sumnjivim transakcijama	60
3.5. Nadležnosti Finansijsko-obavještajnog odjela	61
4. Praktični aspekti sprečavanja pranja novca/finansiranja terorističkih aktivnosti i učinkovitost FOO.....	63

4.1. Smjernice za procjenu rizika i provođenje Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti	63
4.2. Rezultati Finansijsko-obavještajnog odjela i Suda BiH u praksi	66
4.3. Buduća zakonska regulativa.....	70
5. Strategija i akcioni plan za suzbijanje pranja novca u Bosni i Hercegovini.....	71
IV - UPOREDNOPRAVNI PRIKAZ POJEDINIH ZAKONODAVSTAVA U BORBI PROTIV PRANJA NOVCA.....	73
1. Uvod	73
2. Srbija.....	73
3. Hrvatska.....	75
4. Slovenija	77
5. Teret dokazivanja porijekla imovine	79
ZAKLJUČAK	82
LITERATURA	84

LISTA SKRAĆENICA

AML - Anti Money Laundering Network
APG - Asia/Pacific Groups on Money Laundering
BCBS - Basel Committee on Banking Supervision
CFATF - Caribbean Financial Action Task Force
CIA – Central Intelligence Agency
DNFBP - Designated Non-Financial Businesses and Professions
EAG - Eurasian group on combating money laundering and financing of terrorism
ESAAMLG - East and Southern Africa Anti-Money Laundering Group
ESLJP – Evropski sud za ljudska prava
EUROPOL - European Police Office
FATF - Financial Action Task Force
FIU - Financial Intelligence Units
FOPAC - Fonds Provenant d'Activites Criminelles
GAFISUD - Financial Action Task Force on Money Laundering in South America
GIABA - Intergovernmental Action Group against Money – Laundering in Africa
HANFA - Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga
IACP - International Association of Chiefs of Police
JHA - Justice and Home Affairs
KYC - Know your Customer
MENAFATF - Middle East and North Africa Financial Action Task Force
MONEYVAL - Committee of Experts on the Evaluation of Anti-money Laundering Measures
NCCTs - Non-Cooperative Countries or Territories
OAS - The Organization of American States
RBA - Risk Based Approach
SIPA - State Investigation and Protection Agency
TIU - The Tennis Integrity Unit
UN - The United Nations
USKOK - Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala

UVOD

Pranje novca i organizovani kriminal kao šira pojava, fenomeni su koji danas zaslužuju opsežna istraživanja i ogromnu pažnju. Radi se o globalnim problemima koji zahtijevaju borbu državnih, regionalnih i međunarodnih institucija, obzirom da su pranje novca i organizovani kriminal odavno prerasli državne okvire. Retorički pretjerano ne bi bilo kazati da organizovani kriminal povezuje ilegalne grupe koje se bave prljavim novcem sa velikim biznisom i političkim elitama, stvarajući na taj način čvrstu i jako opasnu vezu za finansijske sisteme država i međunarodne zajednice.

Opasnost povezanosti kriminalnih organizacija i finansijskih institucija, što omogućava kontrolu ekonomskih odnosa i politike u globalnom smislu, naročito se odražava na zemlje koje nemaju sigurne finansijske sisteme (posebno zemlje u tranziciji), obzirom na neizgrađenost institucija koje se bave borbom protiv prljavog novca u njima. Problem pranja novca primarno poziva na međunarodno rješenje. Od suštinskog je značaja da države i međunarodna zajednica pokušaju harmonizovati svoje pristupe, standarde i zakonska rješenja u vezi sa ovim problemom, te na taj način omoguće efikasnu saradnju u borbi protiv međunarodnog pranja ilegalno stečenih sredstava i organizovani kriminala paralizuju preko jednog od njegovih temeljnih stubova. Analizom ovih problema, nameće se logično pitanje: zašto je pranje novca toliko bitno za suzbijanje organizovanog kriminala? Naravno, najjednostavniji odgovor je profit. Ono što povezuje ova dva fenomena upravo je veliki profit od kojeg zavisi stepen moći kriminalnih organizacija. Pohlepa za velikom dobiti kao pokretač kriminala, za krajnju posljedicu ima legalizaciju ilegalno stečenog novca infiltriranog u nacionalne legalne finansijske sisteme. Taj proces ima devastirajuće socijalne i ekonomske konsekvence, sa poražavajućim uticajem na državne ekonomije i svjetske finansijske institucije.

Poseban fokus naučno-istraživačkog rada će biti analiza trenutne regulative sprečavanja pranja novca u Evropskoj uniji (u daljem tekstu: EU), kao i mehanizama i mjera za suzbijanje ove kriminalne aktivnosti unutar jedinstvenog prostora EU. U tom smislu, cilj je pružanje kritičkog osvrta na postojeća rješenja i davanje doprinosa u pravcu kvalitetnije regulacije pojedinih pitanja pranja novca i organizovanog kriminala u EU i BiH. Također, jedan od osnovnih ciljeva je ukazati na važnost primjene postojećih i otkrivanja novih mjera i metoda u suprotstavljanju pranju novca kako u EU tako i u BiH. Praćenjem rada i učinka prevencije pranja novca Finansijsko-obavještajnog odjela

Državne agencije za istrage i zaštitu (u daljem tekstu: FOO) od njegovog osnivanja do danas, izvršit ćemo detaljan uvid u praksu BiH, te ocijeniti razinu efikasnosti provođenja propisa odnosne materije.

U radu ćemo se koristiti opštim metodama društvenih nauka (analiza, sinteza, induktivna i deduktivna metoda), a služit ćemo se i posebnim metodama pravne nauke (normativni, komparativno-pravni i historijski metod). Pored navedenih, primijenit ćemo statistički (posebno za domaće zakonodavstvo) i dijalektički metod.

Rad je strukturiran iz četiri cjeline. Prva cjelina obuhvata definisanje pojma pranja novca i organizovanog kriminala, njihovu međusobnu vezu i opasnosti koje proizvode za međunarodnu zajednicu. U drugom dijelu su detaljno analizirani instrumenti, odnosno pravni akti koji uređuju problem pranja novca na međunarodnoj razini, a posebno direktive EU koje reguliraju ovu materiju unutar njenog jedinstvenog prostora. Dalje, analizirana su i izložena rješenja BiH zakonodavstva, kako kroz krivične zakone, tako i kroz poseban državni zakon o sprečavanju pranja novca. Osim toga, osvrnut ćemo se na smjernice i strategiju protiv pranja novca, te praktične rezultate institucija koje su nadležne za sprečavanje ove kriminalne aktivnosti. U posljednjem dijelu ćemo predstaviti rješenja zakonodavstava pojedinih država, legislativni razvoj i harmonizacijski put, a rad ćemo okončati analizom procesnog pitanja tereta dokazivanja porijekla imovine, obzirom na međunarodne trendove posljednjih godina i djelimično prihvatanje tog principa u brojnim državama kako u EU, tako i izvan njenog članstva.

I – PRANJE NOVCA I ORGANIZOVANI KRIMINAL,

POJAM I MEĐUSOBNA POVEZANOST

1. Nastanak pojma „pranje novca“

Nastanak pojma „pranje novca“ povezan je sa početkom 20. stoljeća i kriminalnim aktivnostima koje su se odvijale u SAD. Naime, velike sume novca od prodaje alkohola, iznuda, prostitucije i kocke trebalo je na neki način legalizovati.¹ Jedan od načina da se to uradi bio je da se gangsterske organizacije uključe u legalno poslovanje.² Osuda Al Capone-a³ za utaju poreza tridesetih godina 20. vijeka prema nekim mišljenjima bila je veoma uticajna na ekspanziju pranja novca.⁴ Naime, Mayer Lansky poučen događajima sa Al Capone-om i svjestan da će njega i njegove saradnike zadesiti ista sudbina, ukoliko ne prikriju i prikažu svoje nelegalne prihode kao legalne, stvara jedan od prvih načina pranja novca koristeći se konceptom pozajmica od švajcarskih banaka (ofšor)⁵ u koje je prethodno uloženi “prljavi” novci, koji se vraćali u SAD kao pozajmica različitim firmama koje su posjedovale kriminalne organizacije.⁶ Prva upotreba termina pranje novca u štampi zabilježena je u SAD 1973. godine tokom afere Watergate. Tada je prvi put upotrijebljen koncept pozajmica od švicarskih banaka, odnosno prikaz novca kroz zajmove koje dodjeljuju strane banke, te prikazivanje prihoda ukoliko bi to bilo potrebno. Ovdje se

¹ Volstedov zakon (osnov je 18. amandman na Ustav SAD) od 16. januara 1920. godine zabranio je proizvodnju, prodaju, distribuciju i uvoz alkohola u SAD. Tako su u vrijeme prohibicije određene kriminalne grupe novac stečen od prodaje alkohola prikazali kao dobit praonica veša čiji su bili vlasnici (Volstedov zakon je bio na snazi do 1933. godine kada je stavljen van snage 21. amandmanom na Ustav SAD).

² Financial Action Task Force, Policy Brief, Paris, 1999, p.2.

³ Alphonse Gabriel Capone je osuđen 1931. godine na 11 godina zatvora za utaju poreza i prostituciju.

⁴ James R. Richards, Transnacional Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering, London, CRC Press, 1999, p.44.

⁵ Ofšor finansijski centar je područje izvan jurisdikcije pojedinih država gdje, pod uvjetima minimalnih ili nepostojećih poreznih stopa, izuzetno liberalnih propisa i potpune anonimnosti, multinacionalne banke, korporacije i pojedinci stranih država prebacuju svoje poslove, putem otvaranja filijala ili računa, stvarajući velik nesrazmjer između finansijskog i ostalih sektora, te čiji je veliki broj finansijskih institucija primarno na usluzi nerezidentima (Domagoj Mihaljević, *Položaj i uloga Offshore finansijskih centara u finansijskoj globalizaciji*, Ekonomska misao i praksa, Dubrovnik, god. XXI, br. 2, 2012, str. 798).

⁶ Više kod: Goran Bošković, *Pranje novca*, BeoSing Beograd, 2005, str. 19..

radilo o pozajmicama od banaka u koje je prethodno uložen nelegalan novac, a zatim se isti vraćao u SAD određenim firmama u vlasništvu kriminalnih grupa.⁷

Pojam *pranje novca*, pomenuli smo da je prvi put upotrijebljen u poznatoj američkoj aferi Watergate⁸, a od tada se široko upotrebljava u stručnoj literaturi u cijelom svijetu. Potekao je od engleske riječi *Money Laundering* što predstavlja legalizaciju sredstava stečenih kriminalnom djelatnošću. Tradicionalno, pranje novca je posmatrano kao „čišćenje“ nelegalnih sredstava generiranih istim takvim aktivnostima; u početku sa ujedinjenim načinom razmišljanja da su ti zločini povezani sa ilegalnom trgovinom drogama i ostalim narkoticima.^{9 10} Na početku razvoja ove kriminalne aktivnosti, banke nisu bile dužne prijavljivati izvršene transakcije, pa se na taj način stvarao prostor za obavljanje ilegalnih radnji i sticanje velikih količina novca na nezakonit način. Međutim, usvajanjem Zakona o bankarskoj tajni (Bank Secrecy Act) u Kongresu SAD 1970. godine, svaka transakcija u vrijednosti većoj od hiljadu dolara morala je biti prijavljena nadležnim službama za unutrašnji platni promet. Ta suma je nekoliko godina poslije povećana na deset hiljada dolara, a borba je nastavljena usvajanjem *Zakona o kontroli pranja novca*¹¹ (Money Laundering Control Act) u Kongresu koji je za krivično djelo propisao svako pranje novca povezano sa kriminalnom aktivnošću.

Činjenica je da su razvojem modaliteta pranja novca primarno banke bile na „udaru“ kriminalaca. Donošenjem gore navedenih propisa u SAD, kriminalne organizacije se usmjeravaju prema drugim, manje zaštićenim i prevarama podložnim, finansijskim institucijama. Naravno, cjelokupan finansijski sektor se normativno štitio, ali je ta zaštita konstantno praćena novim načinima pronevjera, što je pod uticajem globalizacije i razvoja kompjuterskog kriminala i u današnjem vremenu slučaj.

⁷ Ibid, p.45.

⁸ Radi se o jednom od najvećih političkih skandala u historiji SAD koji je rezultirao ostavkom tadašnjeg predsjednika Richarda Nixona. Iako se naziv Watergate prvenstveno odnosi na prisluškivanje i provalu u sjedište nacionalnog odbora Demokratske stranke u Vašingtonu (Watergate je bio stambeni kompleks), taj se termin ponajviše koristi da bi označio niz političkih i korupcijskih skandala u toj zemlji između 1972. i 1974. godine.

⁹ Peter Lilley, *Dirty Dealing: The Untold Truth About Global Money Laundering, International Crime and Terrorism*, Fully Revised and Updated Third Edition, London, 2006, p. 13.

¹⁰ Takva tvrdnja svakako ima jaku argumentaciju, pogotovo ako uzmemo u obzir da su najveće kriminalne organizacije specijalizirane za poslove pranja novca, najuže povezane sa trgovinom opojnih droga.

¹¹ Zakon o kontroli pranja novca je usvojen u septembru 1986. godine, a 27. oktobra iste godine je potpisom predsjednika SAD stupio na snagu. Predviđao je stroge kazne za obveznike koji neuredno prijavljuju gotovinske novčane transakcije veće od 10.000 USD, te ne ispunjavaju obavezu dugog čuvanja potvrda o poslovanju u svotama većim od 3.000 USD

(Preuzeto sa: http://www.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/h-pranje-novca-terorizam.htm.)

2. Definisanje pranja novca

Najjednostavnije rečeno, pranje novca predstavlja način, odnosno tehniku pretvaranja nezakonito stečene dobiti u legalan prihod. U literaturi postoji veliki broj definicija pranja novca, a iako su tekstualno različite, one su suštinski veoma slične. Pranje novca je proces kojim neko prikriva postojanje, ilegalno porijeklo ili ilegalnu upotrebu prihoda, da bi ga zatim prikazao tako da on izgleda legitiman.¹² Prema definiciji FATF-a, pranje novca predstavlja obradu sredstava stvorenih kriminalnim aktivnostima radi prikrivanja ilegalnog porijekla takvih sredstava. Također, pranje novca možemo definisati i kao niz aktivnosti koje se koriste da bi se sakrio prihod od kriminalne djelatnosti i prikazao kao da potiče od legalnih aktivnosti.¹³

Prilikom operacije pranja, novac prolazi više faza¹⁴ u kojima se koriste najrazličitije tehnike¹⁵ njegovog prikrivanja i legalizacije. Novac koji je opran, utiče na potražnju skupih

¹² Definicija pranja novca prema Izvještaju Predsjedničke komisije SAD za organizovani kriminalitet iz 1984. godine.

¹³ Daniel H. April, Angelo M. Grasso, *Money laundering*, The American Criminal Law Review, vol. 38, Chicago, 2001, p. 1054.

¹⁴ To su obično tri glavne faze i to: polaganje, prikrivanje i integracija. U prvoj fazi, nezakonito stečeni novac se obično polaže u banke u inostranstvu, ulaže u pokretne/nepokretne stvari ili na drugi ulazi u finansijski sistem. Tada je najvidljiviji i najizloženiji otkrivanju, jer perači novca izlažu svoju zaradu, pa je faza polaganja obzirom na mogućnost detekcije prljavog novca krucijalna. U drugoj fazi dolazi do realizacije brojnih finansijskih transakcija putem kojih se nastoji sakriti izvor nelegalno stečenog novca ili njegovih vlasnika, dok u fazi integracije dolazi do uključivanja prljavog novca u dozvoljene finansijske tokove i njegovog „stapanja“ sa legalnim sredstvima što uvećava nemogućnost njegovog otkrivanja. Da bi nam navedene faze bile jasnije, navest ćemo jedan primjer. Radi se o poznatom slučaju harvardski obrazovanog ekonomiste Franklina Jurada koji je izveo je operaciju pranja novca za kolumbijskog narkobosa Josea Santacruza-Londona. Ta shema je izvedena na sljedeći način:

Polaganje: Jurado je položio gotovinu od prodaje droge u SAD na račune otvorene u panamskim bankama (koristeći se bankarskom tajnom u toj državi);

Prikrivanje: Potom je prebacio novac iz Paname na više od 100 bankarskih računa u 68 banaka u devet država Europe, uvijek u iznosima ispod 10.000 \$ da izbjegne sumnju. Bankarski računi su otvoreni na izmišljena imena i imena ljubavnica Santacruza-Londona i imena članova porodice. Jurado je zatim osnovao lažne firme u Europi kako bi dokumentovao novac kao legalni prihod;

Integracija: Plan je bio poslati novac u Kolumbiju, gdje bi ga Santacruz-Londono upotrijebio za finansiranje svojih mnogobrojnih zakonitih poslova. Ali, Jurado je uhvaćen. U cjelini, on je usmjerio 36 miliona \$ narkonovca kroz zakonite finansijske ustanove. Juradova shema otkrivena je kad je banka u Monaku propala, a naknadna revizija otkrila mnoge račune koji su omogućili praćenje i povezivanje s Juradom. U isto vrijeme, Juradov susjed u Luxembourgu se žalio zbog buke, jer je on imao mašinu za brojanje novca koja je radila čitave noći. Lokalne vlasti započele su istragu, pa ga je sud u Luksemburgu odmah proglasio krivim zbog pranja novca. Kada je kazna u Luksemburgu odslužena, sud u SAD također ga je proglasio krivim te je osuđen na sedam i pol godina zatvora (S. Katušić-Jergović, *Pranje novca: pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi*, str. 625-626).

¹⁵ Neke od najpoznatijih tehnika su: alternativno ili podzemno bankarstvo (najpoznatiji sistemi su: hawala/hundi ili južnoazijski sistem, crno devizno tržište pezosa ili južnoamerički sistem i kineski ili istočnoazijski sistem), ofšor bankarstvo (pojačane bankarske tajne i diskreciona prava banaka u finansijskom poslovanju), ulaganje u legalne djelatnosti (nekretnine, ugostiteljski objekti itd), strukturiranje ili gradnja pologa (eng. smurfing – podrazumijeva razbijanje velikih novčanih svota na manje kako bi se prikrila sumnja

proizvoda (jahte, luksuzni stanovi, vile i slično), povećava cijene nekretnina i drugih dobara, što u konačnici utiče na inflaciju i državnu privredu. Ekonomski sistem vrijednosti biva poremećen, a nezakonitost postaje osnovni princip ekonomske aktivnosti.¹⁶ Operacijama pranja novca se uvećava mogućnost da finansijske institucije budu korumpirane ili kontrolisane od strane organizovanih kriminalnih grupa. U okviru ovih institucija postoji čvrsta korelacija između pranja novca i nezakonitog djelovanja pojedinih službenika. Finansijske institucije u tranzicijskim društvima su naročito osjetljive na praksu kriminalnih elemenata da koriste korupciju kako bi stekli veći uticaj nad tokovima prljavog novca.¹⁷

Po Malloryu, pranje novca je skup aktivnosti namijenjenih prikrivanju postojanja, porijekla i krajnjeg korištenja sredstava pribavljenih nezakonitom aktivnošću. To je pretvaranje „prljavog“ profita ili druge imovinske koristi pribavljenih kriminalnim ili drugim protuzakonnim radnjama koje su obuhvaćene pojmom tzv. glavnog odnosno predikatnog krivičnog djela u “čisti” novac, dakle novac koji se nakon toga može upotrijebiti i koristiti kao legalan u bankovnim, trgovačkim, kupoprodajnim, investicijskim, poduzetničkim i drugim ekonomskim aktivnostima ili načinima ulaganja.¹⁸

Pored definisanja pranja novca kao finansijske transakcije koja je stvorena za promicanje određenih nezakonitih aktivnosti ili za prikrivanje dobiti iz tih aktivnosti, na drugoj strani imamo grupu autora koji na ovu negativnu pojavu gledaju kao na svaku tehniku usmjerenu ka pretvaranju nepošteno stečenog prihoda, tako da se čine poštenom zaradom (Modly, D, Korajić, N, Šuperina, M).¹⁹

Pranje novca je oblik kriminala koji je derivativan po svojoj prirodi. Ne može biti pranja novca bez prethodnog izvršenja nekog drugog krivičnog djela. Prethodno ili predikatno krivično djelo je ono krivično djelo čijim izvršenjem je nastala imovinska korist koja je predmet krivičnog djela pranja novca.²⁰ Drugim riječima, pranje novca se više

na pranje novca), fiktivni ugovori i fiktivna preduzeća, korištenje nominalne osobe (ide se u pravcu povjerenja prema bližim članovima porodice, poslovnim partnerima) itd.

¹⁶ Mersida Sućeska, *Osnovi ekonomskog kriminaliteta*, Univerzitet u Prištini, Priština 2006, str. 148.

¹⁷ Ivana Racić, *Posljedice pranja novca*, Revija za bezbednost, Stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalitetu, 8/08, 2008, str. 44.

¹⁸ Dubravko Palijaš, *Međunarodna suradnja i pravna pomoć u predmetima pranja novca, uloga i zadaci državnog odvjetnika*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 14, broj 2/2007, str. 808.

¹⁹ Borislav Petrović, Eldan Mujanović, *Krivično djelo pranja novca u uporednom pravu*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LII-2009, str. 302-303.

²⁰ Milovan Milovanović, *Pranje novca: Neka otvorena pitanja*, Revija za bezbednost, Stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalitetu, 5/08, 2008, str. 32.

posmatra kao naknadna kriminalna pojava usmjerena ka skrivanju pravog porijekla nezakonito stečene imovinske koristi i njenom predstavljanju kao zakonite dobiti.²¹ Kako bi se kriminalci osujetili u namjeri njegove legalizacije, potrebno je da svaka država odnosno njene institucije preduzmu nekoliko međusobno vezanih koraka na području sprečavanja ovog vida kriminala. To prije svega podrazumijeva neophodnost inkriminacije pranja novca u krivična zakonodavstva i donošenje posebnih zakona o sprečavanju pranja novca, efikasno procesuiranje i osuđivanje učinitelja ovih krivičnih djela,²² zamrzavanje i konfiskaciju prihoda od kriminala, te napore država, agencija za provođenje zakona i nadležnih institucija na uspostavljanju kvalitetnije saradnje i koordinacije.²³ Osim toga, banke i ostale finansijske institucije su dužne sarađivati sa agencijama za provođenje zakona, instalirati snažne identifikacione procedure, voditi evidencije o klijentima, izvještavati o sumnjivim klijentima i transakcijama, te zanemariti bankarsku tajnu ako će to pomoći otkrivanju pranja novca.²⁴

Shodno navedenom, možemo istaći nekoliko osnovnih karakteristika ovog pojma:

- raspolaganje prljavim novcem je uslovljeno prethodnom kriminalnom djelatnošću (počinjenje predikatnog krivičnog djela),
- pranje novca je proces kojim se prikriva postojanje, priroda i porijeklo nelegalno stečenih sredstava,
- proces pranja novca obuhvata uključivanje nelegalno stečenih sredstava transformacijom, prebacivanjem, razmjenjivanjem, prikrivanjem porijekla i namjene, miješanjem sa legalnim sredstvima ili na drugi način u legalne finansijske tokove,
- pranjem novca se osim nelegalno stečenih sredstava, prikriva i kriminalna djelatnost pojedinaca i kriminalnih organizacija i
- krajnji cilj pranja novca je nesmetano korištenje prihoda od kriminalne djelatnosti i izbjegavanje kazne za počinjena krivična djela.²⁵

²¹ B. Petrović, E. Mujanović, *Krivično djelo pranja novca u uporednom pravu*, str. 303.

²² Da bi se to ostvarilo, potrebno je u što većem obimu poštovati bilateralne i multilateralne ugovore i ekstradirati učiniocje krivičnih djela pranja novca.

²³ P. Lilley, *Dirty Dealing: The Untold Truth About Global Money Laundering*, p. 58.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ G. Bošković, *Pranje novca*, str. 22-23.

3. Definisanje organizovanog kriminala

Kao i u slučaju pranja novca, pojam organizovanog kriminala nije jedinstven. Konsekventno, ne postoji jedna međunarodno prihvaćena definicija, a prema nekim mišljenjima to je jedan od najkompleksnijih pojmova u društvenim naukama koji svoje porijeklo vuče još iz 18. stoljeća. Naime, na početku 18. stoljeća u Engleskoj, jedna grupa kriminalaca na čijem vrhu se nalazio *Jonathan Wild*²⁶ upravo je nazvana ovim nazivom. Iako su kriminalne grupe postojale i ranije, što je sasvim logično, Wildovi pripadnici su se razlikovali po načinu na koji su obavljali poslove. Oni su krali stvari od određenih osoba da bi ih njihov vođa poslije „pronalazio“ i vraćao vlasnicima uz ogromnu naknadu. Ako bi se desilo da se ne prodaju bivšim vlasnicima, preko organizovane mreže su prodavane izvan Engleske. Wildova prednost je ležala u tome što je imao zaštitu engleskog kralja Georgea I, pa je otkriven tek nakon njegove smrti. Na taj način je djelatnost ove bande koja je stvorila međunarodne veze nazvana organizovani kriminal.²⁷ Međutim, danas je ovaj pojam postao toliko raširen da izaziva velike konfuzije.

Organizovani kriminal je enormna prijetnja institucijama savremenih državnih sistema. Njegova moć leži u mogućnosti da itekako efikasno i raznoliko odgovori na svaku promjenu uslova u kojima djeluje, te da se prilagodi svakoj represiji koju država i međunarodna zajednica protiv njega preduzimaju.²⁸ Stroga hijerarhija, disciplina, odgovornost za preduzete radnje, lojalnost članova, podjela poslova i dobiti, redom su karakteristike ovog širokog pojma koji predstavlja u tančine organizovanu kriminalnu organizaciju.²⁹ Prema definiciji *Interpola* iz 2006. godine, organizovani kriminal je djelovanje bilo koje strukturno formirane grupe koja, sa ilegalnim i korupcijskim aktivnostima, baziranim na utjerivanju straha, stiče finansijsku korist.

Najviše pokušaja definisanja ovog pojma dolazi iz SAD gdje je, između ostalog, organizovani kriminal definisan kao udruženje dvije ili više osoba s namjerom

²⁶ Jonathan Wild je bio najpoznatiji engleski kriminalac 18. stoljeća sa velikom kriminalnom karijerom. Operirao je istovremeno i na strani zakona, popularno prozvan „glavnim hvatačem lopova“, a s druge strane je obavljao brojne kriminalne djelatnosti. Tada u svijetu nisu postojale državne policije kakve poznajemo danas. Hvatanjem kriminalaca su se bavili određeni privatnici koji su za to dobivali naknadu. Sistem koji je funkcionisao godinama i koji je Wildu pružio bogatstvo, okončan je njegovim otkrivanjem i javnim vješanjem u Londonu 1725. godine (Preuzeto sa: <http://dnevno.hr/ekalendar/na-danasnji-dan/87456-kriminalac-koji-se-predstavljao-kao-glavni-cuvar-zakona-1725.html>, pristupljeno: 10.02.2013).

²⁷ Đorđe Ignjatović, *Organizovani kriminalitet, drugi deo*, Policijska akademija Beograd, 1998, str. 13.

²⁸ M. Sućeska, *Osnovi ekonomskog kriminaliteta*, str. 37.

²⁹ Ibid.

ustanove monopola na određenom geografskom području u takvoj kriminalnoj aktivnosti koja donosi dobit ili kontinuiran finansijski dohodak.³⁰ Za razliku od SAD, u Evropi ćemo teško naći izričitu definiciju ovog pojma. Primjera radi, u italijanskom krivičnom zakoniku je organizovani kriminal određen *kao udruživanje mafijaškog tipa*. Pod tim pojmom se podrazumijeva:

- postojanje grupe sastavljene od tri ili više lica,
- da njeni članovi koriste nasilje radi postizanja ciljeva,
- da su se obavezali na potčinjavanje i „zavjet ćutanja“ u pogledu djelatnosti grupe (unutrašnja povezanost),
- da su se udružili radi obavljanja kažnjivih djelatnosti i
- da je krajnji cilj da sebi ili drugima, obezbijede nezakonite prihode.³¹

EU se također počela dodatno zanimati za organizovani kriminal zbog porasta njegovog uticaja na zemlje članice. Tako je 1998. godine formulisana definicija organizovanog kriminala prema kojoj ovaj pojam obuhvata trajno, strukturirano udruženje dvije ili više osoba koje zajednički djeluju glede počinjenja krivičnih djela ili drugih prekršaja kažnjivih oduzimanjem slobode ili rješenjem o određenju pritvora u trajanju od najmanje četiri godine ili ozbiljnijom kaznom, bilo da su ti zločini ili prekršaji sami sebi cilj, ili da su sredstvo za sticanje materijalne dobiti i, po potrebi, da ostvaruju neprikladan uticaj na rad javnih vlasti.³²

Jedna od češće korištenih definicija na našim prostorima je od prof.dr *Dorđa Ignjatovića*, koji organizovani kriminalitet definiše kao vrstu imovinskog kriminaliteta, okarakterisan postojanjem kriminalne organizacije koja obavlja kontinuiranu privrednu djelatnost koristeći pri tome nasilje i korupciju nosilaca vlasti.³³ Organizovani kriminal se može definisati i kao forma kriminalne aktivnosti koju vrši više od jednog lica, pri čemu učinioci teže zadržati svoju organizaciju sa ciljem kontinuiranog vršenja različitih krivičnih djela u dužem vremenskom periodu uz obavezno prisustvo nasilja, prijetnje nasiljem i korupcije.³⁴

³⁰ Borislav Petrović, Bojan Dobovšek, *Mreže organizovanog kriminala*, Sarajevo, 2007, str. 11.

³¹ *Ibid.* str. 24.

³² Alan Wright, *Organised Crime*, Willian Publishing, Portland, USA, 2006, p. 8.

³³ Đ. Ignjatović, *Organizovani kriminalitet*, str. 21-22.

³⁴ Michael D. Maltz, *On Defining Organised Crime, Crime and Delinquency*, No. 22, p. 76, citirano prema: D. Jovašević, M. Gajić-Glamočlija, *Krivično djelo pranja novca*, str. 162.

U skladu sa istaknutim definicijama, možemo primijetiti da ne postoji univerzalna definicija organizovanog kriminala. Pokušaji da se do iste dođe su postojali, a u njegovo definisanje su se uključila i neka međunarodna udruženja. U tom smislu, Komitet za organizovani kriminal IACP-a određuje četiri bitne karakteristike organizovanog kriminala:

1. struktura organizacija: postojanje formalno organizovane i disciplinovane grupe čiji lider nije lično uključen u vršenje krivičnih djela, što obezbjeđuje stalnost organizacije u slučaju zatvaranja, ubistva ili drugih oblika eliminacije bilo kog od članova bande;
2. kontinuirano pribavljanje profita: iako pripadnici ovakvih kriminalnih grupa mogu uzgredno vršiti i drugačija djela, njihov primarni izvor prihoda je obezbjeđenje ilegalnih dobara ili usluga kao što su: droge, kockanje, lihvarjenje, prostitucija ili druge aktivnosti koje opstaju zahvaljujući ljudskim porocima. Ova djela, takozvani „delikti bez žrtve“, obično obezbjeđuju visoke profite i to uz mali rizik od otkrivanja i progona;
3. monopol: nedostatak konkurencije garantuje uvećanje profita, zbog čega se za očuvanje takve pozicije koriste najefikasnija sredstva – zastrašivanje i podmićivanje;
4. imunitet: on počiva na ravnodušnosti i neznanju. Uz to, žrtve i svjedoci se najefikasnije neutrališu podmićivanjem i zastrašivanjem. Najzad, pokušava se sa korumpiranjem policije, tužilaca, sudija, poslanika, zatvorskog osoblja i službenika zaduženih za nadzor nad uslovno otpuštenim licima.³⁵

Ključni cilj nosilaca organizovanog kriminala su društvene institucije i legalizovanje nelegalno stečene ekonomske moći upravo preko tih institucija. Različitim metodama nastoji se doći do najviših organa vlasti kako bi se osigurala što veća moć. Dobro su poznati slučajevi da su predstavnici kokainskih kartela ili mafije pokušavali, a i uspijevali, prodrijeti u centralna tijela vlasti pojedinih zemalja i potkupiti ih (čak su kolumbijski lokalni trgovci drogom nudili potpunu otplatu kolumbijskog vanjskog duga u zamjenu za nesmetano djelovanje).³⁶

³⁵ *Ibid.* str. 22-23.

³⁶ M. Sućeska, *Osnovi ekonomskog kriminaliteta*, str. 38.

4. Odnos i međusobna veza organizovanog kriminala i pranja novca

Borba protiv pranja novca predstavlja jedno od najdjelotvornijih sredstava u suprotstavljanju organizovanom kriminalu, jer je svaki vid organizovanog kriminala motivisan novcem i „snagu“ uzima preko velikih količina novca. Pored nelegalne proizvodnje i prometa opojnih droga koja, posmatrano sa aspekta društvene opasnosti, danas prednjači u komparaciji sa ostalim djelatnostima organizovanog kriminala, pranje novca je sigurno jedna od najopasnijih kriminalnih aktivnosti za međunarodnu zajednicu.

Organizovani kriminal i pranje novca su vrlo usko povezani preko „kocke“. Tako su u novije vrijeme *sportske kladionice* postale izuzetno produktivne za pranje novca i ubrizgavanje finansijskih injekcija organizovanom kriminalu. Veza između sporta i klađenja je dvojaka. S jedne strane, klađenje je historijski bilo važan izvor prihoda od sporta u mnogim zemljama. Na drugoj strani, ono je već nekoliko decenija, a danas još intenzivnije, povezano sa pokušajima namještanja mečeva i mijenjanja rezultata sportskih natjecanja. Shodno tome, kladionice mogu biti istovremeno korištene za stvaranje ilegalnih prihoda od namještanja rezultata, kao i za čiste svrhe pranja novca.^{37 38}

Obzirom da egzistiramo na evropskom kontinentu, najbliži su nam slučajevi nezakonitih aktivnosti organizovane kladioničke mafije upravo u Evropi. Sa razvojem klađenja posljednjih decenija na nevjerovatno različite i bizarne segmente ne samo u sportu, došlo je do velikih manipulacija. Često se susrećemo sa optužbama na račun individualnih sportova obzirom na njihovu podložnost manipulisanja rezultatom u poređenju sa kolektivnim sportovima, ali je dokazivost takvih potencijalnih „namještanja“ vrlo komplikovana. Kladionice često suspenduju određene ponude najčešće zbog enormnih uplata na iste, iz čega proizilazi njihova, vrlo moguća, povezanost sa kriminalnim grupama, kao i kontrola nad novčanim sredstvima putem manipulisanja rezultatima.³⁹

³⁷ FATF Report, *Money Laundering through the Football Sector*, OECD Publishing, 2009, p. 24.

³⁸ Kako problemi povezani sa klađenjem više nisu novi, jasno je da je klađenje dostiglo novi nivo sofisticiranosti sa različitim operatorima involviranim širom država i kontinenta uz osnivanje novih ofšor kladioničkih kompanija. Osim toga, korištenje interneta za „online“ klađenje dodatno pojačava rizik od pranja novca (*Ibid*).

³⁹ Kao odlična ilustracija prethodnog zapažanja, može nam poslužiti teniski meč koji se odigrao prije četiri godine između srbijanskog teniser Janka Tipsarevića i Argentinca Horacia Zeballosa. Tipsarević je na Kremlin kupu u Rusiji bio postavljen za osmog nositelja turnira. Nakon što je srbijanski teniser dobio prvi set, uplaćen je iznos u visini od 1,5 milion funti na pobjedu njegova suparnika Horacija Zeballosa. U tom

Uticaj pranja novca, kao sastavnog dijela organizovanog kriminala, na bilo kojoj društvenoj razini ima neizmjereno štetne konsekvence, a u današnjem vremenu teško možemo poreći činjenicu ranjivosti međunarodne zajednice ovim problemom.⁴⁰ Prljavi novac, međutim, od male je koristi kriminalnim grupama sve dok ne bude prikriven i konvertiran u prihod koji je dostupan za investiranje u legalne djelatnosti.⁴¹ Da je to odavno postao globalni problem, možemo vidjeti kroz internacionalne napore da se standardizira, odnosno harmonizira borbu protiv odnosne pošasti.⁴² Kao dio organizovanog kriminala, pranje novca je sekundarna kriminalna aktivnost kojom se legalizuje protuzakonita korist. Iz toga proizilazi jedan od osnovnih argumenata koji ide u prilog inkriminiranju pranja novca, a to je potreba za efikasnijim suzbijanjem organizovanih kriminalnih aktivnosti.⁴³

Također, organizovani kriminal i pranje novca su povezani preko političkih struktura. Ovim aktivnostima se bave brojne državne agencije i tajne službe u cilju finansiranja svojih operacija. Tako brojni eksperti tvrde da je američka CIA najveći „perač” novca svih vremena i da ona za to koristi mnoštvo mehanizama. Pri tome, novac se pere u preko pet stotina raznih organizacija, od kojih ni jedna nije neposredno povezana sa Vladom SAD.⁴⁴

Na ovom mjestu postoji potreba da kratko pomenemo i vezu između organizovanih kriminalnih grupa koje se bave finansiranjem terorističkih aktivnosti sa „prljavim” novcem. Obzirom da su pranje novca i finansiranje terorizma transnacionalna krivična

trenutku koeficijent na Argentinca iznosio je 15 funti. U nastavku meča Tipsarević je izgubio 1:2 (6:4, 4:6, 3:6). Internetska kladionica Betfair prijavila je visoku uplatu na pobjedu Zeballosa u trenutku kada je Janko poveo 1:0 u setovima te je bio apsolutni favorit u tom susretu. TIU, odjel koji se bavi sumnjivim susretima u tenisu, pokrenuo je istragu, a priču je otkrio engleski dnevnik Daily Mail. Tipsarević je nakon meča izjavio da je osjetio dan ranije bol u donjem dijelu leđa tokom meča u paru. Protiv Zeballosa mu se stanje pogoršalo - objašnjavao je nakon susreta. Da se dokazalo da je susret između Tipsarevića i Zeballosa bio namješten, uslijedila bi velika novčana kazna, oduzimanje novca zarađenog na turniru, a čak možda i doživotna suspenzija. Međutim, to nije dokazano do danas, a ovakvi slučajevi postaju učestali i zapravo je ovo čist primjer koliko teniseri mogu manipulirati rezultatom (iako je u ovom slučaju ostalo nedokazano da li se namještanje zaista i desilo), samostalno ili da iza sebe imaju jake kriminalne grupe koje ih štite u slučajevima kada dođe do istraga, što je i vjerovatnija solucija (Dostupno na:

<http://www.nezavisne.com/sport/tenis/Tipsarevic-namjestio-mec-71387.html>, preuzeto: 16.08.2013).

⁴⁰ Dobrica Vesić, *Ekonomska i politička komponenta korupcije i pranja novca*, Beograd 2008, str. 492.

⁴¹ A. Wright, *Organised Crime*, p. 68.

⁴² Globalizacija kriminaliteta zahtijeva globalizaciju pravnih normi i posljedično tome, usklađivanje i koordinaciju djelovanja na međunarodnom, ali i na nacionalnoj nivou (Sonja Cindori, *Unapređenje sustava sprječavanja pranja novca Republike Hrvatske i usklađivanje s međunarodnim standardima*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Zagreb, 2009, str. 13).

⁴³ Mark Pieth, *The Prevention of Money Laundering: A Comparative Analysis*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, vol. 6/2, p. 159, citirano prema: B. Petrović, E. Mujanović, *Krivično djelo pranja novca u uporednom pravu*, str. 303-304.

⁴⁴ D. Vesić, *Ekonomska i politička komponenta korupcije i pranja novca*, str. 493.

djela, ona imaju neke zajedničke posljedice. Naravno, radi se o negativnim uticajima na državu i međunarodnu zajednicu, a prije svega se to odnosi na ugrožavanje stabilnosti privrede i nacionalnu sigurnost. Kriminalne terorističke grupe imaju potrebu za novcem kako bi finansirale svoje aktivnosti,⁴⁵ te shodno tome, sredstva najčešće pribavljaju preko ilegalne trgovine drogom ili pranjem novca, odnosno putem obje djelatnosti, što znači da je borbu protiv njih potrebno voditi simultano i koordinirano. Pored problema pribavljanja novca, teroristi se susreću sa rizikom sigurnog transfera. Ako su finansijeri udaljeni hiljadama kilometara, a radi se o gotovini koju je komplikovano transportovati ili je njen transport ograničen velikim rizikom pronalaženja sredstava, onda se najčešće pribjegava njihovom ubacivanju u legalan finansijski sistem. Potom se posredstvom mehanizama međunarodnog transfera novca, podiže u zemlji u kojoj djeluje teroristička grupa, što svakako nije nimalo jednostavna operacija, naročito ukoliko finansijsko-obavještajne jedinice dobro obavljaju svoj posao.⁴⁶

Što se trgovine opojnim drogama tiče, ona nedvojbeno prednjači na ljestvici finansiranja terorističkih aktivnosti. Terorističke grupe također zloupotrebljavaju alternativne sisteme za slanje novca i dobrotvorna udruženja, a u cilju namicanja velikih svota novca, njihovi pripadnici obavljaju i legalne zadatke kako bi zamaskirali svoje stvarne poslove. Borba protiv navedenih nezakonitih djelatnosti će biti efikasna samo ako postoje adekvatna zakonodavstva, jaki nadzorni organi, finansijske službe, te čvrsta međunarodna saradnja uključujući političke napore, što često nije slučaj. Formalno možda da, ali konkretni koraci koji bi doveli učinak suzbijanja pranja novca, finansiranja terorizma i organizovanog kriminala na jedan podnošljiviji nivo (ako uopće imamo pravo ocjenjivati nivo podnošljivosti ovih fenomena), definitivno nedostaju.

⁴⁵ Te aktivnosti su usmjerene na postizanje krajnjeg političkog cilja koji se sastoji u iznuđivanju neprihvatljivih ustupaka od primarne žrtve (države), počevši od zahtjeva za radikalno mijenjanje nekog segmenta ustavnog uređenja, preko svrgavanja aktuelnog režima do razbijanja njene teritorijalne cjelovitosti (Milan Mijalkovski, *Organizovani kriminal, Najopasniji vid ugrožavanja bezbednosti države*, Revija za bezbednost, Stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalitetu, 12/08, 2008, str. 9).

⁴⁶ Saša Mijalković, Goran Bošković, Željko Nikač, *Međunarodni naponi u sprečavanju finansiranja terorizma „prljavim novcem“*, Strani pravni život 1/2011, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011, str. 110.

II – MEĐUNARODNI INSTRUMENTI I AKTI EVROPSKE UNIJE U BORBI PROTIV PRANJA NOVCA

1. Uvodna razmatranja

Uporedo sa porastom kriminalnih aktivnosti proizvodnje i prometa opojnih droga, međunarodna zajednica je postavila temelje i počela razvijati mehanizme za sprečavanje pranja novca. Obzirom na pomenutu, usku vezu između trgovine drogama i pranja novca, nametala se potreba pojačane saradnje za njihovo suzbijanje.⁴⁷ Ideja o zajedničkoj borbi se javila i intenzivirala osamdesetih godina prošlog stoljeća, a međunarodna zajednica i regionalne organizacije je vode i danas. Do tog perioda, sprečavanje pranja novca je bilo ništa više nego utilitaristički, strateški koncept za borbu protiv akumulacije kapitala zasnovanog na ilegalnoj trgovini opojnim drogama.⁴⁸ Tada su najvažnije međunarodne organizacije prepoznale da je problem sa opojnim drogama moguće riješiti samo na međunarodnom nivou, te se u skladu s tim nametnula logična potreba za poduzimanjem „čvrstih, opsežnih i međunarodnih hitnih mjera“⁴⁹ koje bi paralelno sa suzbijanjem problema droga, suzbijale i problem pranja novca.

OUN je jedna od prvih organizacija koja se aktivnije počela baviti pokretanjem inicijativa suprotstavljanja pojavi pranja novca. Te inicijative su kategorizirane u rezolucije, pravne instrumente, globalne akcione programe i političke smjernice.⁵⁰ Generalna skupština UN, tačnije njen tadašnji generalni sekretar *Javier Perez de Cuelar*, sazvaio je svjetsku konferenciju koja je 1987. godine održana u Beču, s ciljem usvajanja mjera za borbu protiv rastućeg problema sa opojnim drogama. Rezultat se ogledao u usvajanju Nacrta budućih mjera za suzbijanje opojnih droga.⁵¹

⁴⁷ U pogledu droga, na međunarodnom planu je dosta ranije došlo do određenih pokušaja njenog suzbijanja, što se ogledalo kroz donošenje *Međunarodne konvencije o opijumu davne 1912. godine* i *Konvencije o ograničenju proizvodnje i distribucije opojnih droga iz 1931. godine*.

⁴⁸ Mark Pieth, Gemma Aiolfi, *A Comparative Guide to Anti-Money Laundering: A Critical Analysis of Systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA*, Cheltenham, United Kingdom, 2004, p. 6.

⁴⁹ Valsamis Mitsilegas, *Money Laundering Counter-Measures in the European Union: A New Paradigm of Security Governance Versus Fundamental Legal Principles*, European Business Law and Practice, The Hague, Netherlands, 2003, p. 42.

⁵⁰ Y. A. Shehu, *International initiatives against corruption and money laundering: An overview*, Journal of Financial crime, vol. 12/3, Henry Stewart Publications, London, p. 221-222, citirano prema: B. Petrović, E. Mujanović, *Krivično djelo pranja novca u uporednom pravu*, str. 306.

⁵¹ S. Cindori, *Unapređenje sustava sprječavanja pranja novca Republike Hrvatske i usklađivanje s međunarodnim standardima*, str. 80.

Radilo se o kvalitetnom dokumentu koji je preko četiri dijela pokrio glavne aspekte suzbijanja zloupotrebe droga i nezakonite trgovine: prevenciju i smanjenje nezakonite potražnje, kontrolu opskrbe, mjere protiv nezakonite trgovine, te liječenje i rehabilitaciju.⁵² Borba je nastavljena usvajanjem *Konvencije UN protiv nedozvoljene trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama 1988. godine u Beču* (u daljem tekstu: Bečka konvencija). Na njeno usvajanje je odlučujuće uticao razvoj organizovanog kriminala u oblasti opojnih droga, ali je ona istovremeno predstavljala i vrlo značajan trenutak za međunarodne okvire suzbijanja pranja novca, jer se od tog momenta počelo zahtijevati značajnije poduzimanje represivnih i preventivnih mjera protiv pranja novca za potpisnice Konvencije.⁵³

Pored Bečke konvencije, u godinama koje su slijedile usvojeno je niz značajnih instrumenata od kojih ćemo pomenuti najbitnije:

- Konvencija Vijeća Evrope o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom od 8. novembra 1990. godine u Strazburu,
- Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala koja je 2000. godine donijeta u Palermu,
- Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma (usvojena u New Yorku u decembru 1999. godine),
- Konvencija UN protiv korupcije (usvojena u Meksiku 31. oktobra 2003. godine),
- Direktiva EU o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca (Direktiva 91/308/EEC),
- Direktiva kojom se mijenja prethodna direktiva (Direktiva 2001/97/EC) i
- Direktiva EU o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma (Direktiva 2005/60/EZ).

⁵² Guy Stessens, *Money Laundering: A New International Law Enforcement Model*, Cambridge Studies in International and Comparative Law, Cambridge University Press, Cambridge 2003, p. 22-23.

⁵³ Slično kod: S. Cindori, *Unapređenje sustava sprječavanja pranja novca Republike Hrvatske i usklađivanje s međunarodnim standardima*, str. 81.

2. Instrumenti za borbu protiv pranja novca na međunarodnoj razini

Prije nego pređemo na problematiku pranja novca u okviru EU, kratko ćemo se osvrnuti na međunarodne instrumente izvan EU koje smo već pomenuli. Tako Bečka konvencija predviđa da države članice Konvencije⁵⁴ trebaju preduzeti sve neophodne mjere kako bi u svojim nacionalnim zakonodavstima inkriminirale kriminalne aktivnosti neovlaštene proizvodnje i prometa opojnim drogama, te pranja ilegalno stečenih sredstava. Fokusirajući se na trgovinu drogama, ovaj instrument prepoznaje da takve aktivnosti izazivaju ozbiljnu prijetnju za dobrobit ljudskih bića. Osim toga, trgovina drogama i pranje prihoda dobivenih od kriminala mogu štetno uticati na ekonomsku, kulturnu i političku komponentu svake zajednice.⁵⁵ Iako ova konvencija ne daje definiciju pojma pranja novca, u članu 3 Konvencije definisano je krivično djelo pranja novca.

U tom smislu, krivično djelo pranja novca postoji kada se sa umišljajem (namjerno) preduzimaju sljedeće aktivnosti:

1. konverzija ili transfer imovine sa znanjem da je ta imovina nastala kao rezultat izvršenog krivičnog djela sa ciljem prikrivanja nezakonitog porijekla imovine,
2. pomaganje bilo kom licu koje je umiješano u izvršenje takvog krivičnog djela da bi se izbjegle pravne posljedice ovih aktivnosti,
3. prikrivanje ili sakrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja i kretanja izvedenih prava vlasništva ili imovine sa znanjem da je ta imovina rezultat izvršenog krivičnog djela,
4. sticanje, posjedovanje ili upotreba sa znanjem u vrijeme njenog prijema robe ili predmeta, odnosno vrijednosti koja je rezultat neovlaštene trgovine opojnim drogama i
5. udruživanje radi izvršenja, pokušaj, pomaganje, podstrekavanje, olakšavanje ili savjetovanje da se izvrši krivično djelo trgovine opojnim drogama uključujući i pranje novca.⁵⁶

⁵⁴ Konvenciju je usvojilo preko 150 država svijeta među kojima je i BiH po osnovu sukcesije.

⁵⁵ Dionysios S. Demetis, *Technology and Anti-Money Laundering: A Systems Theory and Risk-Based Approach*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK, 2010, p. 19.

⁵⁶ D. Jovašević, M. G. Glamočlija, *Krivično djelo pranja novca*, str. 195.

Pitanja zaplijene opojnih droga i psihotropnih supstanci, materijala i opreme korišćenih za nedozvoljeni promet droga i psihotropnih supstanci, kao i svojine stečene nezakonitim prometom droga i psihotropnih supstanci regulisana su članom 5 ove konvencije.

Oduzimanje svojine stečene nezakonitim prometom opojnih droga i vršenjem drugih krivičnih djela izuzetno je značajno kao mjera za borbu protiv kriminalnih organizacija, jer se one na taj način slabe i onemogućava im se korišćenje nelagalo stečenih prihoda. Poseban značaj za suprostavljanje pranju novca imaju odredbe ovog člana koje se odnose na obavezu usvajanja mjera koje omogućavaju nadležnim organima da indentifikuju, otkriju, zamrznju ili zaplijene dobit, svojinu ili bilo koje predmete povezane sa izvršenjem konkretnih krivičnih djela. Usvajanjem ovih djela stvaraju se mehanizmi za efikasno oduzimanje nelegalnih prihoda i olakšava istraga o pranju novca. Ovim članom predviđaju se i obaveze državama da radi preduzimanja prethodno navedenih mjera ovlaste sudove ili druge nadležne organe da nalože da bankarska, finansijska ili komercijalna evidencija budu stavljene na raspolaganje ili zaplijenjenje, kao i da države neće odbiti saradnju u sprovođenju ovih mjera zbog bankarske tajne. To je veoma značajno u istragama pranja novca jer se na ovakav način stvaraju osnove za prikupljanje materijalnih dokaza i razjašnjavanje svih segmenata složenih šema pranja novca.

Konvencija u članu 7 reguliše pitanje uzajamne pravne pomoći, koja ima izuzetan značaj u istragama pranja novca jer savremene šeme pranja novca podrazumijevaju kretanje nelagalo stečenih sredstava kroz više finansijskih sistema. Shodno tome bez adekvatnih modaliteta međunarodne suradnje u istragama pranja novca, ono ne bi davale zadovoljavajuće rezultate. Tako, ovaj član određuje da se uzajamna pravna pomoć može zahtjevati, pored ostalog, i u smislu:

- uzimanja dokaza ili iskaza lica,
- uručivanja sudskih dokumenata,
- izvršenja pretresa i oduzimanja,
- obezbjeđivanja informacija i dokaznih predmeta,
- objezbjeđivanja originala i ovjerenih fotokopija relevantnih dokumenata i evidencija, uključujući bankarsku, komercijalnu, finansijsku ili poslovnu evidenciju,
- identifikovanja ili traganja za dobiti, svojinom, instrumentarijima ili drugim predmetima čiji je cilj dokazivanja.

Takođe, ovaj član određuje da strana potpisnica neće odbiti da pruži uzajamnu pravnu pomoć po ovom članu zbog bankarske tajne. Sve to je veoma značajno za efikasno sprovođenje

istrage pranja novca, jer bez adekvatne bankarske i druge dokumentacije koja prati ekonomsku aktivnost ne mogu se pratiti tokovi novca i ne mogu se obezbijediti adekvatni dokazi.

Konvencija u članu 9 reguliše pored uzajamne pravne pomoći i ostale oblike saradnje. To je veoma značajno ako se uzmu u obzir promjenljivost i prilagodljivost raličitih metoda pranja novca aktuelnim uslovima na političkom, društvenom i ekonomskom planu. Razvijanje ostalih oblika saradnje pored uzajamne pravne pomoći omogućuje da se sazna više o raličitim načinima i tokovima pranja novca čime se efikasnost istrage podiže na veći nivo. Tako, ovim članom upućuje se na međusobnu saradnju u sprovođenju istraga, u vezi sa nedozvoljenim prometom opojnih droga, međunarodnog karaktera, koje se, pored ostalog odnose na:

- identitet, kretanje i aktivnosti lica osumnjičenih da su uključena u nedozvoljeni promet opojnih droga i
- kretanje dobiti ili svojine stečene nedozvoljenim prometom opojnih droga.
- Takođe, ovaj član određuje da će strane potpisnice u potrebnoj mjeri pokretati, razvijati ili poboljšati specifične programe obuke za svoje osoblje u kriminalističkoj i drugim službama, uključujući i carinsku. Takvi programi posebno će se baviti:
- otkrivanjem i praćenjem dobiti i stečene imovine iz/i opojnih droga, psihotropnih supstanci i instrumentarijuma korišćenih ili namjenjenih korišćenju i činjenju prekršaja utvrđenih u skladu sa članom 3 stavom 1,
- metodama koje se koriste za transfer, skrivanje ili prikrivanje takve dobiti, vlašništva ili instrumentarijuma.

Na osnovu rečenog možemo zaključiti da je zemlja Srbija ratifikacijom ove konvencije učinila značajan korak u borbi protiv nedozvoljene proizvodnje i prometa opojnim drogama, i prve korake u definisanju osnovnih smjernica u borbi protiv pranja novca.

Nadalje, Vijeće Evrope je 1990. godine u Strazburu donijelo *Konvenciju o pranju traženju, vođenju istrage, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih od kriminaliteta* (Evropska konvencija o pranju novca ili Strazburška konvencija) kojom je propisana obaveza za države koje su je ratifikovale da u svojim krivičnim zakonodavstvima predvide krivično djelo koje se odnosi na pranje novca.⁵⁷ Za razliku od Konvencije UN, Strazburška konvencija je nastojala proširiti pranje novca u smislu obuhvata još većeg spektra kriminalnih aktivnosti, uz vrlo sličnu terminologiju sa Bečkom konvencijom.⁵⁸ Najveća razlika između Konvencije UN i Konvencije VE je u tome što ova druga nije ograničena samo na krivična djela povezana sa drogama kao predikatna, već sam naziv govori da se radi o krivičnim djelima pranja nelegalno stečenih sredstava *bilo kojim* krivičnim djelom. Međutim, navedena definicija iz Strazburške konvencije ipak ne nameće obavezu proširenja obuhvata krivičnog djela pranja novca na sva krivična djela kao predikatna, jer se članom 6 (stav 4) svakoj državi omogućava davanja izjave kojom inkriminaciju pranja novca ograničava na užu listu predikatnih djela.⁵⁹

Temeljna načela i mjere za međunarodnu saradnju regulisani su članom 7 ove konvencije, što je veoma značajno za borbu protiv pranja novca i drugih krivičnih djela u međunarodnim okvirima. Tako se u ovom članu navodi da će države potpisnice u najvećoj mjeri međusobno sarađivati radi sprovođenja istražnih i sudskih postupaka usmjerenih na oduzimanje sredstava i nezakonitog prihoda. Takođe, predviđena je obaveza državama potpisnicama Konvencije da usvoje zakonodavne i druge mjere koje mogu udovoljiti zahtjevima za:

- oduzimanjem pojedinih predmeta ili sredstava iz imovine koja predstavlja nezakonit prihod, odnosno oduzimanjem nezakonitog prihoda koji se sastoji u zahtjevu za plaćanjem novčanog iznosa koji odgovara vrijednosti nezakonitog prihoda;
- pomaganjem u istrazi i privremenim mjerama usmjerenim na bilo koji od oblika prethodno navedenih.

Obaveza pružanja pomoći od strane država potpisnica drugim državama na njihov zahtjev regulisana je članom 8, i to najšire moguće pomoći pri identifikaciji i traganju za sredstvima nezakonitim prihodom i drugom imovinom koja podliježe oduzimanju. Takva pomoć uključuje svaku mjeru koja se odnosi na pružanje i osiguravanje dokaza o postojanju, mjestu ili premještanju, prirodi, pravnom statusu ili vrijednosti navedene imovine. Ovakvo definisano pitanje pomoći pruža izuzetnu osnovu za suradnju u istragama pranja novca, koja stvara osnove za praćenje traga novca i identifikaciju mjesta gdje se on nalazi u međunarodnim okvirima.

Preduzimanje privremenih mjera na zahtjev druge države koja je pokrenula krivični postupak ili postupak oduzimanja regulisano je članom 11 ove konvencije, koji određuje da će država potpisnica preuzeti potrebne privremene mjere poput zamrzavanja ili privremenog oduzimanja radi sprječavanja svake trgovine, prijenosa ili raspolaganja vlasništvom nad imovinom koja bi kasnije mogla biti predmet zahtjeva za oduzimanjem, odnosno koja je takva da bi mogla udovoljiti zahtjevu.

Možemo zaključiti da Konvencija o pranju, traganju privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelom, stvara osnovu za efikasnu borbu protiv pranja novca i drugih krivičnih djela na međunarodnom nivou, korišćenjem savremenih metoda posebno usmjerenih na oduzimanje protiv pravno stečene imovine učinocima krivičnih djela, čime slabi ekonomska moć kriminalca i kriminalnih organizacija.

Konvencijom UN o korupciji iz 2003. godine, inkriminisano je krivično djelo „pranje sredstava stečenih kriminalom“. Odredba člana 23 je gotovo identična sa krivičnim djelom pranja novca u prethodno pomenutim instrumentima. Važnost ove Konvencije se prevashodno ogledala u činjenici kreiranja osnova za efikasniju borbu protiv korupcije koja nema lokalni karakter, već je transnacionalna pojava koja pogađa sva društva i sve privrede. Zbog toga je međunarodna saradnja na njenom sprečavanju i suzbijanju neophodna, i to ne samo na zvaničnom državnom nivou, već uključivanjem i angažovanjem pojedinaca i grupa izvan javnog sektora kao što su civilno društvo, nevladine organizacije i organizacije lokalnih zajednica da bi napori u ovoj oblasti bili

⁵⁷ Dragana Petrović, *O proučavanju savremenih formi privrednog kriminaliteta – Pranje novca*, Institut za uporedno pravo, Strani pravni život, Beograd, 2010, str. 176.

⁵⁸ Prema Konvenciji VE krivično djelo pranja novca podrazumijeva sljedeće radnje učinjene sa umišljajem: konverzija ili transfer imovine sa znanjem da je ta imovina nastala kao rezultat izvršenog krivičnog djela sa ciljem prikrivanja nezakonitog porijekla imovine; prikrivanje ili sakrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja i kretanja izvedenih prava vlasništva ili imovine sa znanjem da je ta imovina rezultat izvršenog krivičnog djela; te u skladu sa svojim ustavnim načelima i temeljnim konceptima svog pravnog sistema: sticanje, posjedovanje ili upotreba imovine, za koju se zna da je u vrijeme primanja predstavljala nezakoniti prihod i učestvovanje u izvršenju, udruživanje ili zavjera radi izvršenja, pokušaj izvršenja i pomaganje, poticanje, olakšavanje i davanje savjeta u izvršenju bilo kojeg od krivičnih djela ustanovljenih u skladu sa ovim članom (*Konvencija VE o pranju, traženju, vođenju istrage, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih od kriminala*, čl. 6).

⁵⁹ S. Cindori, *Unapređenje sustava sprječavanja pranja novca Republike Hrvatske i usklađivanje s međunarodnim standardima*, str. 91.

uspješni, tim prije što su korupciji podložni svi, a posebno državni funkcioneri zbog samog položaja na kojem se nalaze.⁶⁰

Pranje novca je regulirano i *Konvencijom UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*. Ova Konvencija u članu 6 definiše pranje novca kao krivično djelo kada je učinjeno s namjerom:

- pretvaranja ili prenosa imovine, znajući da se do te imovine došlo putem kriminaliteta, a u cilju sakrivanja i prikrivanja nezakonitog porijekla imovine ili pomaganja licu umiješanom u izvršenje predikatnog krivičnog djela kako bi se izbjegle zakonske posljedice svog činjenja;
- skrivanja ili prikrivanja prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, kretanja ili vlasništva ili prava na imovinu, znajući da je takva imovina stečena kroz kriminal;
- pribavljanja, posjedovanja ili korištenja imovine znajući u trenutku prijema iste da je takva imovina dobit od kriminala;
- učestvovanja, povezivanja ili udruživanja radi izvršenja, pokušaja izvršenja i pomaganja, podsticanja, omogućavanja i davanja savjeta u pogledu izvršenja bilo kojeg krivičnog djela ustanovljenog u skladu sa ovim članom.

Krivično djelo pranja novca određeno je slično kao i kod Bečke konvencije, ali se i ovdje kao i kod Konvencije VE govori o predikatnim krivičnim djelima vezanim ne samo za proizvodnju i promet opojnim drogama.⁶¹

Pored konvencija, međunarodna zajednica se protiv pranja novca bori i na druge načine. Tako već od početka posljednje decenije 20. stoljeća djeluje **Grupa za finansijsku akciju** protiv pranja novca (u daljem tekstu: FATF) koja je osnovana od strane grupe zemalja G-7 (SAD, Francuska, Njemačka, Italija, Kanada, Velika Britanija i Japan). Cilj FATF-a je uspostavljanje međunarodnih standarda u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Njeno djelovanje se odnosi na procjenjivanje rezultata već ostvarene saradnje s namjerom prevencije iskorištavanja bankarskog sistema i finansijskih institucija u svrhu pranja novca, te razmatranje dodatnih preventivnih mjera na tom području, uključujući prilagođavanje pravnog i nadzornog sistema kako bi se

⁶⁰ Miloš Marković, *Pranje novca u međunarodnom pravu i krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije*, Pravo i politika, 2010, str. 126.

⁶¹ Odnosi se na kriminalne djelatnosti terorizma, trgovinu ljudima, oružje kao i druga krivična djela kojima se ostvaruje veliki profit.

unaprijedila multilateralna pravna pomoć.⁶² Također, djeluje se u smjeru izrade i promoviranja strategija borbe protiv pranja novca i procesuiranja prihoda stečenih krivičnim putem. Takve strateške politike imaju za cilj da spriječe korištenje prihoda u budućim krivičnim radnjama, kao i da onemoguće da se njima vrši uticaj na legitimne privredne aktivnosti.⁶³

Godinu dana nakon osnivanja, FATF je usvojila *Izveštaj sa četrdeset preporuka za sprečavanje pranja novca*, a ubrzo je uslijedilo usvajanje *devet preporuka za borbu protiv terorizma i terorističkih aktivnosti*. Neke od najvažnijih obaveza definiranih u preporukama su: kriminalizacija pranja novca kao teškog krivičnog djela; definisanje obaveza finansijskih institucija da vrše identifikaciju klijenata uključujući i privilegovane klijente, kao i da vode evidenciju o transakcijama i čuvaju te podatke određen vremenski period; definisanje obaveza finansijskim institucijama da prijavljuju sumnjive transakcije nadležnim organima; uspostavljanje adekvatnog sistema eksterne kontrole i supervizije finansijskih institucija i; definisanje pravnih okvira za međunarodnu saradnju i koordinaciju na svim nivoima u suprotstavljanju pranju novca.⁶⁴

Nedavno su sve preporuke ponovo revidirane i „skrojene“ u četrdeset novih sa obuhvatom obje kriminalne aktivnosti. Iako ne postoji obaveza da ih države prihvate, stalno se podstiče da sve zemlje usvoje mjere iz preporuka i implementiraju ih u svoje zakonodavstvo.⁶⁵

⁶² Toby Graham, Evan Bell, Nicholas Elliott, *Money Laundering*, Butterworth's Compliance Series, London, 2006, p. 30.

⁶³ Više na: http://www.ohr.int/ohr-dept/afd/int-ref-ef/money-laund/default.asp?content_id=5255, pristupljeno: 18.09.2013.

⁶⁴ G. Bošković, *Pranje novca*, str. 166.

⁶⁵ FATF je usvojila neke nove preporuke posljednjih godina iz potrebe fleksibilnosti i nedovoljne jasnoće određenih preporuka (postavljalo se pitanje kako ih realizirati). Dosadašnjih 49 preporuka su sastavljene u 40 novih, a grupisane su u 7 dijelova. Preporuke br. 1 (pristup zasnovan na riziku – nacionalna procjena rizika) i br. 7 (finansiranje proliferacije – širenja oružja za masovno uništenje) su potpuno nove preporuke, dok je veći broj revidiran, odnosno djelimično izmijenjen. Od revidiranih preporuka, treba istaći preporuku br. 3 koja se odnosi na krivično djelo pranje novca (zahtjev da se u spektar predikatnih krivičnih djela uvedu poreska krivična djela – to je kod nas već učinjeno), zatim preporuku br. 5 koja se odnosi na kriminalizaciju finansiranja terorističkih aktivnosti (uvedeno eksplicitno pozivanje na Konvenciju o finansiranju terorizma), preporuku br. 10 koja regulira pitanja stvarnog vlasništva, odnosno specifične zahtjeve za identifikaciju i preduzimanje mjera u tom pravcu, te preporuku br. 29 koja se odnosi na FOO. Osim pomenutih, revidirane su i preporuke br. 6, 12, 13, 16, 17, 18, 30, 31, 36, 37 i 40 (Više kod: Borislav Čvoro, *Sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma: Aktivnosti Moneyvala i nove FATF preporuke*, SIPA – FOO, Fojnica, BiH, 2013, str. 17-28).

Pored FATF-a, na međunarodnoj razini poznajemo i druge organizacije ili grupe za suprotstavljanje pranju novca. Neke od najvažnijih su Egmont grupa,⁶⁶ Moneyval,⁶⁷ FOPAC,⁶⁸ Bazelska komisija za superviziju banaka⁶⁹ i druge.

Istrage o pranju novca vrlo često zahtevaju zajednički rad različitih državnih agencija koje ne pripadaju istoj jurisdikciji. Ova činjenica je ograničavajući faktor u istragama pranja novca, jer sama istraga pranja novca najčešće se zasniva na multidisciplinarnom pristupu i saradnji više različitih jurisdikcija. Razmjena informacija između različitih državnih organa u odnosu na istrage pranja novca često nije na zadovoljavajućem nivou, što ima uticaja i na razmjenu informacija i sa državama i njihovim agencijama u suprotstavljanju pranju novca. Sve ove prepreke u razmjeni informacija imaju direktan uticaj na kvalitet istraga pranja novca. Konkretno krivično djelo pranja novca sastoji se od više činilaca koji čine jednu cjelinu, ukoliko neki od tih činilaca nedostaje veoma je teško ostvariti uvid u kompletnu cjelinu operacije pranja novca. Razmjena informacija trebalo bi da postoji u svim slučajevima kad postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo pranja novca, a ne samo nakon izvršenja konkretnog pranja novca krivičnog djela.

Kao dio sistema za suprotstavljanje pranju novca stvoren je određen broj specijalizovanih vladinih agencija koje se bave ovom problematikom. Ovi entiteti koje su stvorile različite vlade nazivaju se zajedničkim imenom jedinice za finansijske istrage. Te jedinice omogućavaju veoma dobru komunikaciju i razmjenu informacija i druge oblike međunarodne saradnje na različitim nivoima u istragama pranja novca i u isto vrijeme štite povjerljivost podataka.

Većina jedinica za finansijske istrage počela je da radi devedesetih godina XX vijeka, i bile su rezultat potreba pojedinih država da se efikasno suprotstave pranju novca. Od 1995. godine, određen broj jedinica za finansijske istrage počeo je da radi zajedno u neformalnoj organizaciji nazvanoj Egmont grupa. Osnovni cilj ove grupe bio je formiranje foruma jedinica za finansijske istrage, koji će poboljšati saradnju i komunikaciju između različitih država. Modaliteti te saradnje odnose se na:

- širenje sistema razmjene finansijsko-obavještajnih informacija,
- poboljšanje nivoa stručnosti osoblja organizacija i
- omogućavanje bolje saradnje između jedinica za finansijske istrage primjenom tehnološki dostignuća.

Prvi sastanci Egmont grupe bili su vrhunac nekoliko godina rada na nacionalnom i internacionalnom nivou u suprostavljanju pranju novca. Uprkos različitoj organizaciji, veličini i nadležnostima jedinice za finansijske istrage imaju zajednički cilj – borbu protiv pranja novca. Ti prvi sastanci Egmont grupe održani su u Parizu (1995) i San Francisku (1996), i imali su zadatak da razviju modalitete saradnje između različitih jedinica za finansijske istrage. U te svrhe formirane su radne grupe koje su fokusirale svoj rad na tri osnovna polja – pravne stvari, tehnologija i obuka.

Naredni sastanak Egmont grupe održan je u Rimu 1996. godine. Sastanku je prisustvovalo trideset država i četiri međunarodne organizacije. Ova konferencija je značajna po tome što su se članice saglasile o definiciji jedinica za finansijske istrage, koja određuje minimum zahtjeva koje treba da ispunjava takva jedinica. Usvojena definicija glasi: Jedinica za finansijske istrage je centralna, nacionalna agencija odgovorna za prijem (odobravanje, zahtjevanje) analizu i odašiljanje finansijskih i drugih informacija nadležnim organima u slučajevima da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo čija je razmjena predviđena pravnim aktima, a s ciljem borbe protiv pranja novca. Osnovna svrha definisanja jedinica za finansijske istrage je razlikovanje ovih jedinica od drugih nadležni organa u različitim državama koje se bave problemom suprostavljanja pranju novca, kao i stvaranje identiteta Egmont grupe i razlikovanje od drugih internacionalnih tijela koje se bave problemom borbe protiv pranja novca. Ova definicija postala je standard za osnivanje novih jedinica za finansijske akcije u državama gdje one ne postoje.

Peti sastanak Egmont grupe održan je u Madridu 1997. godine. Sastanku su prisustvovali predstavnici trideset pet zemalja i pet međunarodnih organizacija. Najvažniji korak učinjen na ovom sastanku bilo je usvajanje Izjave o svrsi. Ovaj dokument opisuje rezultate koji su ostvareni do tada u radu, kao i trenutne napore i okvir za nacionalne i internacionalne smjernice u borbi protiv pranja novca. Definicija jedinica za finansijske istrage usvojena na sastanku u Rimu inkorporirana je u ovaj dokument. Tokom sastanka postignut je dogovor o utemeljenju programa za obuku personala jedinica za finansijske istrage i izražena potreba za stvaranjem formalne strukture i organizacije Egmont grupe.

Na sastancima u Panami 2000. godine i Hagu 2001. godine, sačinjen je aneks Izjave o svrsi nazvan Principi za razmjenu informacija između jedinica za finansijske istrage u rješavanju slučajeva pranja novca. Proširivanje broja članova i obima poslova uticali su

na odluku o potrebi stvaranja Komiteta za koordinaciju, kao tijela u kojem bi sve članice imale predstavnika.

Procjena prijema novih članova ima nekoliko faza. Prva faza počinje inicijativom radne grupe koja prati razvoj jedinica za finansijske istrage u zemljama gdje one nisu postojale. Posle diskusije u ovoj radnoj grupi gdje sve članice imaju predstavnike inicijativa se proslijeđuje predsjedavajućem Egmont grupe. On tu inicijativu upućuje grupi za pravna pitanja koja šalje pozivno pismo potencijalnoj članici za članstvo u Egmont grupu. Tim pozivnim pismom potencijalna članica upoznaje se sa organizacijom, nadležnostima i ciljevima Egmont grupe. Takođe, poziva se potencijalna članica da ispuni standardizovani upitnik i izjasni se da li zadovoljava kriterijume propisane definicijom jedinica za finansijske istrage. U slučaju pozitivnog odgovora Grupa za pravna pitanja određuje mentora potencijalnoj članici, uobičajeno je da to bude zemlja koja je predložila prijem potencijalne članice. Uloga mentora je da pomogne kandidatu za prijem u članstvo oko administrativnih pitanja, i da na neki način zastupa interes potencijalne članice pred drugim članicama. Kada su administrativni zahtjevi zadovoljeni Grupa za pravna pitanja o tome obavještava predsjedavajućeg, koji donosi odluku o uključivanju potencijalnih članica u rad radnih grupa. Tokom rada u radnim grupama provjerava se da li potencijalni kandidat zadovoljava sve definisane uslove za prijem, Grupa za pravna pitanja sačinjava preporuku rukovodiocima jedinica za finansijske istrage zemalja članica Egmont grupe. Informacije prikupljene tokom rada po grupama stavljaju se na raspolaganje svim članovima. Tokom slijedećeg plenarnog sastanka rukovodioci jedinica za finansijske istrage donose odluku o prijemu nove članice u Egmont grupu.

Internacionalna policijska zajednica svjesna potrebe suprostavljanja finansijskom kriminalu povezanog sa organizovanim kriminalom, donijela je mnogobrojna međunarodna akta kojima reguliše ovu oblast. Ovim naporima pridružio se i Interpol koji je svojim rezolucijama (Rezolucije AGN/52/RES/8, IZ 1983. godine; AGN/57/RES/8, iz 1988. godine; AGN/66/RES/17, iz 1997. godine) pozvao države članice da težište svojih istraga fokusiraju na identifikaciju, praćenje i oduzimanje protivpravno stečenih prihoda od kriminalnih organizacija. Ove rezolucije takođe pozivaju članice da poboljšaju razmjenu informacija na tom polju i upućuju Vlade država članica da donesu zakone koji će omogućiti pristup finansijskim evidencijama i konfiskaciju prihoda stečenih kriminalnom djelatnošću.

Kao dio napora internacionalne policijske zajednice za suprostavljavanje pranju novca nastao je i specijalizovani ogranak unutar policijskog odjeljenja Generalnog sekretarijata Interpola pod nazivom FORAS.

Opšte funkcije FORAS-a su:

- koordinacija, prikupljanje, razmjena informacija,
- pomoć u istragama,
- rad u specijalizovanim grupama za pojedine oblasti,
- obuka i pomoć specijalizovanim službama država članica za suprostavljavanje pranju novca i
- učešće u međunarodnim forumima i radu međunarodnih organizacija koje se bave problematikom suprostavljavanja pranju novca.

Specijalizovane funkcije FORAS-a su:

- prikupljanje, obrada i analiza informacija značajnih za suprostavljavanje pranju novca,
- objavljivanje FORAS Biltena
- realizacija projekata čiji je predmet proučavanje trendova i razvoja pojave pranja novca u globalnim okvirima i
- organizacija i učešće u radu internacionalnih i regionalnih konferencija i skupova.

Generalni sekretar Interpola i FORAS kao njegov specijalizovani ogranak usko sarađuju sa drugim internacionalnim organizacijama sa ciljem razvoja svijesti o potrebi korišćenja finansijskih istražnih tehnika u borbi protiv organizovanog kriminala i drugih oblika kriminaliteta. Ova saradnja takođe je usmjerena na objedinjavanje napora u suprostavljanju pranju novca u globalnim okvirima. Slijedeće međunarodne organizacije učestvuju u razvoju saradnje i koordinacije u implementaciji internacionalnih programa koji teže oduzimanju nelegalno stečenih prihoda od kriminalnih organizacija:

- Grupa za finansijske akcije,
- Savjet Evrope,
- Međunarodni monetarni fond,
- Svjetska trgovinska organizacija,
- Asia Pacific Group on Money Laundering,
- Caribbean Financial Action Task Force,
- International Organization of Securities Commission,

- Offshore Group of Banking Supervisors,
- InterAmerican Development Bank,
- Organization of American States Comision
- International Air Transport Association i
- International Banking Security Association.

FORAS je zajedno sa drugim internacionalnim organizacijama koje se bave problemima suprostavljanja pranju novca razvio program za obuku policijski službenika za suprostavljanje pranju novca, pod nazivom „Pranje novca i finansijska istraga“.

Program realizuje Kancelarija za kontrolu droge i prevenciju kriminaliteta UN, a obuku izvode eksperti različitih međunarodnih organizacija koje se bave problemima suprostavljanja pranju novca.

Bazelska komisija za superviziju banaka (The Basel Committee for Banking Supervision) je osnovana 1974. godine i predstavlja organizaciju centralnih banaka i drugih institucija koje imaju formalnu odgovornost za superviziju bankarskog sektora. Ova međunarodna organizacija formuliše široko postavljene standarde i smjernice za superviziju banaka u svojim dokumentima. Ti standardi i smjernice predstavljaju okvire za superviziju banaka koje bi svaka zemlja trebalo da inkorporira u svoj sistem. Bazelska komisija za superviziju banaka je izdala 1998. godine Dokument o prevenciji kriminalnog korišćenja bankarskog sistema u svrhe pranja novca. Ovaj dokument predstavlja okvir za primjenu procedura koje bi uprave banaka trebale da uspostave da bi spriječili pranja novca kroz bankarski sistem, koji je prva i najvažnija brana za pranje novca.

Bazelska komisija za superviziju banaka je 1997. godine svoje Ključne principe za efektivnu superviziju banaka, koji predstavljaju sveobuhvatan plan za efikasan sistem supervizije banaka. Od ukupno 25 Ključnih principa, jedan od njih, Ključni princip 15, bavi se pranjem novca. U ovom principu predviđa se da supervizori banaka moraju da odrede da li banke imaju uspostavljene adekvatne procedure, uključujući stroga pravila „upoznaj svog klijenta“, koja osiguravaju visoke etičke i profesionalne standarde u finansijskom sektoru i sprečavaju da banku koriste namjerno ili nenamjerno kriminalne strukture. Takođe, Bazelska komisija za superviziju banaka je 2001. godine izdala dokument pod nazivom Due Diligence analiza klijenata banke. Ovaj dokument je suštinska nadogradnja u odnosu na prethodno navedena dva dokumenta, i to u odnosu uočene nedostatke u sprovođenju procedura „upoznaj svog klijenta“ na globalnom nivou.

Na regionalnom planu, pored Europolu koji ima nadležnosti u okviru EU, najvažnije organizacije za borbu protiv pranja novca su: a) Azijsko-pacifička grupa za borbu protiv pranja novca (AGP); b) Karipska radna grupa za finansijske akcije (CFATF); c) Grupa za borbu protiv pranja novca istočne i južne Afrike (ESAAMLG); d) Radna grupa za finansijske akcije protiv pranja novca u Južnoj Americi (GAFISUD); e) Organizacija američkih država (OAS) i; f) Sekretarijat Komonvelta.⁷⁰

⁶⁶ Nacionalne finansijske jedinice za sprečavanje pranja novca u većini država su počele sa radom 80-tih i 90-tih godina prošlog stoljeća. Obzirom da su učinci pranja nelegalno stečenih sredstava već tada imali globalni uticaj na finansijske tokove u svijetu, ukazala se potreba saradnje tih jedinica kako bi se podigla efikasnost borbe u ovoj oblasti. Tako je od 1995. godine određeni broj jedinica za finansijske istrage počeo da radi zajedno u neformalnoj organizaciji nazvanoj Egmont grupa. Prvi sastanci Egmont grupe su održani u Parizu 1995. i San Francisku 1996. godine, te su za cilj imali razvoj modaliteta saradnje između različitih jedinica za finansijske istrage. Ova specijalizirana organizacija trenutno u svom sastavu ima preko stotinu nacionalnih finansijskih jedinica koje se bave otkrivanjem i sprečavanjem pranja novca. Jedan od osnovnih zadataka Egmont grupe je stvaranje sistema sigurne i brze razmjene informacija u svrhu sprečavanja pranja novca, a njeno postignuće koje joj obezbjeđuje navedeno ogleda se u jakoj i zaštićenoj internet komunikaciji. Članovi grupe, između ostalog, komuniciraju putem zaštićenih mailova, čime se olakšava razmjena informacija u ostvarivanju zajedničkih ciljeva (dostupno na: www.egmontgroup.org pristupljeno: 28.12.2013).

⁶⁷ Moneyval je osnovan 1997. godine u cilju procjene provođenja mjera protiv pranja novca unutar država članica EU koje nisu članice FATF grupe. Ovaj komitet ima zadatak da podstiče države na formiranje efikasnog sistema učinkovitosti borbe protiv pranja novca i usklađivanje zakonodavstava sa međunarodnim standardima. Komitet danas ima 30 članica, a naša zemlja je aktivna članica ovog međunarodnog tijela. Komitet je nekoliko puta isticao opasnosti koje narušavaju efikasnost mehanizama SPN/FT u BiH, te svojim izvještajima postojeće opasnosti definisao na sljedeći način:

- nedovoljno funkcionisanje mehanizma izvještavanja o sumnjivim i gotovinskim transakcijama predstavlja opasnost za mehanizam SPN/FT u BiH,
- nedovoljno funkcionisanje procesa obavještavanja predstavlja opasnost po mehanizam SPN/FT u BiH, i
- fragmentarna i nedovoljna istraga, krivično gonjenje i suđenje predstavljaju opasnost po funkcionalnost prevencije navedenih problema.

Moneyval je sredinom ove godine objavio Izvještaj za 2012. godinu u kojem je pozvao vlasti da poboljšaju provođenje mjera za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u pravnom i finansijskom smislu i pravcu provođenja ZSPNFT. Tako je Komitet, između ostalog, zaključio da u provođenju ZSPNFT tužiocima treba da učine više kako bi se došlo do ozbiljnih osuđujućih presuda u oblasti pranja novca i u provođenju naloga za oduzimanje imovine, a koji imaju efekat odvratanja od prekršaja onih koji generišu velike prihode. U konačnici, naglašeno je da još uvijek ima veoma malo presuda u kojima su osuđena lica koja 'peru' novac u ime organizovanog kriminala. Ovo je još jedna u nizu kritika upućenih našoj zemlji u pogledu krivičnog djela pranja novca i podizanja nivoa prevencije na prihvatljivu razinu (dostupno na: www.coe.int/moneyval, pristupljeno: 29.12.2013).

⁶⁸ FOPAC je francuska skraćenica za „*Fonds Provenant d'Activites Criminelles*“ koji je formirala Generalna skupština Interpolu u Kanu 1983. godine. Osnovna djelatnost FOPAC-a je praćenje kriminalne aktivnosti povezane sa pranjem novca. Generalni sekretarijat Interpolu i FOPAC kao njegov specijalizirani ogranak usko sarađuju sa drugim internacionalnim organizacijama sa ciljem razvoja svijesti o potrebi korištenja finansijskih istražnih tehnika u borbi protiv organizovanog kriminala i drugih oblika kriminaliteta (Više kod: G. Bošković, *Pranje novca*, str. 173-175).

⁶⁹ BCBS je osnovan od strane G10 država 1974. godine.

⁷⁰ G. Bošković, *Pranje novca*, str. 177.

3. Suprotstavljanje pranju novca u Evropskoj uniji

Evropska unija, kao najmoćnija regionalna organizacija na svijetu, već dugi niz godina se suprotstavlja teškim oblicima kriminala uključujući i borbu protiv pranja novca. Jedan od njenih osnovnih ciljeva je uspostavljanje jedinstvenog prostora slobode, sigurnosti i pravde što je bilo u nadležnosti trećeg stuba Zajednice do donošenja Lisabonskog ugovora.

Ugovorom o EU (Ugovor iz Maastrichta potpisan 7. februara 1992. godine, stupio na snagu 1. novembra 1993. godine), treći stub koji se odnosio na saradnju država članica u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova je institucionalizovan u tački 9 koja razrađuje policijsku saradnju u cilju preventivnog djelovanja i borbe protiv terorizma, nedozvoljene trgovine opojnim drogama i drugih teških oblika međunarodnog kriminaliteta.⁷¹ Nakon promjene strukture EU stupanjem na snagu Lisabonskog reformskog ugovora iz 2009. godine, navedeno je i dalje stigmatizirano kao vrlo bitan segment efikasnog funkcionisanja iste, a na njenom nivou, kao i u okviru država članica, konstantno se pokušavaju razviti što uspješnije mjere i mehanizmi za suprotstavljanje nelegalno stečenoj koristi.⁷²

U najvećoj mjeri, borbu protiv pranja novca EU vodi putem direktiva od strane Vijeća EU i Evropskog parlamenta. Direktive koje se neposredno odnose na problematiku pranja novca su sljedeće:

- Direktiva 91/308/EEC o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca,
- Direktiva 2001/97/EC kojom se mijenja Direktiva 91/308/EEC i

⁷¹ Duško Lopandić, Milutin Janjević, *Ugovor o Evropskoj uniji – od Rima do Maastrichta*, Beograd, 1995, godina, str. 114.

⁷² Lisabonski ugovor je bitno ojačao supranacionalne nadležnosti EU u području krivičnog materijalnog prava. Tako se prema članu 67 Lisabonskog ugovora prostor slobode, sigurnosti i pravde nastoji osigurati kroz visok stepen sigurnosti i ujednačavanje krivičnih zakona. To znači da je EU dobila nadležnosti da direktivama koje su donesene u redovnom zakonodavnom postupku uspostavlja minimalna pravila o opisima bića i obilježjima krivičnih djela i krivičnih sankcija, posebno u područjima teškog kriminaliteta sa prekograničnim obilježjem. Posebno teška područja kriminaliteta koja su pod nadležnosti EU obuhvataju terorizam, trgovinu ljudima, seksualno iskorištavanje žena i djece, nezakonitu trgovinu opojnim drogama, nezakonito krijumčarenje oružjem, **pranje novca**, korupciju, krivotvorenje sredstava plaćanja, kompjuterski kriminalitet i organizovani kriminalitet. Za akciju EU bitno je da neko od navedenih krivičnih djela ima prekograničnu dimenziju. Ta dimenzija ne znači samo preduzimanje kriminalnih radnji na području dvije ili više država EU, već i za slučaj kada postoji potreba njihovog sprečavanja na tom području. Drugim riječima, prekogranično obilježje se ne odnosi samo i isključivo na krivično djelo i njegove posljedice, već i na mjere njegovog sprečavanja i suzbijanja (Dragan Jovašević, *Suzbijanje pranja novca u EU*, Evropsko zakonodavstvo, Izvorni naučni rad, 2010, str. 28-29).

- Direktiva 2005/60/EZ o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma.

Također, treba pomenuti i Direktivu 2006/70/EZ koja utvrđuje provedbene mjere za Direktivu 2005/60/EZ i to prevashodno vezano za procjenu određenih situacija visokog/niskog rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, kao i pitanja da li je za određene pravne i fizičke osobe opravdano napraviti izuzetak od primjene Direktive. U nastavku ćemo se osvrnuti i na *Uredbu br. 1889/2005 o kontroli ulaska i izlaska gotovine iz EU*, potom na prijedlog Četvrte direktive EU protiv pranja novca, te na djelovanje i nadležnosti Europol kao specijalizovane agencije EU za borbu protiv kriminala.

3.1. Direktiva 91/308/EEC o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca

Direktiva Vijeća Evropskih zajednica o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca (u daljem tekstu: Prva direktiva) predstavlja prvu zakonodavnu inicijativu EU u oblasti sprečavanja pranja nelegalno stečene koristi. EU je i ranije bila involvirana u pregovorima o donošenju određenih instrumenata iz ove oblasti, ali je tek Prvom direktivom „zvanično“ otpočela borbu protiv prljavog novca. Njome je promoviran preventivni pristup u sprečavanju pranja novca, a finansijske institucije su preuzele određene obaveze čijim ispunjenjem bi se uspješno i pravovremeno provodila borba protiv ovog vida kriminala. Prva direktiva je od država zahtijevala zabranu pranja novca, obaveze propisivanja, te provođenja mjera sprečavanja pranja novca prvenstveno u finansijskom sektoru. Obzirom na period u kojem je usvojena i atmosferu koja se stvorila usvajanjem Bečke konvencije 1988. godine, Prva direktiva se primarno koncentrisala na pranje novca proisteklo iz predikatnih djela povezanih sa trgovinom drogama.⁷³ Iako je bila vezana gotovo pa isključivo za finansijski sektor, države članice su već tada bile potaknute ka proširenju zahtjeva na druge sektore. Tako je nefinansijski sektor (DNFBP), iako će se ispostaviti da je ostao izvan stvarnog dometa Prve direktive, označen kao „zvanja i određene vrste poslova posebno pogodne za pranje novca“.⁷⁴

⁷³ Žana Pedić, *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, vol. 31, br. 1, 2010, str. 625.

⁷⁴ Doug Hopton, *Money Laundering: A Concise Guide for All Business*, Gower Publishing Company, Hampshire, England, 2006, p. 26-30, citirano prema: Ž. Pedić, *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, str. 625.

Međutim, postoji i stanovište koje polazi od činjenice da se pranje novca javlja ne samo u pogledu prihoda od droge, nego i onih prihoda koji su stečeni drugim kriminalnim aktivnostima (kao što su organizovani kriminal i terorizam),⁷⁵ iako je definicija pranja novca identična onoj iz Bečke konvencije⁷⁶ za koju smo već kazali da se prioritarno fokusira na predikatna krivična djela povezana sa drogama.

Već je u preambuli istaknuta potreba za tretmanom borbe protiv pranja novca na nivou EU usvajanjem mjera koje će provoditi same države članice. Nakon definisanja pranja novca u članu 1,⁷⁷ istaknuto je da su države članice dužne osigurati da pranje novca, kako je to definisano u Direktivi, bude zabranjeno.⁷⁸ Države članice su dužne osigurati da kreditne i finansijske institucije, kod stupanja u poslovne odnose, od svojih klijenata zahtijevaju identifikaciju putem dopunskih dokaza, posebno kod otvaranja računa ili štednih računa ili prilikom nuđenja mogućnosti za sigurno snimanje.⁷⁹ Također, zahtjev za identifikaciju se primjenjuje na svaku transakciju ukoliko se radi o iznosu većem od 15.000 eura, bez obzira je li transakcija jednokratna ili u nekoliko povezanih dijelova.^{80 81} Ukoliko je iznos manji od 15.000 eura, a sumnja se na transakciju povezanu sa pranjem novca, kreditne i finansijske institucije i tada imaju obavezu izvršiti identifikaciju. To je navedeno u članu 5 koji propisuje obavezu država da njihove kreditne i finansijske institucije provjeravaju s posebnom pažnjom svaku transakciju za koju smatraju da bi, na osnovu svoje prirode, mogla biti povezana s pranjem novca.

Kreditne i finansijske institucije imaju obavezu čuvanja određene dokumentacije kao dokaza u slučaju istrage o pranju novca. Tako u slučaju identifikacije, obaveza je

⁷⁵ John Howell, *The Prevention of the Money Laundering and Terrorist Financing*, Barking, 2006, str. 67-85.

⁷⁶ M. Marković, *Pranje novca u međunarodnom pravu i krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije*, str. 129.

⁷⁷ Pranje novca znači sljedeće postupanje kada se to namjerno čini:

- pretvaranje ili prenos imovine, znajući da takva imovina potiče iz kriminalnih djelatnosti ili iz sudjelovanja u takvoj djelatnosti, u svrhu skrivanja ili prikrivanja nezakonitog porijekla imovine ili pomaganje svakoj osobi koja je uključena u provođenje takvih djelatnosti da izbjegnu pravne posljedice svojih radnji,
- skrivanje ili prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, dispozicije, kretanja, prava na imovinu ili njeno posjedovanje, znajući da takva imovina potiče iz kriminalnih radnji ili iz čina učešća u takvim djelatnostima,
- sticanje, posjedovanje ili korištenje imovine, znajući u vrijeme prijema, da takva imovina potiče iz kriminalnih djelatnosti ili iz čina učešća u takvoj djelatnosti,
- učestvovanje, udruživanje radi obavljanja, pokušaj obavljanja i pomaganje, olakšavanje i savjetovanje pri obavljanju svake djelatnosti navedene u gornjim odlomcima.

⁷⁸ Direktiva 91/308/EEC o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca (Prva direktiva), čl. 2.

⁷⁹ Ibid. čl. 3.

⁸⁰ Ibid. čl. 3. st. 2.

⁸¹ Izuzetak od navedenih slučajeva postoji onda kada je riječ o osiguravajućim društvima. No ako je periodični iznos premije ili iznosi koji se plaćaju svake određene godine povećan tako da prelazi granicu od 1000 eura, tada je finansijska institucija dužna zatražiti identifikaciju (Ibid. čl. 3. st. 3).

čuvanje kopija potrebnih dokaza najmanje pet godina nakon prestanka veze s klijentom, dok u slučaju transakcija postoji obaveza čuvanja dopunskih dokaza koji se sastoje od izvornih dokumenata ili kopija dopuštenih u sudskom postupku, također najmanje pet godina nakon obavljene transakcije.⁸² Jedan od ključnih aspekata Prve direktive je obaveza obezbjeđenja adekvatne obuke za osoblje finansijskih i kreditnih institucija, kao i njihovo upoznavanje sa zakonom, a sve u cilju što lakšeg uočavanja potencijalnih sumnjivih transakcija.⁸³ Države članice trebaju proširiti odredbe Prve direktive i na sve poslove koji su povezani sa aktivnostima koje su uglavnom korištene u svrhe pranja novca.⁸⁴

Nadalje, propisane su obaveze država članica da sarađuju sa organima odgovornim za pranje novca u smislu informiranja tih organa, davanja potrebnih informacija za uspješnost postupka, potom obaveza suzdržavanja kreditnih i finansijskih institucija od obavljanja transakcija za koje znaju ili sumnjaju da su povezane s pranjem novca,⁸⁵ a predviđena je i dužnost provođenja postupaka interne revizije u svrhu sprečavanja pranja novca.⁸⁶ Države članice su u smislu navedenog imale obavezu donijeti zakone, odredbe i upravne odluke koje su potrebne da bi se pridržavalo Direktive najkasnije do 1. januara 1993. godine.⁸⁷ Evropska komisija se obavezala da od tog datuma, a u razmacima od najmanje tri godine, sastavi izvještaj o provedbi Prve direktive i preda ga Evropskom parlamentu i Vijeću EU.⁸⁸

Novost koja je promovisana Prvom direktivom odnosi se na već pomenuti preventivni pristup u suprotstavljanju pranju novca. Države članice imaju obavezu da sankcionišu eventualnu neprovedbu mjera potrebnih za suzbijanje pranja novca,⁸⁹ pri čemu su subjekti krivičnopravne odgovornosti uposlenici u finansijskim i kreditnim institucijama, kao i same institucije. Isto tako, uposlenici imaju zabranu otkrivanja stranci bilo kakve informacije da se radi o sumnjivoj ili nelogičnoj transakciji, odnosno o tome da je transakcija prijavljena nadležnim organima.⁹⁰

⁸² *Ibid.* čl. 4.

⁸³ M. Yeandle, M. Mainelli, A. Berendt, B. Healy, *Anti Money Laundering Requirements, Costs, Benefits and Perceptions*, Z/Yen, London 2005, p. 13.

⁸⁴ *Prva direktiva*, čl. 12.

⁸⁵ Ako to nije moguće, onda se nakon obavljene transakcije za koju postoji sumnja na pranje novca, odmah obavještava nadležni organ (*Ibid.* čl. 7).

⁸⁶ *Ibid.* čl. 6-11.

⁸⁷ *Ibid.* čl. 16.

⁸⁸ *Ibid.* čl. 17.

⁸⁹ *Ibid.* čl. 14.

⁹⁰ *Ibid.* čl. 8.

Nakon usvajanja Prve direktive, u okviru EU je donijeto više preporuka ili okvirnih odluka koje su imale za cilj intenzivirati aktivnosti upravljene na sprečavanje i suzbijanje pranja novca i sa njim povezanih pojava. Tako su donijete sljedeće okvirne odluke:

- Protokol o krivičnoj odgovornosti pravnih lica, konfiskaciji imovine i pranju novca od 19. jula 1997. godine,
- Okvirna odluka Vijeća od 29. maja 2000. godine, o jačanju zaštite kaznama i drugim sankcijama za falsifikovanje novca s obzirom na uvođenje eura,
- Okvirna odluka Vijeća od 28. maja 2001. godine, o borbi protiv prevara i falsifikovanja bezgotovinskih sredstava plaćanja,
- Okvirna odluka Vijeća od 26. juna 2001. godine, o pranju, identifikaciji, pronalaženju, zamrzavanju, oduzimanju i konfiskaciji predmeta i rezultata krivičnog djela i
- Okvirna odluka Vijeća od 22. jula 2003. godine, o sprečavanju korupcije u privatnom sektoru.⁹¹

Prva direktiva EU nije bila zamišljena kao dokument koji bi uspostavio apsolutnu usklađenost u području svoje regulacije. To je razumljivo jer je ona formalno prvi instrument EU koji se neposredno fokusira na borbu protiv pranja novca. Zbog toga što je državama članicama omogućavala da izaberu vlastito uređenje i domet postavljenih ciljeva, najveći nedostatak Prve direktive se ogledao u nemogućnosti harmonizacije pravnog sistema u cjelini, što je u vremenu globalizacije kriminala, a u tom smislu i pranja novca, neophodno.⁹²

3.2. Direktiva 2001/97/EC kojom se mijenja Direktiva 91/308/EEC

Direktiva 2001/97/EC (u daljem tekstu: Druga direktiva) o sprečavanju pranja novca u EU je usvojena 2001. godine, dakle punih deset godina nakon prethodne direktive. U pogledu definisanja pranja novca, Druga direktiva ostaje nepromijenjena, a cilj je bio pooštriti mjere za suzbijanje pranja novca imajući u vidu očit uticaj pranja novca na porast organizovanog kriminala u Uniji i potrebu efikasnije međunarodne saradnje u toj oblasti.

⁹¹ John A. E. Varvaele, „*Europsko kazneno pravo i opća načela Unije*“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/2005, str. 855-882.

⁹² S. Cindori, *Unapređenje sustava sprječavanja pranja novca Republike Hrvatske i usklađivanje s međunarodnim standardima*, str. 125.

Prva direktiva je uglavnom bila ograničena na finansijski sektor, odnosno kreditne i finansijske institucije koje su tada bile „najranjivije“ u procesu pranja novca, a time je motivirano donošenje Druge direktive, jer se počela javljati potreba proširenja borbe na druge sektore za koje je postojao rizik od pranja nelegalno stečene dobiti. U suštini, izmjene i dopune su imale dva glavna područja uticaja. Prvo, domet djela, odnosno radnji koje su pokrivene definicijom pranja novca, a drugo domet institucija od kojih se zahtijeva da implementiraju mjere protiv pranja novca. Treba napomenuti, međutim, da je član 15 Prve direktive predviđao da „države članice mogu usvojiti ili zadržati na snazi strožije odredbe na području koje pokriva ova Direktiva radi sprečavanja pranja novca“. U Drugoj direktivi je ovaj član ostao nepromijenjen. Prema tome, iako je Prva direktiva izvorno pokrivala samo prihode nastale od krivičnih djela povezanih sa trgovinom drogama, nacionalne legislative država članica su pokrivale i druga područja (dakle u širem obimu) čak i prije 2001. godine kada je Druga direktiva potpisana.^{93 94}

Pooštavanje kontrole u finansijskom sektoru navelo je perače novca na potragu za alternativnim metodama prikrivanja izvora prihoda od kriminala, odnosno pranjem novca nefinansijskim djelatnostima. Konkretno, novi modusi pranja novca uvjetovali su proširenje obaveza iz Druge direktive u vezi sa identifikacijom klijenta, vođenjem evidencije i izvještavanjem o sumnjivim transakcijama na ograničeni broj neovisnih profesija za koje se pokazala sekundarna osjetljivost po pitanju pranja novca.⁹⁵ Drugom direktivom je kriminalna aktivnost označena kao svaka vrsta kriminalnog učešća u izvršenju težeg krivičnog djela.⁹⁶ Time su, osim trgovine drogama, pokriveni prihodi ostvareni od: ozbiljnih prevara na štetu EU budžeta, korupcije, bilo kojeg djela počinjenog od strane kriminalnih organizacija i krivičnih djela koja mogu donijeti značajan prihod i koja su kažnjiva teškom zatvorskom kaznom⁹⁷ u skladu sa krivičnim zakonom države članice.⁹⁸

⁹³ R.C.H. Alexander, *Insider Dealing and Money Laundering in the EU: Law and Regulation*, Ashgate Publishing Limited, University of London, UK, p. 145-146.

⁹⁴ Iako su, de facto, brojne države ranije proširile spektar predikatnih krivičnih djela, Drugom direktivom je formalno suprotstavljanje pranju novca prošireno na više kažnjivih radnji (ne samo trgovinu drogama), a prvi put i na DNFBP sektor (Slično kod: Ž. Pedić, *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, str. 625).

⁹⁵ Sonja Cindori, *Procjena stupnja rizika poreznih savjetnika u sustavu sprečavanja pranja novca*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, v. 31, br. 2, 2010, str. 811.

⁹⁶ Direktiva 2001/97/EC kojom se mijenja Direktiva 91/308/EEC, čl. 1 (E).

⁹⁷ Teška zatvorska kazna je subjektivan pojam koji se razlikuje u zavisnosti od države članice u pitanju.

⁹⁸ R.C.H. Alexander, *Insider Dealing and Money Laundering in the EU: Law and Regulation*, p. 146-147.

Za potrebe Direktive, države članice imaju mogućnost da označe i bilo koje drugo krivično djelo kao kriminalnu aktivnost. U novom instrumentu je umetnut i član 2a prema kojem države članice trebaju osigurati da se predviđene obaveze nametnu sljedećim institucijama: a) kreditnim institucijama; b) finansijskim institucijama i sljedećim pravnim ili fizičkim osobama koje obavljaju svoju stručnu djelatnost: revizorima, samostalnim računovođama i poreznim savjetnicima, agentima za promet nekretninama, notarima i drugim samostalnim pravnim stručnjacima, trgovcima visokovrijednom robom, voditeljima aukcija kad god se vrši gotovinsko plaćanje u iznosima od 15.000 eura ili više i kockarnicama.

Naredna bitna izmjena je predviđena članom 6 gdje se ističe da države članice trebaju osigurati da institucije i osobe na koje se ona odnosi, kao i njihovi direktori i zaposleni u potpunosti sarađuju sa odgovornim tijelima u borbi protiv pranja novca. Ta saradnja podrazumijeva obavješćavanje nadležnih organa o činjenicama koje ukazuju na mogućnost postojanja pranja novca i dostavljanje nadležnim organima svih potrebnih informacija vezanih za postupak otkrivanja transakcija povezanih sa prljavim novcem. Dalje, u članu 9 se navodi da kada institucije ili osobe, koje podliježu Direktivi, ili zaposlenici ili direktor takve institucije ili osoba iz članova 6 i 7 u dobroj vjeri otkriju podatke tijelima koja su odgovorna za borbu protiv pranja novca, to ne predstavlja kršenje niti jedne zabrane otkrivanja podataka koja je određena ugovorom ili bilo kojom zakonskom, regulatornom ili administrativnom odredbom, a instituciji ili osobi ili njenim direktorima ili zaposlenicima ne nameće nikakvu odgovornost.

Države članice trebaju osigurati da institucije i odgovorne osobe uspostave odgovarajuće postupke unutrašnje kontrole i komunikacije kako bi osujetile i spriječile radnje vezane uz pranje novca, te da poduzimaju odgovarajuće mjere kako bi njihovi zaposlenici bili upoznati s odredbama Direktive.⁹⁹ Te mjere uključuju sudjelovanje odgovornih zaposlenika na posebnim kursovima na kojima će ih se podučavati kako prepoznati transakcije koje bi mogle biti povezane s pranjem novca te kako postupati u takvim slučajevima.¹⁰⁰ Također, istaknuto je da države članice trebaju osigurati da institucije i osobe koje podliježu Drugoj direktivi imaju pristup najnovijim podacima o postupcima onih koji peru novac kao i o pokazateljima pomoću kojih se mogu prepoznati

⁹⁹ Direktiva 2001/97/EC, čl. 11, st. 1.

¹⁰⁰ Ibid.

sumnjive transakcije.¹⁰¹ Države članice EU su do 15. juna 2003. godine imale obavezu usvajanja zakona, propisa i upravnih odredbi potrebnih za provođenje Direktive, te momentalnog obavješćavanja Evropske komisije o navedenim promjenama.¹⁰²

Kao što smo naprijed pomenuli, EU je ovim instrumentom borbu protiv pranja novca prvi put proširila na nefinansijski sektor. Razlog za aktivnije uključivanje nefinansijskih profesija jeste njihova povećana zloupotreba u svrhu pranja novca. No, za te profesije su predviđeni izuzeci od njene primjene. Tako se ona ne odnosi na notare, samostalne pravne savjetnike, revizore, računovođe i porezne savjetnike kada se radi o informacijama koje dobiju od klijenata tokom utvrđivanja pravnog položaja stranke, tokom odbrane ili predstavljanja stranke u sudskom postupku ili pravnom zastupanju, uključujući i davanje savjeta o podnošenju ili uzdržavanju od tužbe, kada je takva informacija pribavljena prije, tokom ili poslije sudskog postupka.¹⁰³ Dakle, Druga direktiva je detaljno razradila obaveze pojedinih profesija, ali su se njene odredbe u slučaju advokata i notara primjenjivale samo kada oni strankama pomažu u planiranju ili izvršenju transakcija ili ako nastupaju u ime i za račun stranke u finansijskim transakcijama ili transakcijama vezanim uz promet nekretninama.¹⁰⁴

U desetogodišnjem periodu, napravljen je vidljiv napredak Druge direktive u odnosu na prethodnu. S jedne strane, postoji mišljenje da ovaj instrument predstavlja usavršavanje odredaba prethodnog i popunjavanje uočenih praznina proizašlih iz njene učinkovite provedbe,¹⁰⁵ a tu je i logično shvatanje da Druga direktiva dopunjuje prvu (što je svakako činjenica), obzirom da je sadržajno zahtijevala brojne izmjene kako bi se popravili nedostaci, manjkavosti i konfuzije otkrivene u praksi.¹⁰⁶ Proširen je spektar krivičnih djela na koje se odnosi, što zasigurno pruža olakšanje za prijave sumnjivih transakcija. Također, značajno su osavremenjeni oblici saradnje i međunarodni instrumenti za borbu protiv pranja novca i ojačana je kontrola u odnosu na Prvu direktivu. Između dvije direktive je donesena Konvencija o zaštiti finansijskih interesa EU iz 1995. godine čime je unaprijeđena borba protiv organizovanog kriminala uopće, sa posebnim akcentom na pranje novca i korupciju. Iako je Konvencija, zajedno sa svoja dva protokola,

¹⁰¹ *Ibid.* čl. 11, st. 2.

¹⁰² *Ibid.* čl. 3.

¹⁰³ *Ibid.* čl. 6, st. 3.

¹⁰⁴ Ž. Pedić, *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, str. 625.

¹⁰⁵ Wouter H. Muller, Christian H. Kälin, John G. Goldsworth, *Anti Money Laundering: International Law and Practice*, 2007, p. 61.

¹⁰⁶ William C. Gilmore, *Dirty Money: The Evolution of International Measures to Counter Money Laundering And the Financing of Terrorism*, Council of Europe, 2004, p. 201.

primarno usmjerena na zaštitu finansijskih interesa Unije, u njima je regulirana odgovornost pravnih lica (korporacija) za učinjenje finansijskih krivičnih djela, odnosno za krivična djela kao što su finansijske prevare, korupcija i pranje novca.

Na kraju, izmjene koje je donijela Druga direktiva, možemo kategorizirati u sljedećim tačkama:

- uključivanje filijala kreditnih i finansijskih institucija, uz obvezu prijavljivanja sumnjivih transakcija nadležnim tijelima te djelovanja u skladu s odredbama Druge direktive,
- jasan stav da su mjenjačnice i uredi za prenos i depozit novca također izloženi opasnostima pranja novca što je razlog njihovog uključivanja u obveznike,
- iz istih su razloga u obveznike uključeni i investicijski fondovi, čime se želi finansijski sektor obuhvatiti u što većem obimu,
- proširenje obima predikatnih krivičnih djela, odnosno definicije „kriminalna aktivnost“ koja osim krivičnih djela u smislu definicije iz Bečke konvencije i Prve direktive obuhvata i aktivnosti kriminalnih organizacija, prevaru, korupciju i krivično djelo koje može donijeti značajan prihod i koje je kažnjivo teškom zatvorskom kaznom u skladu sa krivičnim zakonom države članice.¹⁰⁷

3.3. Direktiva 2005/60/EZ o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma

Pranje novca i finansiranje terorizma su dva globalna, međusobno povezana fenomena koja na sličan način utiču na finansijske, političke i sigurnosne sisteme država u svijetu. Kako vremenom ovi fenomeni stvaraju čvršću vezu, EU nastoji uporedo jačati saradnju i mehanizme za njihovo suzbijanje.

Radi sprečavanja narušavanja finansijskog sistema Unije, kao i iz naprijed navedenih razloga, u okviru EU je 15. decembra 2005. godine na snagu stupila *Direktiva 2005/60/EZ o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma* (u daljem tekstu: Treća direktiva).¹⁰⁸ Jedan od osnovnih ciljeva donošenja Treće direktive je dalji proces harmonizacije zakonodavstava u prevenciji pranja

¹⁰⁷ Miralem Porobić, Mirsad Bajraktarević, *Cyber Crime, Pranje novca i finansijske usluge*, Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa, Sarajevo, 2012, str. 107.

¹⁰⁸ Treća direktiva je van snage stavila prethodne dvije direktive.

novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: PN/FT). Na njeno usvajanje i proširenje (u instrument je uključeno i sprečavanje terorističkih aktivnosti) uticalo je narušavanje stabilnosti u Evropi, odnosno tragedija koja je bombaškim napadom zadesila Madrid 2004. godine,¹⁰⁹ čime se nametnula primarna potreba borbe protiv terorizma i njeno uzdizanje na viši nivo. Ovaj instrument preventivnim načinom borbe protiv pranja novca sadrži detaljnije razrađene i unaprijeđene odredbe od prethodne dvije direktive, te je sadržajno kompleksniji od pomenutih. Obzirom da je primijećena namjera država članica za donošenjem samostalnih mjera zaštite vlastitih finansijskih sistema, EU je nastojala riješiti problem na supranacionalnom nivou iz razloga moguće kontradiktornosti, odnosno nespojivosti tih mjera sa principima unutrašnjeg tržišta, vladavine prava i zaštite općeg interesa.

Unutar EU nema ograničenja u kretanju kapitala i u pružanju finansijskih usluga, što pogoduje pranju novca, pa se Trećom direktivom nalaže donošenje zajedničkih mjera u cilju pomirenja dvije suprotnosti; slobode kretanja kapitala i pružanja finansijskih usluga s jedne strane, i pranja novca kojem pogoduju te slobode, s druge strane.¹¹⁰ Treća direktiva je usklađena sa revidiranim FATF preporukama, a već u uvodu je pomenuta potreba dobrog funkcionisanja i stabilnosti kreditnih i finansijskih institucija,¹¹¹ kao i povjerenje u finansijski sistem EU i država članica, kako bi se spriječilo njegovo narušavanje od strane kriminalnih grupa koje djeluju sa primarnim ciljem prikrivanja nelegalno stečene koristi i „utapanja“ novca u legalne finansijske tokove. Pranje novca i finansiranje terorizma se najčešće provode na međunarodnoj razini. Stoga bi mjere koje se donose isključivo na nacionalnoj razini ili čak na razini Unije, a koje ne bi uzele u obzir međunarodnu koordinaciju i saradnju, imale vrlo ograničen učinak.

¹⁰⁹ 11. marta 2004. godine u Madridu, glavnom gradu Španjolske, dogodila se serija bombaških napada usmjerena na sistem javnog željezničkog prevoza sa katastrofalnim posljedicama. Tada su poginule 192. osobe, a ranjeno je 2500 ljudi. Bombaški napadi u Madridu se smatraju jednim od najtežih terorističkih činova na prostoru Evrope u historiji.

¹¹⁰ Zoran Jurak, *Nova Smjernica o sprečavanju korištenja finansijskog sustava u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma*, Pravo i porezi, 2006, str. 70.

¹¹¹ Kreditna institucija označava: a) društvo čija je djelatnost primanje depozita ili ostalih povratnih sredstava od javnosti, te odobravanje kredita za svoj vlastiti račun, ili b) instituciju za izdavanje elektronskog novca. Finansijska institucija označava društvo koje nije kreditna institucija, a čija je osnovna djelatnost sticanje udjela ili obavljanje jedne ili više sljedećih djelatnosti: kreditiranje (potrošački krediti, hipotekarni krediti, faktoring, finansiranje trgovačkih transakcija), finansijski lizing, usluge prenosa novca, izdavanje i upravljanje sredstvima plaćanja, garancije, trgovina za vlastiti račun ili za račun klijenata (čekovima, mjenicama, stranom valutom, valutnim i kamatnim instrumentima, prenosivim vrijednosnim papirima), učešće u izdavanju vrijednosnim papirima, poslovi savjetovanja, posredovanje na novčanom tržištu, upravljanje portfolijima i čuvanje i upravljanje vrijednosnim papirima (dostupno na: <http://www.prevodi.gov.me/06.20.20.20/32006L0048.pdf>, pristupljeno: 15.02.2014).

Opći princip Treće direktive je obaveza država članica da stvore efikasan sistem protiv PN/FT.¹¹² Definicija pranja novca je identična kao i u prethodne dvije direktive, a uvodni član je proširen definicijom finansiranja terorizma.¹¹³ Što se tiče identifikacije stranaka, članom 7 je regulisana detaljna identifikacija u slučaju uspostavljanja poslovnog odnosa, prilikom obavljanja poslovnih transakcija u iznosu od 15.000 eura ili više, bez obzira na jednokratnost ili višekratnost transakcije, zatim kada postoji sumnja da se radi o PN/FT bez obzira na izuzetke i novčane pragove, te u slučaju sumnje u istinitost ili primjerenost prethodno dobivenih identifikacijskih podataka o stranci. Mjere detaljne identifikacije obuhvataju:

- (a) identifikaciju stranaka i provjeru identiteta stranaka na osnovu dokumenata, podataka ili informacija dobivenih iz pouzdanog i neovisnog izvora,
- (b) identifikaciju, po potrebi, stvarnog vlasnika i preduzimanje odgovarajućih mjera i mjera koje se zasnivaju na ocjeni rizika za provjeru identiteta stranke kako bi se institucija ili osoba na koje se primjenjuje Treća direktiva mogla uvjeriti da zna ko je stvarni vlasnik, uključujući, u pogledu pravnih osoba, trustove i slične pravne aranžmane, poduzimanjem mjera koje se zasnivaju na ocjeni rizika i ostalih odgovarajućih mjera potrebnih za razumijevanje vlasničke i kontrolne strukture stranke,
- (c) prikupljanje informacija o svrsi i namjeni poslovnog odnosa i
- (d) provođenje stalnog praćenja poslovnih odnosa uključujući i kontrolu transakcija tokom poslovnog odnosa kako bi se osiguralo da su transakcije koje se obavljaju u skladu sa saznanjima odnosne institucije ili osobe o stranci, poslovnom profilu i riziku te, po potrebi, izvoru sredstava i osiguravanje ažuriranja dokumentacije, podataka ili informacija koje se vode.¹¹⁴

Regulisana je i identifikacija stranaka u kasinima u slučaju kupovine kockarskih žetona ukoliko ona prelazi vrijednost od 2.000 eura, s tim da se smatra da su kasina koja

¹¹² Direktiva 2005/60/EZ o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma, čl. 1.

¹¹³ U čl. 1 st. 4 Direktive 2005/60/EZ se navodi sljedeće: za potrebe ove Direktive, „finansiranjem terorizma” smatra se osiguravanje ili prikupljanje sredstava, bilo kojim putem, direktno ili indirektno, s namjerom da se ona koriste ili uz saznanje da će se ona koristiti, bilo u cijelosti ili djelimično, za počinjenje bilo kojeg od krivičnih djela u smislu članova 1 do 4 Okvirne odluke Vijeća EU 2002/475/PUP od 13. juna 2002. o suzbijanju terorizma (radi se o terorističkim krivičnim djelima, krivičnim djelima koja se odnose na terorističku skupinu, krivičnim djelima vezanim za terorističke aktivnosti, te poticanje, pomaganje, saučesništvo i pokušaj učinjenja tih krivičnih djela).

¹¹⁴ Direktiva 2005/60/EZ, čl. 8, st. 1.

podliježu državnoj kontroli u svakom slučaju ispunila uslov detaljne identifikacije stranaka po obavljenoj registraciji, bez obzira na iznos kockarskih žetona koje je stranka kupila.¹¹⁵ Detaljna identifikacija stranaka od strane institucija i osoba na koje se Treća direktiva odnosi, na dopuštenje država članica, može biti izuzeta za uređena trgovačka društva, stvarne vlasnike zbirnih računa koje vode notari i ostali nezavisni pravni stručnjaci iz država članica ili trećih zemalja, te domaće organe javne vlasti.¹¹⁶

Dalje, propisan je prošireni postupak detaljne identifikacije stranaka. U tom smislu, države članice imaju obavezu zahtijevati od institucija i osoba na koje se primjenjuje Direktiva da na osnovu ocjene rizika primjenjuju proširene mjere detaljne identifikacije stranaka u situacijama koje po svojoj prirodi mogu predstavljati veći rizik za PN/FT. Također, propisuje se obaveza obavješćavanja država članica od strane institucija i osoba na koje se Direktiva odnosi o svakoj aktivnosti za koju se smatra da je vrlo vjerovatno povezana sa PN/FT, a posebno obraćanje pažnje na složene i neuobičajeno velike transakcije, kao i one koje nemaju očitu zakonsku svrhu. Obaveza obavješćavanja koja je regulisana trećim poglavljem, nameće obavezu država članica da osnuju finansijsko-obavještajne jedinice radi djelotvornog suzbijanja pranja novca i finansiranja terorizma.¹¹⁷

Finansijsko-obavještajna jedinica je odgovorna za primanje (i u mjeri u kojoj je to dopušteno, za zahtijevanje), analizu i distribuciju nadležnim tijelima informacija koje se tiču potencijalnih slučajeva pranja novca, finansiranja terorizma ili koje su propisane nacionalnim zakonodavstvom, odnosno propisima.¹¹⁸ Institucije i osobe na koje se Treća direktiva odnosi, moraju biti uzdržane od provedbe transakcija za koje znaju ili sumnjaju da su povezane sa PN/FT. U slučaju kada postoji sumnja da transakcija upućuje na PN/FT i kada je nemoguće ne obaviti tu transakciju ili bi njeno neobavljanje moglo omesti napore u gonjenju korisnika operacije za koju se sumnja da se radi o operaciji PN/FT, dotične institucije i osobe odmah po provedbi transakcije obavještavaju finansijsko-obavještajnu jedinicu.¹¹⁹

Kao i u prethodnim instrumentima, i ovaj sadrži odredbu o zabrani objavljivanja stranci ili ostalim trećim osobama činjenice da je u toku istraga o PN/FT.¹²⁰ Potom su

¹¹⁵ *Ibid.* čl. 10.

¹¹⁶ *Ibid.* čl. 11. st. 2.

¹¹⁷ *Ibid.* poglavlje br. 3.

¹¹⁸ *Ibid.* čl. 21, st. 2.

¹¹⁹ *Ibid.* čl. 24, st. 2.

¹²⁰ *Ibid.* čl. 28.

regulirana pitanja vođenja evidencije i statističkih podataka radi korištenja istih u istražnim radnjama ili u cilju analize mogućih slučajeva PN/FT (u nadležnosti finansijsko-obavještajne jedinice ili drugog nadležnog tijela u skladu sa nacionalnim propisima),¹²¹ interni postupci, obuka i povratne informacije,¹²² nadzor,¹²³ saradnja finansijsko-obavještajnih jedinica pod koordinacijom Evropske komisije,¹²⁴ te kazne za kršenje odredbi nacionalnog zakonodavstva koje je doneseno u skladu sa Trećom direktivom.¹²⁵ Kazne koje se propisuju moraju biti djelotvorne, srazmjerne i imati preventivnu svrhu. Pored odgovornosti fizičkih osoba, odgovaraju i pravne osobe bilo da su odredbe prekršene od strane tijela pravne osobe koje vodi istu, ili pojedinca u pravnoj osobi, a sve to na osnovu ovlasti za zastupanje pravne osobe, ovlasti za donošenje odluka u ime nje ili za obavljanje kontrole u pravnoj osobi.

U završnim odredbama je istaknuta obaveza Evropske komisije da do 15. decembra 2009. godine, a nakon toga najmanje jednom svake tri godine sastavi izvještaj o provođenju Treće direktive te ga podnose Evropskom Parlamentu i Vijeću EU. Države članice su i ranije od tog datuma, tačnije do 15. decembra 2007. godine imale obavezu donijeti zakone i druge propise potrebne za usklađivanje sa Trećom direktivom.¹²⁶

Na osnovu kraće analize, primjetne su značajne promjene ustanovljene Trećom direktivom. Njome je obuhvaćen veliki broj predikatnih krivičnih djela (terorizam, droge, aktivnosti kriminalnih organizacija, korupcija i sva druga krivična djela kažnjiva lišavanjem slobode ili nalogom za pritvor u maksimalnom trajanju od godine dana ili većem, ili, za države čiji pravni sistem sadrži donju granicu za krivična djela, sva djela kažnjiva lišavanjem slobode ili nalogom za pritvor u trajanju od najmanje šest mjeseci).¹²⁷ Praćenje sumnjivih transakcija je pojačano, a privatne banke koje u tome imaju značajnu ulogu, dužne su sa pažnjom dobrog privrednika pratiti transakcije svojih klijenata. Zatim, određena je primjenjivost direktive na kreditne institucije, finansijske institucije, te pravne

¹²¹ *Ibid.* čl. 30-33.

¹²² Države članice zahtijevaju da institucije i osobe na koje se primjenjuje ova Direktiva uspostave odgovarajuće i primjerene strategije i postupke detaljne identifikacije stranaka, izvještavanja, vođenja evidencije, interne kontrole, ocjene rizika, upravljanja rizicima, osiguranja poštivanja propisa i komunikacije kako bi se preduhitrile i spriječile operacije vezane uz pranje novca ili finansiranje terorizma (*Ibid.* čl. 34. st. 1).

¹²³ *Ibid.* čl. 36-37.

¹²⁴ *Ibid.* čl. 38.

¹²⁵ *Ibid.* čl. 39.

¹²⁶ *Ibid.* čl. 42-45.

¹²⁷ S. Cindori, *Unapređenje sustava sprječavanja pranja novca Republike Hrvatske i usklađivanje s međunarodnim standardima*, str. 133-134.

ili fizičke osobe koje djeluju u okviru svojih profesionalnih djelatnosti.¹²⁸ Na neke nezavisne profesije kao što su primjera radi advokati, Treća direktiva donosi promjenu u smislu organizovanja njihovih radnih obaveza. Tako je promijenjen način ulaska u poslovni odnos sa klijentom, jer je propisana obaveza identifikacije prilikom sklapanja poslovnog odnosa, potom je nužno identificirati sumnjive transakcije i obavještavati o istima,¹²⁹ a propisana je i potreba prilagođavanja ovih profesija u cilju ispunjavanja obaveza iz Treće direktive (uspostavljanje interne kontrole radi prevencije pranja novca, te vođenje evidencija). Međutim, na snazi su ostali izuzeci koje je predviđala i Druga direktiva,¹³⁰ tako da neke pravne profesije nisu dužne provoditi opsežniju analizu stranke i obavještavati nadležna tijela o sumnji na postojanje slučaja PN/FT čime je djelimično zadržana obaveza čuvanja profesionalne tajne. Ovaj instrument je proširen i na tzv. stvarne vlasnike (*beneficial owner*) i politički izložene osobe. Stvarni vlasnik je fizička osoba (ili osobe) koja je krajnji vlasnik ili kontroliše klijenta i/ili osoba u čije ime se transakcije provode. To također uključuje i one osobe koje vrše krajnju djelotvornu kontrolu nad pravnim osobama ili sporazumima.^{131 132}

Trećom direktivom se dolazi do potpune primjene sistema zasnovanog na **procjeni rizika** (*risk based approach*). Subjekti na koje se instrument primjenjuje imaju obavezu prilagođavanja prakse tom principu u svrhu sprečavanja PN/FT (to je donijelo elastičnost u primjeni instrumenta). RBA princip, u odnosu na onaj koji je utemeljen isključivo na pravilima, jedna je od glavnih novina Treće direktive.¹³³ To se ogleda u prilagodbi

¹²⁸ Radi se o revizorima, vanjskim računovođama, poreznim savjetnicima, notarima i nezavisnim pravnim stručnjacima, osobama koje pružaju usluge povjereničkim društvima, zastupnicima za nekretnine, te drugima koji obavljaju transakcije u gotovini iznosa 15.000 eura ili više.

¹²⁹ Advokati time postaju „nesigurni“ za svoje klijente, jer informacije koje od njih dobiju mogu biti pružene nadležnim tijelima u slučaju da postoji sumnja da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma (Više kod Ž. Pedić, *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, str. 626).

¹³⁰ Izuzetak od prijave transakcija u slučaju pružanja pravne pomoći prilikom utvrđivanja pravnog položaja stranke i zastupanja stranke u sudskom postupku uključujući savjetovanje o podnošenju/nepodnošenju tužbe - isto se primjenjuje i na revizore, samostalne računovođe i pravne savjetnike (*Ibid*).

¹³¹ *Ibid*. str. 626-627.

¹³² Konceptija stvarnog vlasnika je izložena povećanoj kontroli sa nivoom pažnje dobrog privrednika. Treća direktiva zapravo pokušava predvidjeti bilo kakvu prijetnju od pranja novca i finansiranja terorizma praćenjem rizičnih transakcija i preduzimanjem potrebnih mjera za njihovo pravovremeno otkrivanje.

¹³³ Kao osnovno pravilo svakog sistema prevencije pranja novca i finansiranja terorizma nameće se princip: svaki povećani rizik od pranja novca zahtijeva povećanu pažnju svih nadležnih institucija. Međutim, provedba tog principa nije nimalo jednostavna. Za razliku od dosad primjenjivanog sistema koji se temelji na pravilima, sistem procjene rizika vodi se sasvim drugom logikom. Sistem koji se temelji na pravilima inicijalno zahtijeva od svih faktora prevencije jednaku primjenu jasno i kruto postavljenih pravila u zakonom propisanim situacijama. U tom je slučaju pažnja finansijskih i nefinansijskih institucija kao osnovnih faktora prevencije više usmjerena na zadovoljavanje legislativno precizno propisanih uvjeta (čime se činjenično podilazi svim uvjetima jednakim intenzitetom), nego na opipavanje bila potencijalnim peraćima novca. Navedena tvrdnja nikako ne znači izostanak načelnih pravila koja se odnose na stranku i poslovanje stranke.

odredaba Treće direktive postojećim okolnostima, što se prvenstveno odnosi na već pomenutu detaljnu identifikaciju stranke.

Kao što smo naprijed pomenuli, 2006. godine je usvojena *Direktiva 2006/70/EZ* koja utvrđuje provedbene mjere za Treću direktivu. Ona je, dakle, provedbenog karaktera, a vezana je za tehničke aspekte definicije politički izloženih osoba, tehničke kriterije za procjenu određenih situacija u smislu predstavljaju li one nizak/visok rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, kao i za tehničke kriterije procjene da li je opravdano pojedinim pravnim i fizičkim osobama koje provode finansijsku aktivnost na povremenoj ili vrlo ograničenoj osnovi napraviti izuzetak od primjene Treće direktive.¹³⁴ Treća direktiva je tri godine nakon usvajanja u manjoj mjeri izmijenjena i to u dijelu provedbenih ovlasti koje su dodijeljene Evropskoj komisiji.

Osnovna namjera i cilj navedenih instrumenata EU, nedvojbeno je jačanje borbe i saradnja institucija kako bi se spriječilo i u najvećoj mogućoj mjeri suzbilo pranje novca, finansiranje terorizma i organizovani kriminal općenito. Obzirom na dosadašnje mogućnosti pranja novca preko gotovinskih plaćanja u velikim iznosima, EU je iste godine kada je donijela Treću direktivu, usvojila i *Uredbu 1889/2005 o kontroli ulaska i izlaska gotovine iz Zajednice* radi sprečavanja rizičnih prenosa gotovine preko državne granice. Uredba ima veću pravnu snagu, dopunjava navedene direktive, a propisuje obavezu prijavljivanja gotovine prilikom ulaska ili izlaska iz EU. Iznos koji je naveden u Uredbi, a koji je potreban za prijavljivanje, iznosi 10.000 eura bez obzira na vlasništvo gotovinskog novca. Navedeno je sasvim opravdano u cilju sprečavanja kriminalaca da prenose novac i unose ga na prostor EU, iako su danas elektronski prenosi novca daleko opasniji.

3.4. Prijedlog nove Direktive o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma

Evropska komisija je 05. februara 2013. godine objavila prijedlog nove Direktive o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti kao odgovor na promjene nastale usljed usvajanja novih preporuka FATF grupe godinu dana ranije. Prijedlog je

Postavljena pravila predstavljaju samo okvir djelovanja, uz određeni stepen fleksibilnosti u provedbi, sukladno procjeni rizika za svaku kategoriju stranke, transakcije, proizvoda ili pruženih usluga (Sonja Cindori, *Pranje novca: Korelacija procjene rizika i sumnjivih transakcija*, Institut za javne finansije, Odabrani prevodi 16/13, 2013, str. 2-3).

¹³⁴ M. Porobić, M. Bajraktarević: *Cyber Crime, Pranje novca i finansijske usluge*, str. 110.

zasnovan na RBA sistemu kao i Treća direktiva protiv pranja novca, a u novom dokumentu je on dodatno naglašen. Sistem zasnovan na procjeni rizika, osim procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, podrazumijeva i klasifikaciju rizika, kao i njegovu materijalizaciju u formi sumnjivih transakcija. Polazi se od analize svih relevantnih činjenica, odnosno pribavljenih informacija koje mogu upućivati na sumnjive transakcije pranja novca.¹³⁵ Predložene inicijative imaju za cilj koordinaciju i integraciju postojećih normi te osmišljavanje bolje ciljanog i usredotočenog pristupa temeljenog na riziku širom EU kako bi sprečavanje pranja novca bilo uspješnije. To pretpostavlja sljedeće:

- a) Države članice bi trebale moći obvezati strane subjekte koji djeluju na njihovoj teritoriji da prijave sve svoje sumnjive radnje FOO u dotičnoj državi članici (tj. državi domaćinu stranog subjekta). To također znači da bi strani subjekti trebali ispunjavati uvjete u vezi sa transparentnošću informacija u dotičnoj državi;
- b) Nadzor bi se trebao proširiti na pokrivanje igara na sreću općenito, a ne samo na kasina, bez jednakog postupanja prema svim kategorijama igara na sreću. Norme koje je predložila Komisija trebale bi se primjenjivati na kasina dok bi internetske igre na sreću trebalo smatrati trajnim poslovnim odnosom (a dokumentacija o transakcijama trebala bi biti dostupna čim se otvori račun). Za ostale usluge igara na sreću trebao bi se proširiti opseg nadzora, ako je potrebno, zbog velikog rizika koji predstavlja isplata nagrada. Države članice trebale bi odrediti mjere koje će se primjenjivati ovisno o njihovim različitim procjenama rizika;
- c) Odgovarajuća dokumentacija čuva se pet godina s mogućnošću daljnjeg zadržavanja, te navođenja poslovnih administratora kao stvarnih vlasnika, s odgovarajućim jamstvima.¹³⁶

Ove mjere predstavljaju neophodno proširenje obima nadzora koji je pokriven postojećim zakonima, a istovremeno su pojačane kaznene mjere za prekršaje. Ako bude usvojen, prijedlog nove Direktive će staviti van snage Direktivu 2005/60/EZ i Direktivu 2006/70/EZ.

¹³⁵ Jasmina Labudović Stanković, *Pranje novca sa osvrtom na osiguranje*, Univerzitet u Kragujevcu, Pravni fakultet, str. 58.

¹³⁶ Nacrt mišljenja Odbora za pravna pitanja Evropskog parlamenta, 2013/0025 (COD), 2013, str. 3-4. (Dostupno na: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/pa/1001/1001735/1001735hr.pdf, pristupljeno: 10.02.2014).

3.5. Europol

Snaga politike EU u suprotstavljanju organizovanom kriminalu i pranju novca je pojačana osnivanjem Europola. To je specijalizovana agencija EU osnovana Konvencijom o formiranju Evropske policije 1995. godine.¹³⁷ Europol ima zadatak da unaprijedi rad država članica i efikasnost nadležnih službi u prevenciji i borbi protiv terorizma, ilegalne trgovine opojnim drogama i drugih oblika organizovanog međunarodnog kriminala. Na početku rada, Ured nije imao operativne ovlasti, jer one nisu bile predviđene ni Ugovorom o EU, niti samom Konvencijom. Međutim, to je izmijenjeno Ugovorom iz Amsterdama koji je predvidio operativne ovlasti Europola na teritoriji svih država članica. Konvencija o Europolu je mijenjana sa tri protokola, ali nijedan nije stupio na snagu zbog nedovoljnog broja ratifikacija. Da bi otklonila tu blokadu, Evropska komisija je promijenila pravnu prirodu akta o Europolu, te je u tu svrhu predložila Vijeću EU da instrumente o Europolu zamijeni odlukom za koju nije potrebna ratifikacija. To je i učinjeno tako da je Vijeće EU 2008. godine donijelo *Odluku o ustanovljavanju Evropskog policijskog ureda* kojim je zamijenjena Konvencija o Europolu i njeni protokoli.

Nadležnost Europola, između ostalog, obuhvata pranje novca kao i krivična djela u vezi sa pranjem novca, među kojima se posebno ističe korupcija. Prema Konvenciji, Europol ima sljedeće zadatke: (a) olakšava razmjenu informacija između država članica, (b) prikuplja, sortira i analizira informacije i podatke, (c) preko svojih nacionalnih jedinica obavještava nadležne službe država članica o informacijama koje se na njih odnose i obavještava ih o utvrđenim vezama između krivičnih djela, (d) olakšava istrage u državama članicama dostavljajući im sve činjenice bitne za određeni krivični slučaj i (e) koristi prikupljene i memorisane podatke.¹³⁸ U kratkom osvrtu na Europol, trebamo istaći činjenicu da je ova institucija već preuzela glavnu ulogu u krivičnim istragama organizovanog kriminala unutar EU, a pribavljanjem informacija i dokaza o takvim kriminalnim aktivnostima, pored policijske obavlja i djelatnosti koje su u domenu tajnih službi što s jedne strane može biti učinkovito, ali s druge strane i opasno zbog narušavanja tajnosti ličnih podataka u akcijama koje provodi Ured.

¹³⁷ *Konvencija o Europolu* je stupila na snagu 1998. godine, a Europol je s punom aktivnošću počeo djelovati 1999. godine. (Više kod: Mario Rošić, *Europol i međunarodna policijska saradnja kriminalističke policije Republike Hrvatske*, 2008, str. 6).

¹³⁸ *Konvencija o Europolu*, čl. 3 (Više kod: Milutin Janjević, *Treću stub EU*, Beograd, 2003, str. 312-313 i na: https://www.iprs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/Cistopis_Konvencije_o_Europolu_s_Protokoli_1996_1997_2000_2002-_sl.pdf, pristupljeno dana: 10.10.2013).

III – SUPROTSTAVLJANJE PRANJU NOVCA U PRAVU BiH

1. Uvodna razmatranja

Pranje novca je jedan od najefikasnijih načina za finansiranje najrazličitijih kriminalnih aktivnosti i stoga, pored međunarodnih, iziskuje velike napore vlasti za njegovo suzbijanje. BiH i zemlje u regionu prate međunarodne trendove na planu zakonodavne regulative krivičnog djela pranja novca, kao i prevencije ovog vida kriminala institucionalnim putem. Tranzicijski proces okarakterisan u prvom redu neuspješno provedenom privatizacijom i zabrinjavajuće nekvalitetnom parlamentarnom demokratijom, umnogome je olakšavao i danas olakšava kriminalni put za sticanje i prikrivanje nelegalno stečene koristi i posljedično tome, bavljenje drugim organizovanim kriminalnim aktivnostima.

Ekonomska, pravna i politička situacija u kojoj se BiH nalazi, ima jak uticaj na navedeni problem koji, uz materijalnu dominaciju manjinskog dijela elitističke populacije nad većinskim siromašnim dijelom stanovništva (često uz kršenje zakonskih propisa i izbjegavanje odgovornosti), te iz toga stvorenog jaza među njima, u velikom dijelu i doprinosi poremećajima u privrednom sistemu BiH. Složenost ustavnog poretka BiH, odnosno struktura vlasti koja obuhvata dva entiteta, deset kantona u Federaciji BiH i Distrikt Brčko BiH, implicira na različitost propisa i razjedinjenost djelovanja nadležnih organa navedenih struktura u borbi protiv pranja novca. Ono što već godinama zabrinjava jeste neadekvatna i nisko kvalitetna razmjena informacija, saradnja i komunikacija između organa vlasti kako na različitim nivoima, tako i na međusobnoj relaciji kantona u FBiH.¹³⁹ Kriminalne organizacije u BiH često obavljaju nelegalne poslove u saradnji sa međunarodno organizovanim kriminalnim grupama pri čemu je naročito kritična istočna granica zemlje na području rijeke Drine.¹⁴⁰ Zbog komplikovanog državnog sistema i prethodno navedenih problema, ne postoji velik interes

¹³⁹ Generalni problem neefikasnosti svih javnih institucija u BiH jeste nepostojanje zaokruženog sistema prava, obaveza i odgovornosti. Treći element je najdiskutabilniji i daleko najviše kršen u strukturi vlasti na svim nivoima.

¹⁴⁰ Poznat nam je termin *Balkanska ruta* kao kriminalni put kojim se usmjerava ilegalna trgovina opojnim drogama, ali i drugim djelatnostima organizovanog kriminaliteta uključujući naravno i pranje novca. Tim kriminalnim putevima se organizovane kriminalne djelatnosti poput ilegalne trgovine opojnim drogama (u prvom redu heroin i kanabis) krijumčare sa područja Azije na Balkan, a zatim u Zapadnu Evropu. Balkanskom rutom se vrši i nelegalni protok kokaina, pri čemu srpske kriminalne grupe imaju glavnu ulogu u njegovoj distribuciji za EU. Ta ruta obuhvata i BiH, odnosno njenu istočnu granicu preko koje najveći dio kriminalnih sredstava ulazi na državno područje, a novac stečen od prodaje opojnih droga mora imati pokriće kako bi se mogao nesmetano koristiti. Ulogu da finaliziraju taj dio preuzimaju kriminalne grupe koje se bave pranjem novca.

za potpunu implementaciju jedinstvene strategije za borbu protiv pranja novca (Strategije za borbu protiv pranja novca postoje i na državnoj i na nižim razinama, ali učinkovitost nije zadovoljavajuća). Metodi i načini pranja novca u BiH su slični metodama za izbjegavanje poreza. Tu prevashodno mislimo na osnivanje fiktivnih preduzeća što navodno uključuje visok nivo vertikalne integracije u legalne strukture zahvaljujući vezi između političkih i ekonomskih elita.¹⁴¹

Krivično djelo pranja novca je u BiH zakonodavstvu inkriminirano Krivičnim zakonom BiH, entitetskim krivičnim zakonima, te Krivičnim zakonom Distrikta Brčko BiH.¹⁴² Ovi propisi su stupili na snagu izmjenama krivičnog zakonodavstva 2003. godine, a tekst krivičnog djela pranja novca u njima ima gotovo identičnu terminologiju. Međutim, KZ BiH je krivično djelo pranja novca ograničilo nekim dodatnim faktorima kao što je, primjera radi, prag vrijednosti, a istaknute su i kritike od strane Moneyvala, jer nije bilo jasno postavljeno razgraničenje u primjeni navedenih zakona što je izazivalo konfuziju u borbi protiv ovih kriminalnih aktivnosti.¹⁴³ Nedugo nakon toga, u BiH je stupio na snagu Zakon o sprečavanju pranja novca (2004), ali je zbog usvajanja Treće direktive protiv pranja novca u EU, brzo postao neusklađen sa njom. Zakon iz 2004. godine je „pratio“ odredbe prve dvije direktive i preporuke FATF-a, što znači da se odnosio samo na pranje novca, ali ne i finansiranje terorizma. To je trajalo do 2009. godine kada je na državnom nivou usvojen Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH.¹⁴⁴

2. Krivično djelo pranja novca u krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine

Nakon donošenja i usvajanja najvažnijih instrumenta za borbu protiv pranja novca na međunarodnom planu, brojne su države, pa tako i BiH izvršile inkriminaciju ovog krivičnog djela u svom zakonodavstvu. Jedan od ustaljenih načina pranja nelegalno stečene koristi u BiH predstavlja ulaganje takvog novca u legalne poslove, pokretne i nepokretne stvari kao što su automobili, jahte, stanovi i slično. Finansijsko

¹⁴¹ D. Jovašević, M. Gajić-Glamočlija, *Krivično djelo pranja novca*, str. 34.

¹⁴² KZ BiH čl. 209, KZ FBiH čl. 272, KZ RS čl. 280 i KZ BD BiH čl. 265.

¹⁴³ Ž. Pedić, *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, str. 632.

¹⁴⁴ *Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH* („Službeni glasnik BiH“ broj: 362/09 od 15.06.2009. godine).

obavještajni odjel SIPA-e, koji je odgovoran za istraživanje i sprečavanje krivičnih djela pranja novca i finansiranja terorizma, posljednjih godina registruje relativno mali broj takvih krivičnih djela,¹⁴⁵ iako se prema relevantnim izvještajima količina opranog novca popela na iznos od preko 350 miliona KM, što je svakako kontradiktorno sa malim brojem prijava koje se zaprimaju (količina privremeno blokiranog opranog novca se povećava svake godine, a u posljednje dvije godine zabilježen je rast od „fascinantnih“ 84%, odnosno sa cca. 16 na cca. 30 miliona KM). Prije nego pređemo na Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, ukazat ćemo na regulaciju ovog krivičnog djela u krivičnim zakonima BiH.

Stupanjem na snagu Krivičnog zakona BiH 2003. godine, inkriminisano je, odnosno propisano krivično djelo „Pranje novca“. Ono je smješteno u grupu krivičnih djela protiv privrede i jedinstva tržišta, a iz zakonskog pojma¹⁴⁶ vidimo da se ovo krivično djelo može izvršiti na više načina. Entitetska zakonodavstva sadrže veoma slične definicije krivičnog djela pranja novca,¹⁴⁷ a zajednički nedostatak im je da u pogledu materijalnih elemenata nisu u cjelini usklađeni sa Bečkom konvencijom i Konvencijom iz Palerma koje također regulišu ovu materiju. To je istakao i Moneyval,¹⁴⁸ kroz nekoliko kritički orijentiranih stavova:

- opseg krivičnih djela pranja novca nije u potpunosti razdvojen, djelimično zbog neusklađenosti vrijednosnih pragova u krivičnim djelima na državnom i

¹⁴⁵ U 2011. godini je registrovano šesnaest, a u 2012. godini samo trinaest krivičnih djela pranja novca. To je u odnosu na količinu opranog novca prema izvještajima veoma malo, a svakako da postoji i svota opranog novca (mnogo veća od prikazane) koja nije njima obuhvaćena, što produbljuje problem.

¹⁴⁶ Čl. 209 KZ BiH („Službeni glasnik BiH” br. 3/03, 32/03, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10) glasi:

(1) Ko novac ili imovinu za koju zna da su pribavljeni učinjenjem krivičnog djela primi, zamijeni, drži, njima raspolaze, upotrijebi u privrednom ili drugom poslovanju, ili na drugi način prikrije ili pokuša prikriti, a takav je novac ili imovina veće vrijednosti ili to djelo ugrožava zajednički ekonomski prostor Bosne i Hercegovine ili ima štetne posljedice za djelatnosti ili finansiranje institucija Bosne i Hercegovine, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(2) Ako je počinilac djela iz stava 1 ovog člana istovremeno i počinilac ili saučesnik u krivičnom djelu kojim je pribavljen novac ili imovina iz stava 1 ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(3) Ako vrijednost novca ili imovinske koristi iz stava 1 ovog člana prelazi iznos od 200.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine.

(4) Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz stava 1 i 2 ovog člana učinitelj postupio nehatno u odnosu na okolnost da su novac ili imovinska korist pribavljeni krivičnim djelom, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(5) Novac i imovinska korist iz stavova od 1 do 4 ovog člana će se oduzeti.

¹⁴⁷ Razlika između entitetskog i državnog zakonodavstva u pogledu krivičnog djela pranja novca postoji u stavu 1 i stavu 3 navedenih članova. U prvom slučaju entitetski članovi ne sadrže dio odredbe „a takav je novac ili imovina veće vrijednosti ili to djelo ugrožava zajednički ekonomski prostor Bosne i Hercegovine ili ima štetne posljedice za djelatnosti ili finansiranje institucija Bosne i Hercegovine“, dok u drugom slučaju ne postoji prag vrijednosti od 200.000 KM kao u KZ BiH, već navod „ako je novac ili imovinska korist iz stava 1 ovog člana velike vrijednosti“.

¹⁴⁸ *Izvještaj trećeg kruga evaluacije za BiH o stanju pranja novca i finansiranja terorizma*, Moneyval, 2009.

nedržavnom nivou i suviše nejasnih uslova iz člana 209 stava 1 Krivičnog zakona BiH;

- generalna percepcija pranja novca na svim nivoima nadležnosti u BiH ne ide izvan pranja novca od utaje (evazije) poreza. Jedva da je ijedna pravosnažna sudska presuda za pranje novca povezana sa nekim drugim predikatnim krivičnim djelom osim poreskog kriminala (posebno organizovanog kriminala, finansijskog kriminala, korupcije, intelektualnog vlasništva itd). Rezultat toga je da dobit od organizovanog i ostalih oblika kriminala često ostaje neotkrivena;
- značajan nedostatak na državnim sudovima i u tužilaštvima zbog obimne radne norme, manjka osoblja, nedostatka specifične ekspertize kao i problemi dokazivanja u procesuiranju i
- uprkos adekvatnom zakonskom okviru, procesuiranje rijetko ima za metu pravna lica (fiktivna/shell preduzeća i slično) umješana u slučajeve pranja novca.¹⁴⁹

Objekt krivičnopravne zaštite iz člana 209 KZ BiH je s jedne strane određen kao finansijski sistem BiH, a s druge strane kao zakonitost raspolaganja i sticanja novca u poslovnim odnosima.¹⁵⁰ Dalje, objekt „napada“ iz ove odredbe može biti novac – papirni ili metalni, te imovina. Da bi krivično djelo pranja novca moglo postojati, potrebno je da novac ili imovina budu stečeni krivičnim djelom, a objekti napada trebaju biti veće vrijednosti. Veća vrijednost je faktičko pitanje o kome sud odlučuje u svakom konkretnom slučaju.¹⁵¹ Posljedica krivičnog djela se vidi iz drugog dijela prvog stava, a ogleda se ili u konkretnoj, neposrednoj opasnosti po ekonomski prostor BiH, ili u nastanku štetnih posljedica za djelatnosti ili finansiranje institucija BiH. Učinitelj djela može biti svako lice, a za postojanje djela je potreban umišljaj, odnosno svijest učinioca da su novac ili imovina pribavljeni krivičnim djelom. Također, treba istaći da prilikom izricanja kazne, sud ima obavezu da izrekne i mjeru bezbjednosti oduzimanja predmeta, odnosno oduzimanja od učinitelja ili drugog lica novca ili imovine stečene krivičnim djelom.¹⁵²

¹⁴⁹ M. Porobić, M. Bajraktarević, *Cyber Crime, Pranje novca i finansijske usluge*, str. 124-125.

¹⁵⁰ Borislav Petrović, Dragan Jovašević, *Krivično pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Pravni fakultet, Sarajevo, 2005. godine, str. 119-121, citirano prema: D. Jovašević, M. Gajić-Glamočlija, *Krivično djelo pranja novca*, str. 224.

¹⁵¹ *Ibid.* str. 225.

¹⁵² *Ibid.* str. 227-228.

Krivično djelo pranje novca ima osnovni, dva teža i jedan lakši oblik. U osnovnom obliku, propisano je više alternativnih radnji učinjenja (primanje, zamjena, držanje, raspolaganje novcem ili imovinom, upotreba u privrednom ili drugom poslovanju, prikrivanje na drugi način, te pokušaj prikrivanja predmeta stečenih krivičnim djelom), a određena je kazna zatvora od jedne do osam godina. Prvi kvalificirani oblik ovog krivičnog djela je propisan u stavu 2, a postoji ako je učinilac krivičnog djela pranja novca istovremeno i učinilac ili saučesnik predikatnog krivičnog djela kojim je pribavljen novac ili imovina. Propisana kazna zatvora u ovom slučaju podrazumijeva minimalno jednu, a maksimalno deset godina. U stavu 3 je propisan drugi kvalificirani oblik i odnosi se na vrijednost novca ili imovine stečene krivičnim djelom. U tom smislu, ako je ta vrijednost veća od 200.000 KM, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od najmanje tri godine. Sljedećim stavom je propisan privilegirani oblik krivičnog djela pranja novca, a odnosi se na nehatno učinjenje djela iz prva dva stava. U tom slučaju je potrebno da učinilac nije bio svjestan da novac ili imovina potiču od kriminalnih aktivnosti, ali takvu mogućnost je mogao pretpostaviti, ili čak nije imao nikakve svijesti o tome, ali je bio dužan prema okolnosti slučaja i svojim ličnim svojstvima imati takvu svijest. Za privilegirani oblik djela je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

3. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti Bosne i Hercegovine

3.1. Uvod

Bosna i Hercegovina ima velik interes za sprečavanje pranja novca i organizovanog kriminala u cilju ispunjavanja uslova potrebnih za pridruživanje EU, ali i za samu stabilnost unutrašnjih privrednih tokova i ekonomskog stanja u državi. Pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti odavno predstavljaju globalne probleme povezane i prisutne u raznim segmentima društva, a to povlači odgovornost i dužnost saradnje pravosuđa i drugih nadležnih organa sa privatnim sektorom. BiH *de iure* posjeduje kvalitetan sistem prevencije, čemu doprinosi i posljednji Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Međutim, nadležne institucije ne pokazuju potrebnu efikasnost, a saradnja sa međunarodnim organima nije na zadovoljavajućem nivou. To za konsekvencu ima štetu za privredu države, narušavanje sigurnosti i jačanje organizovanog kriminala. Evropska komisija je usvojila Mapu puta sa zahtjevima koje je BiH morala

ispuniti u cilju liberalizacije viznog režima, a u kojoj je sadržano nekoliko zahtjeva koji se odnose na javni red i mir. U pogledu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (u daljem tekstu: SPN/FT), istaknuto je da BiH mora donijeti i implementirati državnu strategiju za SPN/FT, uključujući potrebne zakonodavne mjere zasnovane na analizi postojećeg zakonodavstva i provesti relevantne zakone i oduzimanje imovine kriminalaca (kao i odredbe koje se odnose na prekogranične aspekte).¹⁵³ Da bi se domaće zakonodavstvo uskladilo s tim zahtjevima, Vijeće ministara BiH je donijelo Strategiju i akcioni plan u cilju poboljšanja stanja na planu sprečavanja ovih kriminalnih aktivnosti.¹⁵⁴ Ključni aspekt tog dokumenta je institucionalna saradnja, o čemu ćemo opširnije govoriti prilikom njegove analize.

3.2. Zakonsko određenje pojmova pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti

Nakon inkriminacije krivičnog djela pranja novca u krivičnim zakonima BiH, te donošenja Zakona o sprečavanju pranja novca iz 2004. godine, novi korak u borbi protiv nelegalno stečenih prihoda predstavlja usvajanje *Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti* (u daljem tekstu: ZSPNFT) 15. juna 2009. godine. Za razliku od prethodnog zakona, ZSPNFT je regulirao i materiju sprečavanja finansiranja terorističkih aktivnosti i na taj način se uskladio sa *Trećom direktivom EU o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma*. Zakonom su utvrđene mjere i odgovornosti FOO SIPA-e, kao i obveznika i drugih državnih organa za SPN/FT i propisane su mjere međunarodne kooperacije u ovoj oblasti. Po ZSPNFT, pranje novca podrazumijeva:

- 1) zamjenu ili prenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a s ciljem prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja

¹⁵³ *Mapa puta prema ukidanju viznog režima za Bosnu i Hercegovinu*, Blok 3: Javni red i sigurnost, t. 3, dostupno na: http://www.mfa.ba/konzularne_informacije/vize/?id=8686, pristupljeno: 20.02.2014.

¹⁵⁴ Posmatrano sa aspekta SPN/FT, Strategija Bosne i Hercegovine za EU integracije zahtijeva poduzimanje sljedećih mjera:

- Uspostaviti okvir za saradnju koji je usmjeren ka suzbijanju korištenja finansijskih sistema za transakcije novca koji je stečen putem kriminalnih aktivnosti;
- Jačanje saradnje među nadležnim institucijama i uspostavljanje odgovarajućih standarda za suzbijanje pranja novca u skladu sa standardima usvojenim od strane međunarodnih institucija na ovom polju; i
- Učešće Bosne i Hercegovine u Odabranom komitetu eksperata za procjenu mjera za sprečavanje pranja novca Vijeća Evrope – Moneyval (Strategija i akcioni plan za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u Bosni i Hercegovini, Vijeće ministara BiH, Period 2009-2013, str. 6).

pomoći nekom licu koje je umiješano u takve aktivnosti radi izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji;

2) prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na ili vlasništva nad imovinom ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;

3) sticanje, posjedovanje ili korištenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;

4) učešće ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja, odnosno pomaganja, podsticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri izvršenju bilo koje od navedenih radnji. Također, pranjem novca smatrat će se i to kada su radnje kojima je stečena imovina koja se „pere“ izvršene na teritoriji druge države.¹⁵⁵

Istim članom je određena i definicija finansiranja terorističkih aktivnosti.¹⁵⁶ U kontekstu odnosa sa KZ BiH, ZSPNFT predstavlja *lex specialis zakon*, te konkretizuje i nadopunjuje problematiku PN/FT. Stoga ih nikako ne bi trebalo posmatrati odvojeno.

3.3. Obveznici i mjere identifikacije klijenta

Zakonom se propisuje dugi niz obveznika koji su dužni poduzimati mjere za SPN/FT.¹⁵⁷ Obveznici su dužni izraditi procjenu rizika kojom se utvrđuje stepen rizičnosti

¹⁵⁵ ZSPNFT, čl. 2.

¹⁵⁶ Finansiranje terorističkih aktivnosti podrazumijeva:

1) osiguravanje ili prikupljanje sredstava, na bilo koji način, direktno ili indirektno, s namjerom da budu upotrijebljena ili sa znanjem da će biti upotrijebljena, u potpunosti ili djelimično, za izvođenje terorističkih akata od strane terorista pojedinaca i/ili od strane terorističkih organizacija;

2) pod finansiranjem terorističkih aktivnosti smatra se i podstrekivanje i pomaganje u osiguravanju i prikupljanju imovine, bez obzira da li je teroristički akt izvršen i da li je imovina korištena za izvršavanje terorističkog akta.

¹⁵⁷ Radi se o sljedećim obveznicima: a) banke; b) pošte; c) investiciona i penzion društva i fondovi, nezavisno od pravne forme; d) ovlašteni posrednici koji trguju finansijskim instrumentima, devizama, razmjenom, kamatnim stopama, indeksnim instrumentima, prenosivim vrijednosnim papirima i robnim fjučersima; e) društva za osiguranje, društva za posredovanje u osiguranju, društva za zastupanje u osiguranju i zastupnici u osiguranju, koji imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja; f) kazina, kockarnice i drugi organizatori igara na sreću i posebnih lutrija, a naročito kladioničkih igara, igara na sreću na automatima i igara na sreću na internetu i drugim telekomunikacijskim sredstvima; g) mjenjačnice; h) zalagaonice; i) notari, advokati, računovođe, revizori, te pravna i fizička lica koja obavljaju računovodstvene i usluge poreskog savjetovanja; j) agencije za privatizaciju; k) agencije za nekretnine; l) pravna i fizička lica koja se bave prijemom i/ili raspodjelom novca ili imovine u humanitarne, dobrotvorne, vjerske, prosvjetne ili socijalne svrhe, prenosom novca ili vrijednosti, faktoringom, forfeitingom, čuvanjem, investiranjem, održavanjem, upravljanjem ili davanjem savjeta u vezi s upravljanjem imovinom trećih lica, m) izdavanje, upravljanje i poslovanje s platnim i kreditnim karticama i drugim sredstvima plaćanja; n) finansijski lizing; o) izdavanje finansijskih garancija i drugih jamstava, i obaveza; p) davanje zajmova, kreditiranje, nudenje i posredovanje u pregovorima o zajmovima; r) osiguravanje, plasman i posredovanje u osiguranju; s) organiziranje i vođenje licitacija; t) promet plemenitih metala i dragog kamenja i njihovih proizvoda; u)

grupa klijenata, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda u vezi sa mogućnošću zloupotrebe u svrhe PN/FT.¹⁵⁸ Također, propisana je obaveza identifikacije i praćenja prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom, prilikom obavljanja transakcija u iznosu 30.000 KM ili više, zatim postojanja sumnje u vjerodostojnost prethodno dobivenih informacija o klijentu ili stvarnom vlasniku, te u slučaju kada postoji sumnja na PN/FT bez obzira na iznos transakcije.¹⁵⁹

Mjere identifikacije koje obveznici imaju dužnost poduzimati, podrazumijevaju sljedeće radnje:

- a) utvrđivanje identiteta klijenta i provjeru njegovog identiteta na osnovu dokumenata, podataka ili informacija dobivenih od autentičnih i objektivnih izvora;
- b) utvrđivanje stvarnog vlasnika;
- c) dobivanje podataka o svrsi i namjeni prirode poslovnog odnosa ili transakcije, kao i drugih podataka propisanih ovim zakonom, i
- d) redovno praćenje preduzetih poslovnih aktivnosti klijenta preko obveznika. U smislu provođenja mjera, obveznik ne može uspostaviti poslovni odnos ili obaviti transakciju ako ih nije u mogućnosti provoditi.¹⁶⁰

Zakonom su propisana dva oblika identifikacije klijenta: *pojačana identifikacija i praćenje i pojednostavljena identifikacija i praćenje*.¹⁶¹ Pored mjera koje su navedene u članu 7, pojačana identifikacija obuhvata mjere koje se poduzimaju prilikom uspostavljanja korespondentnog odnosa sa bankom ili drugom sličnom kreditnom institucijom koja ima sjedište u inostranstvu, kao i u slučaju kada klijent nije bio lično prisutan pri utvrđivanju i provjeri identiteta za vrijeme provođenja mjera identifikacije i praćenja.¹⁶² U slučaju fizičkog odsustva, obveznik će prikupiti dodatne isprave, podatke ili informacije na osnovu kojih će provjeriti identitet klijenta, te primijeniti mjeru da se prvo plaćanje u poslovnoj aktivnosti izvrši putem računa otvorenog u ime klijenta kod druge

trgovina s umjetničkim predmetima, plovilima, vozilima i letjelicama i v) lica iz člana 3. tačka m) ovog zakona - lica koje pružaju poduzetničke usluge (*Ibid.* čl. 4).

¹⁵⁸ *Ibid.* čl. 5.

¹⁵⁹ *Ibid.* čl. 6.

¹⁶⁰ *Ibid.* čl. 7.

¹⁶¹ *Ibid.* čl. 19.

¹⁶² *Ibid.* čl. 20.

kreditne institucije. U nedostatku posljednjeg uslova, uspostavljanje poslovnog odnosa sa klijentom koji nije prisutan nije dozvoljeno.¹⁶³

S druge strane, pojednostavljena identifikacija je moguća u slučaju da je klijent: a) organ Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske ili Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ili institucija s javnim ovlaštenjima; b) banka, osiguravajuće društvo i drugo pravno i fizičko lice koje se bavi posredovanjem u prodaji polica osiguranja, te investiciona i penzionista društva i fondovi, nezavisno o pravnoj formi, sa sjedištem u BiH ili sjedištem ili centralom u zemljama članicama EU ili u zemljama koje, prema informacijama dobivenim od FOO, međunarodnih organizacija i drugih nadležnih međunarodnih organa, ispunjavaju međunarodno prihvaćene standarde u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, koju je kao takvu zemlju odredio ministar; c) kojeg je obveznik svrstao u grupu klijenata s niskim nivoom rizika.¹⁶⁴

Zakonom se reguliraju i pitanja ograničenja obveznika u poslovnim odnosima sa klijentima, a u tom smislu važno je istaći da obveznik ne može otvoriti, izdati ili posjedovati skrivene račune, štedne knjižice ili druge proizvode koji omogućavaju skrivanje identiteta klijenta.¹⁶⁵

Identitet klijenta se najčešće utvrđuje putem uvida u lične dokumente (fizička lica), u podatke iz sudskog registra (pravna lica), te putem pismenog ovlaštenja (kada fizičko lice nastupa u korist pravnog lica). Pored ovih uobičajenih sistema identifikacije, moguće je koristiti sisteme identifikacije posredstvom identifikacionih kartica, koje sadrže podatke o klijentu u elektronskom obliku, a provjerom tih podataka u računarskom sistemu, potvrđuje se identitet klijenta.¹⁶⁶ U nizu zemalja se pri identifikaciji klijenata primjenjuje i princip „*know your customer ili upoznaj svoju stranku*“.¹⁶⁷ Time se finansijskoj instituciji olakšava poslovanje sa klijentom putem uvida u njegove poslovne aktivnosti, odnosno vrstu poslova u kojima je on angažovan. Ovim principom se olakšava otkrivanje sumnjivih transakcija i utiče na kvalitetnije djelovanje u sprečavanju pranja nelegalno stečene koristi.

¹⁶³ *Ibid.* čl. 23.

¹⁶⁴ *Ibid.* čl. 24.

¹⁶⁵ *Ibid.* čl. 27.

¹⁶⁶ G. Bošković, *Pranje novca*, str. 121.

¹⁶⁷ KYC princip je jedan od najefikasnijih za banke u sprečavanju pranja novca. To podrazumijeva oprezne identifikacijske mjere usmjerene na sprečavanje sumnjivih transakcija, što bankama omogućava povezivanje sa klijentima na temeljima dobre poslovne politike (Milena Raković, *Pranje novca: kako ga iskorijeniti?*, Pregledni naučni rad, Pravni fakultet Banja Luka, str. 6).

3.4. Obavješćavanje Finansijsko-obavještajnog odjela o sumnjivim transakcijama

Pružanje informacija o sumnjivim transakcijama jedna je od osnovnih mjera za suzbijanje pranja novca propisana u BiH ZSPNFT. U tom pogledu, komunikacijski sistem za izvješćavanje o sumnjivim transakcijama je ključan za učinkovito suzbijanje pranja novca, a neizvršavanje zakonske dužnosti institucija koje su nadležne za njegovo suzbijanje, dovodi do velikog broja neprijavljenih sumnjivih transakcija.¹⁶⁸

Četvrtim poglavljem Zakona se uređuje obaveza obveznika da obavješćavaju FOO o obavljenim transakcijama u sljedećim slučajevima: a) ako postoji sumnja na PN/FT, b) kada je transakcija gotovinskog karaktera vrijednosti 30.000 KM ili preko tog iznosa, c) ako se radi o povezanim gotovinskim transakcijama čija vrijednost iznosi ili prelazi sumu od 30.000 KM.¹⁶⁹ Za lica koja nisu obveznici po Zakonu, a koja obavljaju djelatnosti prodaje dobara i usluga u BiH, postoji mogućnost neprihvatanja plaćanja u gotovini ako ona prelazi 30.000 KM.¹⁷⁰ FOO mora biti obaviještena o sumnjivim transakcijama prije njihovog izvršenja, a ukoliko tada nije moguće iz razloga navedenih u Zakonu,¹⁷¹ onda narednog radnog dana sa obrazloženjem razloga zbog kojih nije bilo moguće obavijestiti o sumnjivim transakcijama prije njihovog izvršenja. Lica koja obavljaju profesionalne djelatnosti, poput advokata ili notara,¹⁷² također imaju obavezu (u određenim situacijama) obavješćavanja FOO o sumnjivim transakcijama čime je načinjen iskorak u pravcu osiguranja većeg stepena pravne sigurnosti.¹⁷³ ZSPNFT regulira i pitanja imenovanja ovlaštenog lica obveznika za dostavljanje informacija FOO, uslove za imenovanje ovlaštenog lica i njegovog zamjenika, zadatke ovlaštenog lica, zatim pitanja stručnog

¹⁶⁸ Fausto Martin De Sanctis, *Money Laundering through Art: A Criminal Justice Perspective*, Springer International Publishing, Switzerland, 2013, p. 205.

¹⁶⁹ ZSPNFT, čl. 30.

¹⁷⁰ *Ibid.* čl. 29.

¹⁷¹ Izuzetak od općeg pravila dostavljanja obavješćenja FOO-u o sumnjivim transakcijama prije njihovog izvršenja, jesu situacije kada obveznik ne bi mogao dostaviti obavijest zbog prirode transakcija ili drugih objektivnih razloga ili ako bi njihovo neizvršenje vjerovatno onemogućilo napore u otkrivanju razloga za sumnju u operacije pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti (*Ibid.* čl. 31, st. 2).

¹⁷² *Ibid.* čl. 38.

¹⁷³ Advokat, advokatsko društvo ili notar postupaju prema odredbama ovog zakona samo u slučaju kada: a) pomažu u planiranju ili provođenju transakcija za klijenta u vezi sa: 1) kupovinom ili prodajom nekretnina ili udjela, odnosno dionica privrednog društva, 2) upravljanjem novčanim sredstvima, finansijskim instrumentima ili drugom imovinom u vlasništvu klijenta, 3) otvaranjem ili upravljanjem bankovnim računima, štednim ulozima ili računima za poslovanje s finansijskim instrumentima, 4) prikupljanjem sredstava potrebnih za osnivanje, djelovanje ili upravljanje privrednim društvom i 5) osnivanjem, djelovanjem ili upravljanjem ustanovom, fondom, privrednim društvom ili drugim sličnim pravno-organizacionim oblikom; b) obavljaju u ime i za račun klijenta finansijsku transakciju ili transakcije u vezi s nekretninama (*Ibid.* čl. 39).

obrazovanja i osposobljavanja zaposlenika obveznika, te internu kontrolu radi obavljanja poslova SPN/FT.¹⁷⁴ Neprijavljivanje sumnjivih transakcija FOO, odnosno nedostavljanje informacija i dokumentacije koju je trebalo dostaviti, kažnjivo je u skladu sa Zakonom novčanom kaznom od 20.000 do 200.000 KM.¹⁷⁵

Također, postojanje mehanizama koji omogućavaju privremeno suspendovanje transakcija u slučajevima kada postoji sumnja na pranje novca veoma je bitno „oružje“ u prevenciji pranja novca. Na taj način se omogućava da ovlašteno lice u finansijskim institucijama privremeno suspenduje transakciju na zakonom utvrđeni rok, i o tome izvještajem o sumnjivim transakcijama obavijesti nadležni organ koji preduzima daljnje mjere. Zakonom je propisano da ako FOO sumnja na PN/FT u vezi s nekom transakcijom, računom ili licem, može izdati pismeni nalog za privremenu obustavu transakcije ili transakcija u trajanju od najviše pet radnih dana, a rok trajanja privremene obustave transakcije počinje teći od momenta izdavanja naloga kad obustavu zahtjeva FOO, odnosno od momenta izvještavanja o sumnjivoj transakciji, kada je izvještavanje izvršeno prije transakcije, a potvrđeno od FOO-a.¹⁷⁶ Identifikovanje i otkrivanje sumnjivih transakcija i klijenata veoma značajno utiče na činjenicu suzbijanja pranja novca, jer se putem ove mjere direktno mogu otkriti slučajevi pranja novca, ali isto tako se može uticati na prikupljanje važnih informacija u krivičnim istragama organizovanog kriminaliteta i pomoći njegovom suzbijanju.

3.5. Nadležnosti Finansijsko-obavještajnog odjela

Osmim poglavljem ZSPNFT uređena je nadležnost FOO Državne agencije za istrage i zaštitu. FOO ima obavezu da promoviše saradnju između nadležnih organa BiH, FBiH, RS i BD BiH u oblasti SPN/FT, kao i da djeluje u svrhu razmjene informacija nadležnih organa sa međunarodnim organizacijama zaduženim za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.¹⁷⁷ Sve podatke, informacije i dokumentaciju vezanu za slučajeve pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, FOO dostavlja Tužilaštvu

¹⁷⁴ *Ibid.* čl. 31-36.

¹⁷⁵ *Ibid.* čl. 72.

¹⁷⁶ *Ibid.* čl. 48.

¹⁷⁷ *Ibid.* čl. 45.

BiH i drugim nadležnim tužilaštvima, a također se podaci mogu dostavljati po zahtjevu nadležnih tužilaštava.¹⁷⁸

Ako postoji sumnja na PN/FT u vezi sa transakcijom ili neko osobom, od obveznika se u pismenoj formi mogu zahtijevati informacije iz člana 44 ZSPNFT, informacije o vlasništvu i o bankovnim položajima tog lica, kao i ostale informacije, podaci i dokumentacija potrebna za obavljanje poslova FOO-a u skladu s odredbama ovog zakona. U hitnim slučajevima, FOO može zahtijevati informacije, podatke i dokumentaciju usmeno i može izvršiti pregled dokumentacije u prostorijama obveznika, s tim da je FOO obavezan podnijeti pismeni zahtjev obvezniku najkasnije sljedećeg radnog dana.¹⁷⁹

Pored privremene obustave transakcija za koju može izdati nalog, FOO ima ovlast da obvezniku naloži kontinuirano praćenje finansijskog poslovanja klijenta u vezi s kojim postoje razlozi za sumnju na PN/FT ili drugo lice za koje je moguće osnovano zaključiti da je pomagalo ili učestvovalo u transakcijama ili poslovima lica u vezi s kojim sumnja postoji, te redovno obavještavanje FOO-a o transakcijama ili poslovima koje kod obveznika izvrše ili imaju namjeru izvršiti navedena lica.¹⁸⁰ Odjeljkom B je regulisana međunarodna saradnja koju FOO ostvaruje sa stranim tužilačkim ili upravnim organima, finansijsko-obavještajnim jedinicama i međunarodnim organizacijama uključenim u SPN/FT.¹⁸¹ Tako FOO ima nadležnost dostavljati podatke, informacije i dokumentaciju prikupljenu u BiH finansijsko-obavještajnim jedinicama drugih zemalja, na njihov zahtjev ili na vlastitu inicijativu, pod uslovom da je osigurana slična zaštita povjerljivosti.¹⁸² Podaci, informacije i dokumenti se mogu dostavljati i stranim agencijama, ali u onim slučajevima kada je FOO zaprimila obrazloženje sumnje i konkretnih veza sa pranjem novca i finansiranjem terorističkih aktivnosti, opet pod uslovom slične zaštite povjerljivosti.¹⁸³ Dalje, članom 58 je propisano da FOO vodi sljedeće evidencije: a) o obavještenjima i informacijama koje obuhvataju sljedeće podatke: 1) ime, prezime, datum rođenja i prebivalište fizičkog lica; odnosno naziv i sjedište pravnog lica u vezi s kojim je FOO dostavio obavještenje ili informaciju, 2) podatke o iznosu, valuti, datumu ili periodu obavljanja transakcije u vezi s kojom postoje razlozi za sumnju da se radi o krivičnom djelu, 3) razloge za sumnju da se radi o krivičnom djelu; b) evidenciju o izdatim nalogima

¹⁷⁸ *Ibid.* čl. 46. st. 1.

¹⁷⁹ *Ibid.* čl. 47.

¹⁸⁰ *Ibid.* čl. 50.

¹⁸¹ *Ibid.* čl. 53-57.

¹⁸² *Ibid.* čl. 54.

¹⁸³ *Ibid.* čl. 55.

o privremenoj obustavi od obavljanja transakcije ili transakcija koja sadrži podatke iz člana 48 stav 4 ovog zakona;¹⁸⁴ c) evidenciju o podacima proslijeđenim u inostranstvo u skladu s odredbama člana 53, 54, 55, 56 i 57 ovog zakona koja obuhvata sljedeće podatke: 1) ime, prezime, datum rođenja i prebivalište fizičkog lica, odnosno naziv i sjedište pravnog lica čiji podaci se šalju u inostranstvo, 2) naziv zemlje i naziv nadležnog organa kojem se ti podaci dostavljaju.

ZSPNFT su također regulisana pitanja nadzora, zaštite i čuvanja podataka, obaveze ostalih organa involviranih u akcije sprečavanja pranja novca, te kaznene odredbe za kršenje zakonskih obaveza.¹⁸⁵

4. Praktični aspekti sprečavanja pranja novca/finansiranja terorističkih aktivnosti i učinkovitost FOO

4.1. Smjernice za procjenu rizika i provođenje Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti

U cilju kvalitetnijeg provođenja ZSPNFT i veće učinkovitosti nadležnih organa, 2011. godine su na snagu stupile Smjernice za procjenu rizika i provođenje Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti za obveznike (u daljem tekstu: Smjernice).¹⁸⁶ Smjernicama se bliže uređuje način procjene rizika, utvrđivanje stepena rizičnosti grupa klijenata ili pojedinog klijenta, poslovnog odnosa ili transakcije, identifikacija i praćenje klijenta, provođenje mjera otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, dostavljanje podataka FOO, poslovi stručnog obrazovanja i usavršavanja, uspostavljanje interne kontrole i revizije od strane obveznika,

¹⁸⁴ Ti podaci su: datum i vrijeme od kada počinje teći rok trajanja privremene obustave, broj transakcijskog računa, podaci o vlasniku računa, naziv obveznika i ostali njegovi podaci, iznos novčane transakcije ili transakcija koji se privremeno obustavlja ili obustavljaju od izvršenja, drugi podaci koji se odnose na obveznika i sumnjivu transakciju ili transakcije.

¹⁸⁵ U tom smislu, član 72 stav 1 Zakona glasi: Novčanom kaznom u iznosu od 20.000 KM do 200.000 KM kaznit će se za prekršaj pravno lice iz člana 4 ovoga zakona ako: a) ne obavi identifikaciju klijenta, ili ako identifikacija nije obavljena u skladu sa odredbama člana 7 ovoga zakona; b) otvori, izda ili omogući klijentu posjedovanje skrivenog računa i ostalih proizvoda iz člana 27 ovog zakona; c) uspostavi poslovni odnos sa bankama školjkama iz člana 28 ovog zakona; d) dopusti plaćanje gotovinom u iznosu većem od 30.000 KM suprotno odredbi člana 29 ovog zakona; e) ne izvijesti FOO ili mu ne dostavi informacije, podatke ili dokumentaciju propisanu čl. 30 i 31 ovoga zakona; f) ne postupi po nalogu FOO-a o privremenoj obustavi transakcije ili ne postupi po datim upustvima izdatim od FOO-a u vezi s tim nalogom, a u skladu sa odredbama člana 48 ovog zakona; g) ne čuva informacije, podatke i dokumentaciju u skladu s odredbama člana 65 ovog zakona najmanje 10 godina nakon identifikacije, obavljene transakcije ili zatvaranja računa.

¹⁸⁶ *Smjernice za procjenu rizika i provođenje zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti za obveznike* – Finansijsko-obavještajni odjel Državne agencije za istrage i zaštitu (22.02.2011. godine).

te neka druga pitanja koja su bitna za provođenje ZSPNFT.¹⁸⁷ Rizik o kojem smo govorili i ranije, podrazumijeva potencijalnu opasnost da će određeni klijent izvršiti zloupotrebu finansijskog sistema BiH ili poslovnu djelatnost kojom se bavi obveznik, a u svrhu počinjenja krivičnog djela pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti, odnosno učestvovati u njihovom počinjenju na način na koji prema pozitivnim zakonskim propisima ta djela mogu biti učinjena.¹⁸⁸ Smjernicama su određeni kriteriji i kategorije rizičnosti stranaka, odnosno klijenata. Tako je obveznik pri ocjeni rizičnosti klijenta dužan u obzir uzeti sljedeće kriterije:

- a) vrstu, poslovni profil i strukturu klijenta,
- b) geografsko porijeklo klijenta,
- c) prirodu poslovnog odnosa, proizvoda, transakcije, te
- d) prethodna iskustva obveznika sa klijentom.¹⁸⁹

U pogledu kategorija rizičnosti stranaka, klijenti se dijele na one koji predstavljaju veći (visoki) rizik, srednji i nizak rizik za obveznike.¹⁹⁰ Shodno tome, Smjernicama su određene stranke za sve kategorije o kojima se mora voditi računa prilikom obavljanja transakcija, odnosno stupanja u poslovni odnos. Tako se u okviru stranaka koje predstavljaju visoki rizik za PN/FT, između ostalog, navode stranke koje se nalaze na popisu osoba protiv kojih su na snazi određene mjere, sankcije, embarga UN, zatim stranke sa prebivalištem ili sjedištem u zemljama koje nisu subjekti međunarodnog prava, odnosno u kojima se ne primjenjuju međunarodno prihvaćeni standardi sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, koje finansiraju ili daju podršku terorističkim aktivnostima, u kojima djeluju terorističke organizacije ili je prisutan značajan obim korupcije, koje nisu međunarodno priznate kao države itd.¹⁹¹ Tu su također i strane politički eksponirane osobe poput predsjednika država, premijera, ministara i njihovih zamjenika, potom nosioci najviših pravosudnih funkcija, ambasadori, konzuli i sl.¹⁹²

¹⁸⁷ Smjernice FOO, čl. 1.

¹⁸⁸ Ibid. čl. 7.

¹⁸⁹ Ibid. čl. 13.

¹⁹⁰ Ibid. čl. 14.

¹⁹¹ Dragan Simeunović, *Terorizam*, str.22.

¹⁹² Ibid.

Prema kriteriju geografskog položaja,¹⁹³ u stranke koje predstavljaju visoki rizik za PN/FT ubrajaju se one sa prebivalištem, boravištem, odnosno sjedištem u: državi koja nije članica EU, FATF grupe, odnosno državi koja nema zadovoljavajuće propise u oblasti PN/FT; državi koja je poznata po proizvodnji i dobro razvijenoj trgovini opojnih droga; državi koja je poznata po visokom stepenu organizovanog kriminala; trgovine oružjem, bijelim robljem ili kršenju ljudskih prava; državi koja je prema procjeni FATF grupe svrstana u nekooperativne države; državi protiv koje su na snazi mjere UN; državi poznatoj kao finansijski porezni raj i državi općepoznatoj kao ofšor finansijski centar.

Dalje, Smjernicama je određeno da u srednjorizične kategorije klijenata spadaju one stranke koje nije moguće svrstati ni u visokorizične niti u neznatno rizične kategorije.¹⁹⁴ Zatim se navode stranke neznatnog rizika i to: banke, pošte, investiciona i penziona društva i fondovi nezavisno od pravne forme, ovlašteni posrednici koji trguju finansijskim instrumentima, devizama, razmjenom, kamatnim stopama, indeksnim instrumentima, prenosivim vrijednosnim papirima i robnim fjučersima, društva za osiguranje, društva za posredovanje u osiguranju, društva za zastupanje u osiguranju i zastupnici u osiguranju koji imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja, organi Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko distrikta ili institucije sa javnim ovlaštenjima, te društva čiji su finansijski instrumenti prihvaćeni i kojima se trguje na berzi ili uređenom javnom tržištu u jednoj ili u više država članica, u skladu s propisima EU, odnosno društva sa sjedištem u trećoj državi čiji su finansijski instrumenti prihvaćeni i kojima se trguje na berzi ili uređenom javnom tržištu u državi članici ili u trećoj državi, pod uslovom da u trećoj državi važe zahtjevi za objavljivanje podataka u skladu s propisima EU.¹⁹⁵

Obzirom da Smjernice konkretizuju ZSPNFT, njima su u nastavku pobliže uređena pitanja identifikacije klijenata kao jednog od ključnih preventivnih elemenata u sistemu SPN/FT od strane obveznika, kao i trećih osoba u ime obveznika, provođenje mjera otkrivanja i sprečavanja PN/FT, praćenje poslovnih aktivnosti klijenata, obavještanje o sumnjivim transakcijama, te obaveza čuvanja podataka.

¹⁹³ *Ibid.* čl. 16.

¹⁹⁴ *Ibid.* čl. 19.

¹⁹⁵ *Ibid.* čl. 20.

4.2. Rezultati Finansijsko-obavještajnog odjela i Suda BiH u praksi

Od usvajanja i stupanja na snagu Zakona o sprečavanju pranja novca iz 2004. godine, u okviru SIPA-e djeluje Finansijsko-obavještajni odjel koji je nadležan za sprečavanje pranja novca, a od 2009. godine i za sprečavanje krivičnih djela povezanih sa terorističkim aktivnostima. Na ovom mjestu ćemo pružiti kraću statističku analizu djelovanja FOO i njegove učinke na sprečavanju pranja novca, ali i ulogu Suda BiH, kao pravosudnog organa na državnom nivou koji je zajedno sa Tužilaštvom BiH nadležan za krivično gonjenje i suđenje učinocima krivičnih djela pranja novca i terorizma.

U periodu od 2005. do 2013. godine, FOO je zbog sumnje na učinjenje krivičnog djela pranja novca, podnio nadležnim tužilaštvima u BiH 117 izvještaja o izvršenim krivičnim djelima i njihovim učinocima. S tim u vezi, prijavljeno je 362 fizička i 48 pravnih lica, dok je podnesenim izvještajima obuhvaćen novčani iznos od preko 350 miliona KM. Postupajući u skladu sa ZSPNFT, FOO je izvršio privremenu blokadu novčanih sredstava u 219 slučajeva u ukupnom iznosu od preko 31 milion KM.¹⁹⁶ Ako analiziramo samo period 2010 - 2013, dolazimo do podataka da je u ovom trogodišnjem periodu iznos opranog novca prešao 66 miliona KM, dok je visina materijalne štete prouzrokovane činjenjem kako krivičnog djela pranja novca, tako i predikatnih krivičnih djela kao preduslova, premašila iznos od 37 miliona KM. Ono što je interesantno, u navedenom periodu je privremeno blokirano gotovo 20 miliona KM, što je duplo više od perioda 2005 – 2010. godina.¹⁹⁷ Ako uzmemo u obzir trend stalnog porasta krivičnog djela pranja novca, možemo primijetiti da je i rad FOO-a učinkovitiji, naročito nakon usvajanja ZSPNFT iz 2009. godine.

Naredna tabela sadrži podatke koji se odnose na izvještaje o krivičnom djelu pranja novca, broj krivičnih djela obuhvaćenih izvještajima, iznos opranog novca i ostale podatke za period od posljednje četiri godine.

¹⁹⁶ Službeni dopis FOO o krivičnom djelu pranje novca, primljeno 26.12.2013. godine, dostupno uz pristupnu šifru na: <https://webmail.ibu.edu.ba/zimbura/#2>

¹⁹⁷ Rješenje o pristupu informacijama FOO (po ličnom zahtjevu), broj: 16-01-50-11-26/14, 30.01.2014. godine.

Redni broj	Opis	I – XII 2010.	I – XII 2011.	I – XII 2012.	I – XII 2013.
1.	Podneseno izvještaja o postojanju osnova sumnje o počinjenom k.d.	2	7	7	7
2.	Broj k.d. obuhvaćenih izvještajima	5	14	19	20
3.	Broj prijavljenih fizičkih lica	2	15	36	34
4.	Broj prijavljenih pravnih lica	-	2	14	12
5.	Pranje novca	2	6	6	7
6.	Utaja poreza i doprinosa	-	3	3	3
7.	Neplaćanje poreza	-	-	1	-
8.	Zloupotreba položaja ili ovlaštenja	-	1	3	1
9.	Lihvarstvo	-	1	-	-
10.	Krivotvorenje službene isprave	-	1	1	2
11.	Prevara	-	2	-	1
12.	Pronevjera	1	-	-	-
13.	Krivotvorenje ili uništenje poslovnih knjiga ili isprava	1	-	1	-
14.	Sklapanje štetnog ugovora	-	-	-	1
15.	Izrada lažne bilanse	1	-	-	-
16.	Primanje dara i drugih oblika koristi	-	-	1	1
17.	Davanje dara i drugih oblika koristi	-	-	1	1
18.	Organizovani kriminalitet	-	-	1	3
19.	Udruživanje radi činjena krivičnih djela	-	-	1	-
20.	Ukupni iznos prijavljenih (KM)	210.000,00	16.500,00	26.446,00	788,61
21.	Pričinjena materijalna šteta	1.303.616,52	1.586.122,73	29.238.040,01	5.401.241,20
22.	Broj izdatih naloga za privremenu obustavu transakcija	7	31	19	3
23.	Ukupan iznos privremeno obustavljenih transakcija (KM)	5.184.624,61	8.555.905,96	2.901.457,18	2.950.759,54

Tabela br. 1
Pregled pokazatelja za period 2010 - 2013. godina

Analizom tabelarnog prikaza, lako ćemo uvidjeti da je broj podnesenih izvještaja, broj krivičnih djela obuhvaćenih izvještajima, te broj prijavljenih fizičkih i pravnih lica u stalnom porastu. Tako je ogromna razlika između 2010. godine, gdje uopće nismo imali prijave protiv pravnih lica i u kojoj godini su podnesena tek 2 izvještaja o krivičnom djelu pranja novca, te 2013. godine gdje imamo 46 prijavljenih pravnih i fizičkih lica zajedno, te 7 podnesenih izvještaja. Također, ogromna je razlika u iznosu opranog novca za prvu i posljednju godinu analiziranog perioda. U 2010. godini imamo tek nešto manje od milion KM opranog novca,¹⁹⁸ dok je ta cifra u 2013. godini preko 18 miliona KM. Međutim, ona je najveća u 2012. godini – preko 30 miliona KM.¹⁹⁹

Na ovom mjestu ćemo navesti i tabelarni prikaz postupanja službenika FOO-a po naredbama Tužilaštva BiH, odnosno po zahtjevima i informacijama dostavljenim od strane drugih organa, institucija, kao i međunarodnih organizacija.

Redni broj	Opis	I – XII 2010.	I – XII 2011.	I – XII 2012.	I – XII 2013.
1.	Tužilaštvo BiH	37	23	35	43
2.	Ministarstva BiH	3	2	10	4
3.	Obveznici	7	14	23	17
4.	FID	37	37	28	21
5.	Interpol	5	12	12	10

Tabela br. 2

Pregled pokazatelja za period 2010 - 2013. godina

¹⁹⁸ Naravno, ovo su službeni iznosi iz izvještaja koji ne uključuju neotkriveni oprani novac, a za koji se pretpostavlja da je daleko veće vrijednosti.

¹⁹⁹ U pogledu prijema izvještaja od obveznika za 2012. godinu, FOO je primio 50% više izvještaja o transakcijama nego 2011. godine, dok se broj izvještaja o sumnjivim transakcijama smanjio za polovinu. Oko dvije trećine tih izvještaja su iz bankarskog sektora, a jedna trećina dolazi od drugih pravnih subjekata. Poštanski uredi, leasing društva, notari i advokati su stavljeni pod nadzor, dok niz drugih pravnih subjekata, kao što su uredi za reviziju, još uvijek nisu uključeni u obaveze i mehanizme izvještavanja o sumnjivim transakcijama. Osim toga, došlo je do umjerenog povećanja broja izvještaja podnesenih tužilaštvima u cijeloj BiH u predmetima koji se odnose na pranje novca, prijavljeno je 59 slučajeva koji uključuju 187 osoba u 2012. godini, u odnosu na 34 izvještaja koji uključuju 181 osobu u 2011. godini. **Ipak, broj potvrđenih optužnica i pravosnažnih presuda i dalje je izuzetno mali** (Radni dokument osoblja Evropske komisije, *Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2013. godini*, str. 53, dostupno na: http://komorabih.ba/wp-content/uploads/2013/11/izvjestaj_napredak.pdf, pristupljeno: 27.01.2014).

Što se tiče Suda BiH, prema evidencijama Odjela II krivičnog odjeljenja utvrđeno je 25 sporazuma o priznanju krivnje, te 15 pravosnažnih i 2 nepravosnažne presude.²⁰⁰ Tako su u predmetima *E. Malkić (S1 2 K 008748 13 K)* iz 2013. godine,²⁰¹ zatim *J. Bašić (S1 2 K 003100 11 K)* iz 2010. godine,²⁰² te *I. Bulić (S1 2 K 003646 10 K)* iz 2010. godine,²⁰³ sklopljeni sporazumi o priznanju krivnje sa optuženima, a u svim je slučajevima došlo do osuđujuće presude za krivično djelo pranje novca, uz izricanje uvjetnih osuda. Ono što je zanimljivo, jeste da su u ovim, ali i većini ostalih predmeta na ročištu za izjašnjenje o krivnji, optuženi izjavili da nisu krivi, te su tek nakon početka glavnog pretresa, odnosno nakon razmatranja sporazuma o priznanju krivnje, priznali krivicu nakon čega su uslijedile osuđujuće presude. Ono što smo također u postupanju sudova mogli uočiti, jeste veća koncentracija ka oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelima u pitanju – što je naravno opravdano, nego li strožije kažnjavanje zatvorskim kaznama. Mogli bismo reći da je to kvalitetniji način prevencije da isti daje rezultate, međutim, činjenica je da pranje novca i druga krivična djela u domenu privrednog kriminala bilježe stalni porast.

Praksa BiH u sprečavanju krivičnog djela pranja novca nije tako bogata. Iznos zaplijenjenog novca je prilično mali u odnosu na cifru opranog novca u posljednjim godinama, a mišljenja smo da kvalitetnije i intenzivnije stručno osposobljavanje i usavršavanje obveznika o ovom problemu, načinu provođenja ZSPNFT i Smjernica, te

²⁰⁰ Službeni dopis Suda BiH o krivičnom djelu pranje novca, primljeno 31.12.2013. godine, dostupno uz pristupnu šifru na: <https://webmail.ibu.edu.ba/zimbra/#3>

²⁰¹ 2013. godine Sud je potvrdio optužnicu koja Elvisa Malkića tereti za krivično djelo porezna utaja i krivično djelo pranje novca. Na ročištu za izjašnjenje o krivnji, optuženi Elvis Malkić izjasnio se da nije kriv. Nakon razmatranja i prihvatanja sporazuma o priznanju krivnje, Sud je 28. juna 2013. godine izrekao presudu kojom je optuženi oglašen krivim za krivična djela porezna utaja i pranje novca. S tim u vezi, Sud je optuženom izrekao uvjetnu osudu kojom se utvrđuje jedinstvena kazna zatvora u trajanju od jedne godine i šest mjeseci, a koja se neće izvršiti ukoliko optuženi u periodu od tri godine, od dana pravosnažnosti presude, ne počinu novo krivično djelo (Dostupno na: <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=predmeti&id=918&jezik=b>, pristupljeno: 30.10.2013).

²⁰² Sud je 2010. godine potvrdio optužnicu u ovom predmetu koja optuženu Bašić tereti za krivično djelo pranje novca. 2011. godine na ročištu za izjašnjenje o krivnji optužena se izjasnila da nije kriva za krivično djelo pranje novca. Dana 31. marta 2011. godine počeo je glavni pretres u ovom predmetu, a 15 dana kasnije, nakon razmatranja i prihvatanja sporazuma o priznanju krivnje, Sud je izrekao presudu kojom je optužena Bašić oglašena krivom za krivično djelo pranje novca. S tim u vezi, Sud je optuženoj izrekao uslovnu osudu u trajanju od jedne godine i šest mjeseci, a koja se neće izvršiti ukoliko optužena u periodu od tri godine, od dana pravosnažnosti presude, ne počinu novo krivično djelo (Dostupno na: <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=predmeti&id=348&jezik=b>, pristupljeno: 30.10.2013).

²⁰³ 2010. godine Sud BiH je potvrdio optužnicu koja optuženog Ivu Bulića tereti za krivično djelo pranje novca. U februaru 2011. godine, na ročištu za izjašnjenje o krivnji optuženi se izjasnio da nije kriv. Međutim, za manje od narednih mjesec dana, nakon razmatranja i prihvatanja sporazuma o priznanju krivnje, sklopljenog između Tužilaštva BiH i optuženog, Sud je izrekao presudu kojom je optuženi oglašen krivim za krivično djelo pranje novca i izrekao uvjetnu osudu u trajanju od jedne godine, a koja se neće izvršiti ukoliko optuženi u roku od tri godine ne počinu novo krivično djelo (Dostupno na: <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=predmeti&id=366&jezik=b>, pristupljeno: 30.10.2013).

obuka kompletnog osoblja koje dolazi u doticaj sa provođenjem navedenih instrumenata, *de lege ferenda* može unaprijediti prevenciju pranja novca i dati bolje rezultate u budućnosti. Prema Izvještaju Evropske komisije, BiH je postigla mali napredak u ovoj oblasti. Tako se ističe potreba unapređenja propisa i provođenja Strategije i akcionog plana protiv PN/FT. Koordinirani pristup uspostavljanju mehanizama za učinkovitu identifikaciju, pljenidbu, upravljanje sa i oduzimanje nelegalno stečene imovine na usklađen način na različitim nivoima vlasti, zahtijeva ulaganje značajnih napora.²⁰⁴

4.3. Buduća zakonska regulativa

Pokušaji efikasnog suprotstavljanja pranju novca nisu stali donošenjem ZSPNFT iz 2009. godine. Naime, krajem prošle godine Ministarstvo sigurnosti BiH izradilo je i uputilo Parlamentarnoj skupštini BiH nacrt novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti,²⁰⁵ no trenutno ne postoji politička volja za njegovo usvajanje. Time bi ojačala operativna nezavisnost FOO, što nije u interesu određenih grupacija koje su stava da to znači prenošenje nadležnosti sa entiteta na državu, odnosno pokušaj osnivanja novih agencija na državnom nivou. Kritika se upućuje i trenutnom radu FOO u smislu da svakako ne radi u kapacitetu u kojem se to od njega očekuje. Naravno, takvo nešto se uvijek može opravdati mnogim propustima koji rezultiraju velikom razlikom između stvarno postojećeg i privremeno blokiranog iznosa opranog novca u BiH.

Pored toga, u martu 2013. godine je u parlamentarnu proceduru upućen Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH koji je, između ostalog, predviđao i promjene u odredbi člana 209 (Krivično djelo pranje novca).²⁰⁶ Problem koji bi trebao

²⁰⁴ Radni dokument EK, str. 53.

²⁰⁵ Krajem prošle godine, Parlamentarna skupština BiH je odbacila Prijedlog izmjena i dopuna ZSPNFT kojima su neke zakonske odredbe trebale biti precizirane. Državni zastupnici su odbacili i inicijativu da se formira državna agencija za sprečavanje pranja novca. To je izazvalo „zaprepaštenje“ u Moneyval odboru VE, koji je uputio preporuku da se izmijene krivični zakoni u BiH kako bi se krivična djela pranja novca i financiranja terorističkih organizacija procesuirala isključivo u Sudu BiH i Tužilaštvu BiH. Ova preporuka još je na papiru, ali bez obzira na to, izvjesno je da će je BiH morati usvojiti i izmijeniti zakone budući da je to obveza i prema Konvenciji UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala. Ovo utoliko više što iz Bruxellesla na adresu bh. vlasti svakodnevno stižu opomene da pranje novca osigurava uspostavu izvaninstitucionalnih središta centara moći koji preuzimaju ekonomske i političke poluge sistema, te da utiče na pad kreditnog rejtinga države i direktno blokira ulazak stranih investicija (dostupno na: <http://hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/u-bih-oprane-na-stotine-milijuna-maraka/print:true>, pristupljeno: 10.01.2014).

²⁰⁶ Član 209, stav 1 se mijenja i glasi: Ko novac ili imovinu za koju zna da su pribavljeni učinjenjem krivičnog djela primi, zamijeni, drži, njima raspolaže, upotrijebi u privrednom ili drugom poslovanju, **vrši konverziju ili prenos istih**, ili na drugi način prikrije ili pokuša prikriti **njihovu prirodu, izvor, lokaciju, raspolaganje, kretanje, vlasništvo ili drugo pravo, a takve radnje su preduzete u inostranstvu ili na**

biti riješen, odnosi se na precizno razgraničenje nadležnosti između Suda i Tužilaštva BiH, sa sudovima i tužilaštvima na entitetskom nivou i nivou BD BiH. Tako bi Tužilaštvo i Sud BiH imali nadležnost za procesuiranje krivičnog djela pranja novca u onim slučajevima kada su radnje iz odredbe člana 209 počinjene u inostranstvu, u BiH, na području dva entiteta ili na području jednog entiteta i BD BiH.²⁰⁷ Iz važeće odredbe ovog krivičnog djela je uklonjen dio „a takav je novac ili imovina veće vrijednosti ili to djelo ugrožava zajednički ekonomski prostor Bosne i Hercegovine ili ima štetne posljedice za djelatnosti ili finansiranje institucija Bosne i Hercegovine”.²⁰⁸ ²⁰⁹ Također, proširena je mogućnost procesuiranja za krivično djelo pranja novca i time postignuta usklađenost sa Bečkom i Palermo konvencijom, obzirom da su radnjama koje čine biće ovog krivičnog djela, dodate radnje „konverzija i transfer”.²¹⁰ Iako bi se predviđenim izmjenama išlo ka daljnjem usklađivanju propisa krivičnog zakonodavstva, Prijedlog nije prošao parlamentarnu proceduru tako da ove izmjene nisu usvojene.²¹¹

5. Strategija i akcioni plan za suzbijanje pranja novca u Bosni i Hercegovini

Kao što smo naprijed istakli, institucionalna saradnja predstavlja osnovnu komponentu *Strategije protiv pranja novca i finansiranja terorizma u BiH* (u daljem tekstu: *Strategija*).²¹² U cilju njenog provođenja i poboljšanja stanja na planu sprečavanja pranja novca, Vijeće ministara BiH je uspostavilo Radnu grupu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.²¹³ Osnovni ciljevi *Strategije* koji trebaju da se

teritoriji cijele Bosne i Hercegovine ili na teritoriji dva entiteta ili na teritoriji jednog entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ili ako su takav novac ili imovinska korist pribavljeni učinjenjem krivičnog djela koje je propisano krivičnim zakonodavstvom Bosne i Hercegovine, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

²⁰⁷ Sanela Latić, *Aktivnosti Moneyval tima u BiH*, str. 3-8, dostupno na:

<http://www.revicon.info/dokumenti/fojnica-13/SanelaLatic.pdf>, pristupljeno: 01.03.2014. godine.

²⁰⁸ *Ibid.*

²⁰⁹ Ranijim izmjenama i dopunama krivičnog zakonodavstva, ovaj dio je zadržan samo u državnom krivičnom zakonu, što znači da bi se usvajanjem izmjena otišlo korak dalje u procesu harmonizacije.

²¹⁰ S. Latić, *Aktivnosti Moneyval tima u BiH*, str. 3-8.

²¹¹ *Izveštaj o radu Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine za 2013. godinu*, dostupno na: <http://www.mpr.gov.ba/ministarstvo/dokumenti/default.aspx?id=3983&langTag=bs-BA>, pristupljeno: 01.03.2014. godine.

²¹² *Strategija i akcioni plan* se odnose na period 2009 – 2013. godina, a usvojeni su od strane Vijeća ministara BiH.

²¹³ Radna grupa se sastoji od predstavnika iz 17 javnih institucija. Institucije koje su imenovale svoje predstavnike u Radnu grupu imaju nadležnost sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Zadatak Radne grupe je povećanje koordinacije i saradnje između institucija nadležnih za SPN/FT, a obaveza

provedu kroz Akcioni plan su sljedeći: a) razvijanje mehanizama za izvještavanje i saradnju javnog i privatnog sektora s ciljem borbe protiv PN/FT; b) pojačanje razmjene informacija između organa vlasti u Bosni i Hercegovini; c) osiguravanje sveobuhvatne istrage, krivičnog gonjenja i sudskih postupaka protiv pranja novca, predikatnih krivičnih djela i finansiranja terorističkih aktivnosti; d) razvoj i primjena proaktivnog pristupa međunarodnoj saradnji u SPN/FT; e) razvoj i usklađivanje pravnog okvira u BiH radi SPN/FT kako bi se usaglasio s međunarodnim standardima i f) povećanje informiranosti javnosti i razvoj zajedničkog programa obuke za javni i privatni sektor.²¹⁴

Akcioni plan (kao sastavni dio Strategije) za otklanjanje nedostataka uočenih u trećem krugu Moneyval evaluacije BiH predstavlja popis aktivnosti koje se moraju izvršiti da bi se Strategija mogla implementirati.²¹⁵ Pored aktivnosti, on predviđa i nosioce istih, te rokove za izvršavanje aktivnosti. Tako je u junu 2012. godine, Moneyval utvrdio da su BiH vlasti napredovale u pogledu najvećeg broja kratkoročnih ciljeva predviđenih Akcionim planom, a nekoliko mjeseci kasnije istaknut je i napredak u pogledu pripreme nacrtu Zakona o izmjenama i dopunama zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i pripreme nacrtu Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH.²¹⁶ U konačnici, treba istaći da su oba instrumenta usmjerena na efikasniju saradnju institucija u borbi protiv PN/FT, što je svakako cilj njihovog donošenja. Kvalitetnija saradnja pravosudnih, upravnih organa i drugih tijela nadležnih za provođenje Strategije, ima za rezultat jačanje pravnog okvira za sprečavanje teških međunarodnih krivičnih djela, ali trenutni pravni okvir *per se* nije dovoljno jak da ispuni svoju svrhu. Iako je u skladu sa međunarodnim standardima, potrebno je da se određeni dio zakonskih propisa izmijeni i dopuni kako bi borba bila na efikasnijem nivou. To je već istaknuto u dijelu koji govori o krivičnom djelu pranja novca u BiH krivičnim zakonima, jer kompliciranost krivičnog zakonodavstva sigurno odmaže u provođenju efikasnosti borbe protiv ovih međunarodnih problema.

joj je da o provođenju zadataka obavještava Vijeće ministara BiH najmanje dva puta godišnje (*Strategija i akcioni plan*, str. 15).

²¹⁴ *Ibid.* str. 17-19.

²¹⁵ Akcioni plan je usvojen 2011. godine i predviđa aktivnosti poput obuke za tužioce i istražitelje, vođenje finansijskih istraga, poboljšanje razmjena informacija, usklađivanje krivičnih zakona sa Bečkom konvencijom, zatim u vezi FOO-a – razvijanje kapaciteta vlastite baze podataka, povećanje stepena saradnje sa drugim agencijama u BiH, uspostava jedinstvenog sistema statistika na svim nivoima o količini oduzete i konfiskovane imovine, efektivan sistem nadzora privatnog sektora u vezi zamrzavanja sredstava itd (B. Čvoro, *Sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, Aktivnosti Moneyvala i nove FATF preporuke*, str. 10-14).

²¹⁶ *Ibid.*

IV - UPOREDNOPRAVNI PRIKAZ POJEDINI ZAKONODAVSTAVA U BORBI PROTIV PRANJA NOVCA

1. Uvod

Posljednjih decenija u oblasti krivičnog zakonodavstva, najveći broj država je inkriminirao krivično djelo pranja novca, a u mnogima su doneseni i *lex specialis* zakoni o ovom problemu. Ovdje ćemo pružiti uporednopravni prikaz problematike pranja novca u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji, sa kratkim osvrtom na dvije zemlje koje imaju razvijenije zakonodavstvo i praksu na području sprečavanja pranja novca. Također, ukazat ćemo na jednu jako važnu, a ujedno i vrlo efikasnu mjeru u borbi protiv pranja novca – *procesno pitanje tereta dokazivanja porijekla imovine*.

2. Srbija

Republika Srbija ima suštinski slične propise u oblasti sprečavanja pranja novca kao i naša zemlja. Još 2001. godine donijet je prvi *Zakon o sprečavanju pranja novca*²¹⁷ koji je odredio pojam ovog krivičnog djela, postupke, radnje ispoljavanja pranja novca, ali i pitanja nadzora, kontrole, te obveznika nadležnih za provođenje ovog zakona. Prema zakonskom tekstu, pranje novca je bilo definisano kao polaganje na račune kod banaka ili drugih finansijskih institucija i organizacija ili na drugi način uključivanje takvog novca u legalne finansijske tokove, koje domaća i strana pravna i fizička lica vrše radi obavljanja dozvoljene privredne i finansijske djelatnosti.²¹⁸ Međutim, u praksi se pokazalo da ovakva zakonska regulacija pranja novca ima svojih nedostataka. Često je dolazilo do različitih tumačenja što se odražavalo na neujednačenu praksu, koja nije jasno precizirala pojmove poput *sive ekonomije ili nezakonite djelatnosti*. U smislu potonjeg, postojala je dvojba da li su to nezakonite djelatnosti prema domaćem zakonodavstvu ili prema Konvenciji Vijeća Evrope o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom (Strazburška konvencija) iz 1990. godine.

U Zakonu iz 2001. godine, definisano je krivično djelo pranja novca, no ta formulacija je dobila znatno drugačiji oblik stupanjem na snagu Krivičnog zakonika

²¹⁷ *Zakon o sprečavanju pranja novca* („Službeni list SRJ” br. 53/2001).

²¹⁸ *Ibid.* čl. 2.

Republike Srbije 2006. godine.²¹⁹ Prema Krivičnom zakoniku, radnja izvršenja osnovnog oblika djela se može ostvariti na tri načina i to konverzijom ili prenosom imovine, prikriivanjem ili lažnim prikazivanjem činjenica o imovini koja je nezakonito pribavljena i sticanjem, držanjem i korištenjem imovine.²²⁰ Objektom zaštite smatra se finansijski sistem, a objekt napada je novac i druga imovina pribavljeni vršenjem krivičnog djela. Učinitelj djela može biti svako lice, a kazna propisana za osnovni oblik djela je zatvor od šest mjeseci do pet godina i novčana kazna. Također, propisani su kvalificirani i privilegirani oblici sa odgovarajućim kaznama za njihovo učinjenje.²²¹

Odredba u KZ RS je znatno kvalitetnija nego ona u Zakonu o pranju novca iz 2001., a reformama iz 2005. godine izvršen je značajan napredak u pogledu usklađivanja domaćih sa propisima međunarodnog prava. Definicija pranja novca iz Krivičnog zakonika je primjerenija zahtjevima iz međunarodnih dokumenata i razrješava neke od naprijed navedenih dilema. Umjesto ranijeg pojma „nezakonite djelatnosti“, odredbe KZ upućuju na to da imovina potiče od krivičnog djela.²²² Znači, predikatnim krivičnim djelom smatraju se samo aktivnosti koje su zakonom propisane kao krivična djela nastala kršenjem kako domaćih tako i međunarodnih propisa. Predikatno krivično djelo može da bude bilo koje krivično djelo čijim se izvršenjem došlo do imovine koja je predmet krivičnog djela pranja novca.²²³ U pogledu utvrđivanja činjenice da imovina potiče od vršenja krivičnog djela, nije potrebno da već postoji pravnosnažna presuda za to krivično djelo.²²⁴ U 2005. godini je usvojen novi Zakon o sprečavanju pranja novca koji je u dobroj mjeri otklonio nedostatke prethodnog i propisao dodatne mjere za sprečavanje pranja novca. Njime je proširen krug obveznika koji su dužni provoditi zakon, a također su detaljnije regulirana pitanja prijavljivanja sumnjivih transakcija i dostavljanja informacija vezanih za sprečavanje pranja novca. Zakonom je pojam pranja novca²²⁵ određen na isti način kao i u

²¹⁹ Prema čl. 231 KZ RS krivično djelo pranje novca je definisano na sljedeći način:

„Ko izvrši konverziju ili prenos imovine, sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog dela, u nameri da se prikrije ili lažno prikaže nezakonito poreklo imovine, ili prikrije ili lažno prikaže činjenice o imovini sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog dela, ili stekne, drži ili koristi imovinu sa znanjem, u trenutku prijema, da ta imovina potiče od krivičnog djela, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina i novčanom kaznom“.

²²⁰ Tatjana Skakavac, *Krivično delo pranje novca u uporednom i nacionalnom zakonodavstvu*, Univerzitet u Nišu, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Niš, 2012, str. 114.

²²¹ D. Jovašević, M. Gajić-Glamočlija, *Krivično djelo pranja novca*, str. 266.

²²² T. Skakavac, *Krivično delo pranje novca u uporednom i nacionalnom zakonodavstvu*, str. 115.

²²³ *Ibid.*

²²⁴ Zoran Stojanović, *Komentar Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd, 2006, str. 553.

²²⁵ *Zakon o sprečavanju pranja novca Republike Srbije* ("Službeni glasnik RS", br. 107/2005), čl. 2.

članu 231 KZ RS, što je rezultat već pomenute reforme s ciljem ujednačavanja kako domaćih propisa međusobno, tako i sa međunarodnim pravom.

Posljednji Zakon o sprečavanju pranja novca usvojen je 2009. godine,²²⁶ a svoje područje djelovanja je proširio na sprečavanje finansiranja terorizma, što je u skladu sa daljim zahtjevima međunarodne zajednice. Pitanje sprečavanja PN/FT je slično normirano kao u BiH, a obje države su postupile na način usklađivanja sa Trećom direktivom EU o SPN/FT u cilju ispunjenja uslova i napretka u procesu pridruživanja punopravnom članstvu EU. Za razliku od BiH, ZSPNFT RS iz 2009. godine (kao i onaj iz 2005. godine), predviđa osnivanje i nadležnosti *Uprave za sprečavanje pranja novca* u sastavu Ministarstva finansija. Uprava obavlja finansijsko-informacione poslove: prikuplja, obrađuje, analizira i prosljeđuje nadležnim organima informacije, podatke i dokumentaciju koju pribavlja u skladu sa ovim zakonom i vrši druge poslove koji se odnose na SPN/FT u skladu sa zakonom.²²⁷ Njene nadležnosti su slične onima koje kod nas ima FOO u sklopu SIPA-e. Na kraju, treba istaći da je Republika Srbija usvojila *Nacionalnu strategiju za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma*²²⁸ koja ima za cilj da se na osnovu opisa i analize zakonodavnog, institucionalnog i operativnog okvira prevencije PN/FT daju preporuke za unapređenje postojećeg sistema sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

3. Hrvatska

Prvi Zakon o sprečavanju pranja novca u Republici Hrvatskoj je donijet 1997. godine,²²⁹ a njime su regulisani postupci, mjere i obaveze u finansijskom sektoru u svrhu sprečavanja pranja novca i otkrivanja učinitelja takvih krivičnih djela. Osim toga, Krivični zakon RH iz 1997. godine je predvidio krivično djelo „Prikriivanje protuzakonito dobijenog novca“,²³⁰ a izmjenama krivičnog zakonodavstva iz 2008. godine, naziv krivičnog djela je preimenovan u „Pranje novca“. Ovo krivično djelo čini osoba koja u bankarskom, novčarskom ili drugom poslovanju uloži, preuzme, prenese, zamijeni, pretvori ili na drugi način prikrije pravi izvor novca, predmeta, prava ili imovinske koristi za koju se zna da je

²²⁶ Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma stupio je na snagu 27. marta 2009. godine („Službeni glasnik RS“, br. 20/09, 72/09, 91/10).

²²⁷ ZSPNFT RS, čl. 52.

²²⁸ *Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma Republike Srbije* („Službeni glasnik RS“, br. 89/08).

²²⁹ Zakon o sprečavanju pranja novca Republike Hrvatske (NN 69/97, 106/97).

²³⁰ Kazneni zakon Republike Hrvatske (NN 110/1997), čl. 279.

nastala ili pribavljena krivičnim djelom. U odnosu na prethodni zakon, izmjene i dopune KZ RH iz 2008. godine su unaprijedile krivični sistem zemlje kroz jednostavniji postupak oduzimanja nelegalno stečene imovine.

Istovremeno kada je donesen Zakon o sprečavanju pranja novca, usvojen je Pravilnik o načinu i rokovima obavješćavanja Ureda za sprečavanje pranja novca, a oba propisa su bila usklađena sa Prvom direktivom EU o borbi protiv pranja novca iz 1991. godine. Hrvatska je prije BiH i Srbije pokazala spremnost praćenja EU instrumenata za ovu oblast, pa su izmjene Zakona usvojene 2001. i 2003. godine u cilju usklađivanja sa Drugom direktivom EU i FATF-ovim preporukama. Pomenute izmjene su regulisale nefinansijski sektor, a stvorena je obaveza obavješćavanja Ureda za sprečavanje pranja novca u slučajevima kada stranke od takvih vršilaca profesija zatraže savjet vezan za pranje nelegalno stečenih sredstava. Zakonom je, između ostalog, određen širok krug obveznika, mjere identifikacije stranke, tajnost postupka i podataka kao i usklađivanje domaćih propisa sa međunarodnim dokumentima u ovoj oblasti.

Tri godine nakon usvajanja Treće direktive EU, Hrvatska je donijela novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: ZSPNFT)²³¹ koji je u potpunosti usklađen sa njenim zahtjevima. Novi ZSPNFT RH proširio je listu obveznika na sve pripadnike DNFBP sektora, propisao mjere i radnje koje oni moraju poduzimati (obuhvat detaljne analize, obavješćavanje Ureda u slučaju postojanja razloga za sumnju na PN/FT ili u slučaju traženja savjeta u vezi s PN/FT), te izuzetke od primjene Zakona za osobe koje obavljaju profesionalne djelatnosti.²³² Kao izuzetci od obavješćavanja, navedeni su slučajevi u kojima se radi o podacima dobivenim od stranke ili prikupljenim o stranci tokom utvrđivanja pravnog položaja ili zastupanja stranke u vezi sa sudskim postupkom, uključujući savjetovanje za predlaganje ili izbjegavanje sudskih postupaka, bez obzira jesu li podaci prikupljeni prije, tokom ili nakon sudskih postupaka.²³³ Godinu dana nakon stupanja na snagu zakona, u Hrvatskoj je doneseno devet pravilnika za provođenje zakona, kao i Smjernice finansijskog inspektorata za advokate, notare, revizore, fizička i pravna lica koja pružaju računovodstvene usluge i usluge poreznog savjetovanja.²³⁴ Ured za sprečavanje pranja novca kao finansijsko-obavještajna jedinica u našem zakonodavstvu, ima jako bitnu ulogu u sistemu suzbijanja ovog problema, a usko sarađuje sa drugim

²³¹ Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (NN 87/08, 25/12).

²³² S. Cindori, *Procjena stupnja rizika poreznih savjetnika u sustavu sprečavanja pranja novca*, str. 823.

²³³ Ž. Pedić, *Nefinansijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, str. 630.

²³⁴ Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/financijski-inspektorat-zakoni-i-smjernice>, pristupljeno: 20.12.2013.

nadležnim tijelima poput USKOK-a, MUP-a i HANFA-e, koja također imaju nadležnosti u suzbijanju pranja novca i organizovanog kriminaliteta. U posljednje vrijeme, efikasnost državnih službi za ovu oblast je na većem nivou, a nakon ulaska u EU očekuje se još kvalitetniji pomak i jača saradnja sa nadležnim tijelima u okviru Unije.

4. Slovenija

Krivično djelo pranja novca je u Sloveniji prvobitno inkriminirano 1994. godine donošenjem *Zakona o preprečavanju pranja denarja*.²³⁵ Inkriminacija je izvršena i u članu 252 ranijeg Krivičnog zakona,²³⁶ a danas je krivično djelo propisano članom 245 Krivičnog zakona Republike Slovenije iz 2008. godine, ali nema izmjena u samome tekstu u odnosu na prethodni zakon. Kada je donesen prvi Zakon o sprečavanju pranja novca 1994. godine, osnovana je finansijsko-obavještajna jedinica za borbu protiv pranja novca sa nadležnostima određenim tim zakonom. Raniji zakonski opis krivičnog djela pranja novca nije bio u koliziji sa Strazburškom konvencijom i EU direktivama, iako su bile primjetne određene neadekvatnosti.²³⁷ Šest godina poslije, donesen je novi Zakon o sprečavanju pranja novca, jer se javila potreba usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa Drugom direktivom EU. Njime je proširen krug obveznika kao i u Hrvatskoj, a nove izmjene su ugrađene 2002. godine.

U Sloveniji je trenutno na snazi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma iz 2007. godine.²³⁸ Sukladno međunarodnim standardima, Zakonom je obuhvaćen DNFBP sektor, predviđeni su izuzeci koje je postavila Treća direktiva EU, te su ispoštovani zahtjevi FATF preporuka. Slovenski ZSPNFT je mijenjan u nekoliko navrata, a posljednji put ove godine.

Na kraju, kratko ćemo se osvrnuti na dvije visokorazvijene države sa većom razinom učinkovitosti u sistemu prevencije pranja novca. Radi se o zakonodavstvima **Velike Britanije i Danske**. U Danskoj je na snazi *Zakon o mjerama za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma iz 2006. godine*, donesen odmah nakon Treće direktive EU i usklađen sa međunarodnim instrumentima. Zakon sadrži odredbe koje primjenjuju

²³⁵ *Zakon o preprečavanju pranja denarja* („Službeni list Republike Slovenije“ broj 36/1994).

²³⁶ *Krivični zakon Republike Slovenije*, službeni list 95/2000.

²³⁷ Lj. Bavcon, et al, *Kazneni zakonik Republike Slovenije*, Ljubljana, str. 127, citirano prema: B. Petrović, E. Mujanović, *Krivično djelo pranja novca u uporednom pravu*, str. 306.

²³⁸ *Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma* („Službeni list Republike Slovenije“ broj 60/07, 9/10, 77/11, 108/12, 19/14).

dijelove Uredbe 1338/2001 (propisuje mjere potrebne za zaštitu eura od krivotvorenja) i Uredbe 1339/2001 (obuhvata Uredbu 1338/2001, a propisuje mjere potrebne za zaštitu eura od krivotvorenja na one države članice koje nisu usvojile euro kao svoju jedinu valutu). Zakon iz 2006. godine je takvoga sadržaja da olakšava praktično provođenje odredbi, nedvosmislen je, a određenim odredbama ostavlja prostor detaljnije regulacije putem podzakonskih akata. Danska je odličan primjer sistema sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, efikasne međuinstitucionalne saradnje i saradnje sa obveznicima, prije svega jer se u potpunosti temelji na principu procjene rizika iz Treće direktive EU.²³⁹ Kao i Danska, Velika Britanija ima učinkovite propise u ovoj oblasti, regulisane Uredbom o pranju novca iz 2007. godine, Zakonom o prihodima stečenim krivičnim djelom iz 2002. godine (*Proceeds of Crime Act 2002*) i Smjernicama za finansijski sektor. Krivično djelo pranja novca je prvobitno bilo regulisano u propisu koji se odnosio na trgovinu opojnim drogama (*Drug Trafficking Offences Act*) iz 1986. godine, a tri godine poslije je prošireno na područje terorizma povezanog sa pranjem novca donošenjem Zakona o suzbijanju terorizma (*The Prevention of Terrorism, 1989*). Zatim je Zakon o krivičnom pravosuđu iz 1993. godine proširio odredbe o sprečavanju pranja novca i uveo nova krivična djela u pokušaju da učvrsti borbu protiv ovog problema. Nakon serije daljnjih zakonodavnih izmjena 90-ih godina, pomenuti Zakon o prihodima stečenim krivičnim djelom (2002), koji je stupio na snagu 2003. godine, ujedinjuje, nadograđuje i proširuje svu raniju legislativu u oblasti pranja novca.²⁴⁰

Uredba o pranju novca iz 2007. godine (usklađena sa Trećom direktivom EU) sadrži jednu specifičnost, odnosno novinu u kojoj Velika Britanija ide dalje od međunarodnih propisa. Ta novina se odnosi na detaljnu identifikaciju stranke. Naime, dok Treća direktiva EU i FATF preporuke detaljnu identifikaciju vrše prvenstveno za nove klijente, Uredba iz 2007. godine ovaj način analize propisuje i za postojeće klijente na osnovu analize rizika. Tako se za postojeće klijente prikupljaju informacije o svrsi poslovnog odnosa, stalno se prate transakcije klijenta u cilju „znanja“ obveznika o radnjama klijenta, prikupljaju se podaci o profilu posla, o riziku i slično. Na taj način se može postići da obim poduzetih mjera protiv klijenta bude u skladu sa rizikom od pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti. Ukoliko se detaljna analiza ne može provesti,

²³⁹ S. Cindori, *Unapređenje sustava sprječavanja pranja novca Republike Hrvatske i usklađivanje s međunarodnim standardima*, str. 453-466.

²⁴⁰ M. Pieth, G. Aiolfi, *A Comparative Guide to Anti-Money Laundering: A Critical Analysis of Systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA*, p. 429.

Uredbom se zahtijeva prekid provođenja transakcije, ili zabrana uspostave poslovnog odnosa ako se radi o novom klijentu.²⁴¹

Danska i Velika Britanija imaju slične propise u pogledu kruga obveznika, nadzora i kontrole, identifikacije klijenata kao i principa procjene rizika i sumnjivih transakcija. Uredba iz 2007. godine je usklađena sa odredbama Treće direktive EU, a Zakon iz 2002. godine sa Palermo konvencijom protiv organizovanog transnacionalnog kriminaliteta. Jedini nedostatak koji se Velikoj Britaniji može prigovoriti, odnosi se na postojanje tri različita instrumenta za borbu protiv pranja novca, što na neki način „koči“ provođenje određenih mjera u praksi.²⁴²

5. Teret dokazivanja porijekla imovine

Sa ekspanzijom tehnologije i usavršavanjem kompjuterskog kriminala, posljednjih godina je primijetan napredak u pravcu razvoja različitih mjera i metoda skrivanja porijekla nelegalno stečenih sredstava. Poznate kriminalne grupe koje kontrolišu velike poslove podzemlja, toliko su finansijski ojačane da često imamo priliku vidjeti nemoć državnih sistema u borbi protiv vodećih *narko bossova* i procesuiranju krivičnih djela učinjenih od strane grupa čiji su lideri. Imovina velike vrijednosti svakodnevno biva sticana na način suprotan zakonskim propisima, a dokazivanje da je ona stečena učinjenjem krivičnog djela je izuzetno komplikovano. Više puta smo istakli da je osnovni cilj kriminalnih grupa sticanje novčane dobiti. Da bi se onemogućile u tome, potrebno je uspostaviti učinkovit sistem preventivnih mjera pronalaženja, zamrzavanja, te privremenog i trajnog oduzimanja imovine stečene krivičnim djelom. Razvoj krivičnog prava u mnogim državama posljednjih godina ide u pravcu *obrnutog tereta dokazivanja* za krivična djela u okviru djelatnosti organizovanog kriminaliteta (pa tako i pranja novca), ali se stvara problematika narušavanja jednog od osnovnih principa krivičnog postupka, prava na pravično suđenje i pretpostavke nevinosti.²⁴³ Da bi se unaprijedila efikasnost krivičnih zakonodavstava i nadležnih organa u unutrašnjem pravu za borbu protiv pranja novca i organizovanog kriminala, Palermo konvencija i Konvencija UN iz Beča su preporučile državama da u skladu sa domaćim načelima i postupkom predvide mogućnost prema kojoj

²⁴¹ S. Cindori, *Unapređenje sustava sprječavanja pranja novca Republike Hrvatske i usklađivanje s međunarodnim standardima*, str. 467-478.

²⁴² *Ibid.*

²⁴³ S. Katušić-Jergović, *Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)*, str. 637.

bi se od učinitelja krivičnog djela zahtijevalo da dokaže da je prihod, odnosno imovina za koju se tvrdi da je stečena krivičnim djelom, a koju učinitelj posjeduje, stečena na zakonit način. Praktično provođenje ove mjere bi zasigurno moglo povećati efikasnost pravosuđa u borbi protiv pranja novca, ali se kao problem nameće suprotnost principa sa istaknutim načelima krivičnog postupka. Međutim, Evropski sud za ljudska prava u Strazburu (u daljem tekstu: ESLJP) je u svojoj praksi ugradio standarde po kojima se u određenoj mjeri dopušta takva mogućnost.²⁴⁴ Posebno je interesantan zaključak da šutnja optuženog u krivičnom postupku može biti uzeta kao dodatni znak krivnje, ukoliko je na drugoj strani tužilac pružio jasne optužbe i dokaze. Time je mnogim državama otvoren put za primjenu principa obrnutog tereta dokazivanja, posebno u situacijama suzbijanja teških oblika kriminala sa prekograničnim elementom.

U okviru EU, 2005. godine je usvojena Okvirna odluka o oduzimanju prihoda, sredstava i imovine povezanih sa krivičnim djelom, a njome se utvrđuje obaveza država članica da predvide mjere u unutrašnjem pravu kako bi se omogućila proširena ovlaštenja za oduzimanje imovine, sredstava i prihoda. Odlukom su propisane tri mogućnosti proširenog oduzimanja imovine od osobe koja je osuđena za krivično djelo počinjeno u okviru kriminalne organizacije, krivično djelo nezakonitog prometa opojnih droga, krivotvorenje eura, pranje novca ili trgovinu ljudima. Naravno, vjerovatnoća suda da se radi o imovini koja potiče od kriminalnih aktivnosti mora biti na najvišem nivou, a sve na osnovu konkretnih dokaza koji ukazuju na kriminalna djelovanja optužene osobe.²⁴⁵

Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom kao mjeru suzbijanja najtežih oblika kriminala, pored navedenih međunarodnih instrumenata predviđa i

²⁴⁴ Zaključci iz sudske prakse ESLJP su sljedeći:

- Pretpostavka nevinosti primjenjuje se na krivični postupak u cjelini, uključujući i nalog za oduzimanjem kao dio postupka, te se poštovanje te pretpostavke mora ocjenjivati za cijeli postupak, a ne za svaku fazu pojedinačno.

- Upotreba materijalnih ili pravnih pretpostavki dopustiva je u razumnim okvirima i treba biti proporcionalna važnosti predmeta (načelo proporcionalnosti), te treba održati pravo odbrane (načelo jednakog zastupanja).

Pretpostavke ne smiju nikako biti neoborive i sud mora imati mogućnost slobodne procjene, zbog čega potpuno prebacivanje tereta dokazivanja ili opće oduzimanje nije dopušteno.

- Pravo na neiskazivanje nečeg što bi tu istu osobu moglo inkriminirati tokom postupka, kao dio prava na pravično suđenje, podliježe strogoj tumačenju ESLJP, ali nije apsolutno: **kad se iznesu dovoljne i jasne optužbe i dokazi, stav optuženika ako ne želi uopće odgovarati na pitanja može se smatrati dodatnim znakom krivnje.** Izjave dobivene u upravnom postupku u kojem je osumnjičenik obavezan govoriti istinu nisu dopustive u daljnjem krivičnom postupku.

- ESLJP daje samostalnu definiciju pojmova “kazna” i “mjera” i primjenjivost Evropske konvencije o ljudskim pravima ovisi o tim kvalifikacijama. Relevantni su kriteriji je li mjera izrečena nakon presude kojom je optuženik osuđen za krivično djelo, kakva je vrsta i svrha mjere, njezina karakteristika prema pravilima domaćeg prava, postupci u pogledu donošenja i provođenja mjere i njena težina (*Ibid.* str. 638).

²⁴⁵ *Ibid.*

Konvencija Vijeća Evrope iz 1990. godine o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom, a u cilju ratifikacije od strane što većeg broja država, otvorena je mogućnost njenom pristupu i za zemlje članice koje nisu bile u sastavu VE. BiH se kao potpisnica Konvencije, zajedno sa ostalim članicama obavezala da će svoje nacionalno zakonodavstvo uskladiti sa njenim odredbama i da će preduzimati sve potrebne mjere u cilju sprečavanja svakog oblika trgovanja, prenošenja ili raspolaganja takvom imovinom. Krivično pravo BiH je prihvatilo opći princip da učinitelj krivičnog djela ne može zadržati imovinsku korist ostvarenu izvršenjem krivičnog djela, te da se ta korist mora oduzeti.²⁴⁶ Pored toga, Zakonom o krivičnom postupku BiH je određeno da se mjera oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom vrši po službenoj dužnosti.²⁴⁷ KZ BiH je predvidio i *mjeru proširenog oduzimanja imovinske koristi* za krivična djela iz određenih glava posebnog dijela zakona (krivična djela iz XVII, XVIII, XIX, XXI i XXII glave).²⁴⁸ U ovom slučaju možemo primijetiti primjenu principa obrnutog tereta dokazivanja, jer je u zakonu navedeno da će se imovinska korist oduzeti ako tužilac pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je korist pribavljena izvršenjem krivičnog djela, a da učinitelj ne pruži dokaze da je korist pribavio na zakonit način. Dakle, tužilac primarno postupa, te ako on prikupi dovoljno dokaza za postojanje sumnje na neko od krivičnih djela za koje se prošireno oduzimanje može primijeniti, onda se teret dokazivanja prebacuje na učinioca krivičnog djela i njegovo dokazivanje zakonitosti imovinske koristi. Naprijed pomenuti zaključak ESLJP o šutnji optuženog kao jednom od indikatora pojačane sumnje na počinjene krivičnog djela u pitanju, mogao bi itekako pomoći, prije svega, Sudu BiH u postupcima procesuiranja krivičnih djela iz pomenutih glava KZ BiH.

Kako je princip obrnutog tereta dokazivanja postao praksa ESLJP, a i BiH ga djelimično primjenjuje, korist koja se može ostvariti njegovom primjenom sigurno je veća od eventualne „štete“ prouzrokovane povredom principa prava na pravično suđenje i pretpostavke nevinosti. Stoga bi načelo obrnutog tereta dokazivanja moglo biti izuzetno značajno u svim narednim postupcima vezanim za pokušaje „razbijanja“ organizovanih kriminalnih mreža u BiH.

²⁴⁶ KZ BiH, čl. 110.

²⁴⁷ To je naročito bitno za krivična djela pranja novca, trgovine ljudima, korupcije i slično, jer su to redom djelatnosti kojima se vrši suzbijanje organizovanog kriminaliteta.

²⁴⁸ Radi se o sljedećim krivičnim djelima: a) krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, b) krivična djela protiv privrede i jedinstva tržišta, te krivična djela iz oblasti carina, c) krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti, d) krivična djela protiv oružanih snaga BiH, i, e) krivična djela iz glave posebnog dijela zakona pod nazivom „dogovor, pripremanje, udruživanje i organizovani kriminal“.

ZAKLJUČAK

Pranje novca predstavlja jednu od najopasnijih i najraširenijih kriminalnih aktivnosti u svijetu, te globalnu opasnost i veliki izazov kako za domaća zakonodavstva, tako i za međunarodnu zajednicu. Bez obzira na sve istraživačke doprinose, unapređenje propisa i sveobuhvatnu borbu protiv pranja novca, ono je i dalje jedno od najkontroverznijih pitanja današnjice. Nedvojbeno se radi o transnacionalnom problemu koji je u svakom slučaju povezan sa organizovanim kriminalnim grupama i organizovanim kriminalom, obzirom da je njihov osnovni cilj i motiv sticanje dobiti putem kriminalnih aktivnosti. Prema procjenama međunarodnih organizacija koje se bave suzbijanjem pranja novca, oprani novac danas čini 2-5% ukupne svjetske proizvodnje, a MMF ističe da bruto iznos opranog novca prelazi 500 milijardi američkih dolara godišnje.

Kao što smo mogli primijetiti, porast negativnih fenomena pranja novca i organizovanog kriminala zahtijeva opsežnu borbu i jačanje mehanizama unutrašnjih i međunarodno nadležnih organa, te svakodnevno „tjera“ međunarodnu zajednicu na povećanje efikasnosti sistema suzbijanja prljavog novca i njegove integracije u legalne finansijske tokove. U radu smo predstavili međunarodne, domaće i instrumente EU za borbu protiv pranja novca, te sukladno tome možemo zaključiti da je pravna regulativa u ovoj oblasti na visokom nivou, ali i da su promjene u tom pravcu vrlo česte. Ipak, kriminalne organizacije sa razvojem tehnologija i novih načina pranja nelegalnog novca, iznova zaobilaze sigurnost finansijskih sistema i putem takvih sredstava finansiraju brojne legalne i nelegalne poslove. Tome doprinose i ofšor finansijski sistemi, odnosno države koje posluju po visokim diskrecionim pravima banaka, jer su one privlačne za kriminalne grupe i kretanje velikih količina novca putem takvih računa.

Zbog različitosti zakonske regulative država članica, EU je krenula u stvaranje sistema zaštite od pranja novca. Direktivama EU je pobliže regulisana ova materija, a države članice imaju zadatak uskladiti svoja zakonodavstva sa EU instrumentima (od Treće direktive i finansiranje terorizma je obuhvaćeno mjerama), i to najprije u aspektu saradnje nadležnih organa kao ključnog dijela prevencije pranja novca i organizovanog kriminala. Također, problematičnim su se pokazali prijemi pojedinih država u Uniju, jer ispunjavanjem minimalnih uslova za članstvo, nije se u potpunosti stekla sigurnost i efikasnost pravnog, ekonomskog i političkog sistema u takvim sredinama, pa danas imamo velike razlike u provođenju mjera suprotstavljanja pranju novca između nekih zapadno i

istočnoevropskih država EU. S druge strane, problem se ne nalazi samo u njima, a najbolji primjer toga je najrazvijenija članica EU, Njemačka. Ona se smatra „rajem za pranje novca“, a prema izvještajima *Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj* u Njemačkoj se godišnje opere između 40 i 60 milijardi eura. Taj slučaj, kao i brojni drugi ukazuju da je potrebna efikasnija regulativa koja iziskuje veći nivo usklađenosti i harmonizacije domaćih propisa sa EU instrumentima, a preventivne mjere i mehanizmi moraju da se unapređuju i razvijaju kako bi mogli pratiti nove metode pranja novca i kvalitetno ih suzbijati. Finansijsko-obavještajne jedinice država članica moraju više međusobno sarađivati, te zajedno sa vodećim političkim zvaničnicima Unije pokazati veću zainteresovanost za rješavanje ključnih aspekata organizovanog kriminala.

U domaćem zakonodavstvu su predviđene mjere borbe protiv pranja novca kao i u propisima EU, što je posljedica usklađivanja posljednjeg ZSPNFT sa Trećom direktivom EU i drugim međunarodnim propisima (prije svega FATF preporukama). Međutim, zvanični podaci da je u proteklm godinama u BiH oprano više od 350 miliona KM, sami po sebi su zabrinjavajući i otkrivaju sve slabosti našeg sistema. Time BiH narušava vlastiti napredak s jedne strane, i proces pridruživanja, odnosno sticanja statusa punopravne članice EU, s druge strane. Na kraju, s ciljem značajnog napretka suzbijanja negativnih posljedica pranja novca i organizovanog kriminaliteta, potrebno je ispuniti određene zahtjeve i to:

- uspostaviti čvršću saradnju FOO SIPA-e sa drugim državnim i entitetskim organima (primarni zahtjev),
- stvarati uslove za dalju harmonizaciju krivičnog zakonodavstva unutar države obzirom na postojanje četiri različita krivična zakona, te
- usmjeravati rad pravosudnih institucija ka kreiranju jedinstvene kriminalne politike.²⁴⁹

Shodno svemu navedenom, možemo zaključiti da legislativa pokazuje jednu sliku, a praksa nešto sasvim drugo. Stoga BiH, odnosno njeni nadležni organi moraju pružiti veći otpor pranju novca i organizovanom kriminalu, jer ekonomsko stanje u kojem se država nalazi, pored korupcije u javnim institucijama, uveliko je narušena ovim problemima.

²⁴⁹ Vidjeli smo da je iznos opranog novca u stalnom porastu, a da sudovi u BiH (prije svega Sud BiH) za krivično djelo pranje novca počinitelje najčešće kažnjavaju uvjetnim osudama uz oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Ako već godinama postojeća kriminalna politika daje loše rezultate, to znači da nešto treba ozbiljno mijenjati.

LITERATURA

Knjige:

1. Alexander, R.C.H, (2007), *Insider Dealing and Money Laundering in the EU: Law and Regulation*, Ashgate Publishing Limited, University of London, UK;
2. Bošković, G, (2005), *Pranje novca*, BeoSing, Beograd;
3. Cindori, S, (2009), *Unapređenje sustava sprječavanja pranja novca Republike Hrvatske i usklađivanje s međunarodnim standardima*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Zagreb;
4. De Sanctis, F.M, (2013), *Money Laundering through Art: A Criminal Justice Perspective*, Springer International Publishing, Switzerland;
5. Demetis, D.S, (2010), *Technology and Anti-Money Laundering: A Systems Theory and Risk-Based Approach*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK;
6. Gilmore, W.C, (2004), *Dirty Money: The Evolution of International Measures to Counter Money Laundering And the Financing of Terrorism*, Council of Europe;
7. Graham, T, Bell, E, Elliott, N, (2006), *Money Laundering* (Butterworth's Compliance Series), London;
8. Hopton, D, (2006), *Money Laundering: A Concise Guide for All Business*, Gower Publishing Company, Hampshire, England;
9. Ignjatović, Đ, (1998), *Organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, drugi deo, Beograd;
10. Janjević, M, (2003), *Treći stub EU* (Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova), Beograd;
11. Jovašević, D, Gajić - Glamočlija, M, (2008), *Krivično delo pranja novca*, BeoSing, Beograd;
12. Lilley, P, (2006), *Dirty Dealing: The Untold Truth About Global Money Laundering, International Crime and Terrorism*, Fully Revised and Updated Third Edition, London;
13. Lopandić, D, Janjević, M, (1995), *Ugovor o Evropskoj uniji – od Rima do Maastrichta*, Beograd;
14. Muller, W.H, Kälin, C.H, Goldsworth, G.H, (2007), *Anti Money Laundering: International Law and Practice*, West Sussex, England;

15. Petrović, B, Dobovšek, B, (2007), *Mreže organizovanog kriminala*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo;
16. Petrović, B, Jovašević, D, (2005), *Krivično pravo Bosne i Hercegovine*, Opći dio, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo;
17. Pieth, M, Aiolfi, G, (2004), *A Comparative Guide to Anti-Money Laundering: A Critical Analysis of Systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK;
18. Richards, J.R.,(1999), *Transnational Criminal Organizations, Cybercrime and Money Laundering*, CRC Press, London;
19. Simeunović, D, (2009), *Nacija i Globalizacija*, Zograf, Niš;
20. Simeunović, D, (2009), *Terorizam*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd;
21. Stessens, G, (2003), *Money Laundering: A New International Law Enforcement Model* (Cambridge Studies in International and Comparative Law), Cambridge University Press, Cambridge;
22. Stojanović, N, Golubović, S, (2009), *Pravo Republike Srbije i pravo Evropske unije - stanje i perspektive*, Pravni fakultet Niš - Centar za publikacije, Niš.

Članci:

1. April, H.D, Grasso, A.M, *Money Laundering*, *The American Criminal Law Review*, vol. 38, Chicago, 2001, str. 1054;
2. Cindori, S, *Sustav sprječavanja pranja novca*, *Finansijska teorija i praksa*, 31 (1), Zagreb, 2007, str. 55-72;
3. Cindori, S, *Procjena stupnja rizika poreznih savjetnika u sustavu sprečavanja pranja novca*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, v. 31, br. 2, 2010, str. 809-827;
4. Cindori, S, *Pranje novca: Korelacija procjene rizika i sumnjivih transakcija*, Institut za javne finansije, Odabrani prevodi 16/13, 2013, str. 2-3;
5. Čvoro, B, *Sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, aktivnosti Moneyvala i nove FATF preporuke*, SIPA – FOO, Fojnica, BiH, 2013, 30. str;
6. FATF Report, *Money Laundering through the Football Sector*, OECD Publishing, 2009, p. 24;
7. Howell, J, *The Prevention of the Money Laundering and terrorist financing*, Barking, 2006, str. 67-85;
8. Jovašević, D, *Suzbijanje pranja novca u Evropskoj uniji*, Evropsko zakonodavstvo, Izvorni naučni rad, 2010, str. 18-38;

9. Jurak, Z, *Nova Smjernica o sprječavanju korištenja finansijskog sustava u svrhu pranja novca i financiranja terorizma* (oznaka 2005/60/EC), *Pravo i Porezi*, XV (6), 2006, str. 68-71;
10. Katušić-Jergović, S, *Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, broj 2/2007, Zagreb, 2007, str. 619-642;
11. Labudović Stanković, J, *Pranje novca sa osvrtom na osiguranje*, *Evropska revija za pravo osiguranja*, vol. 12, br. 3, Univerzitet u Kragujevcu, Pravni fakultet, 2013, str. 54-65;
12. Marković, M, *Pranje novca u međunarodnom pravu i krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije*, III (1), *Pravo i politika*, 2010, str. 121-141;
13. Mihaljević, D, *Položaj i uloga Offshore finansijskih centara u finansijskoj globalizaciji*, *Ekonomski misao i praksa*, Dubrovnik, god. XXI, br. 2, 2012, str. 795-818;
14. Mijalković, S, Bošković, G, Nikač, Ž, *Međunarodnopravni naponi u sprečavanju finansiranja terorizma prljavim novcem*, *Strani pravni život* 1/2011, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011, str 109-129;
15. Mijalkovski, M, *Organizovani kriminal, Najopasniji vid ugrožavanja bezbednosti države*, *Revija za bezbednost, Stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalitetu*, 12/08, 2008, str. 9;
16. Milovanović, M, *Pranje novca: Neka otvorena pitanja*, *Revija za bezbednost, Stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalitetu*, 5/08, 2008, str. 32;
17. Mitsilegas, V, *Money Laundering Counter - Measures in the European Union: A New Paradigm of Security Governance Versus Fundamental Legal Principles* (European Business Law and Practice), The Hague, Netherlands, 2003, str. 42;
18. Mujanović, E, *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene počinjenjem koruptivnih krivičnih djela (analiza pravnog okvira u BiH)*, *Transparency International Bosna i Hercegovina*, 2011, 20 str;
19. Palijaš, D, *Međunarodna suradnja i pravna pomoć u predmetima pranja novca, uloga i zadaci državnog odvjetnika*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 14., broj 2/2007, str. 807-819;
20. Pedić, Ž, *Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, v. 31, br. 1, 2010, str. 617-642;

21. Petrović, B, Mujanović, E, *Krivično djelo pranja novca u uporednom pravu*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LII, 2009, str. 301-323;
22. Petrović, D, *O proučavanju savremenih formi privrednog kriminaliteta – Pranje novca*, Institut za uporedno pravo, Strani pravni život, Beograd, 2010, str. 161-182;
23. Pieth, M, *The Prevention of Money Laundering: A Comparative Analysis*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 1998, vol. 6/2, str. 159;
24. Porobić, M, Bajraktarević, M, *Cyber Crime, Pranje novca i finansijske usluge, Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa*, Sarajevo, 2012, 206. str;
25. Racić, I, *Posledice pranja novca*, Revija za bezbednost, Stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalitetu, 8/08, 2008, str. 44;
26. Raković, M, *Pranje novca: kako ga iskorijeniti?*, Pregledni naučni rad, Pravni fakultet Banja Luka, str. 6;
27. Rošić, M, *Europol i međunarodna policijska saradnja kriminalističke policije Republike Hrvatske*, 2008, str. 6;
28. Shehu, Y.A, *International initiatives against corruption and money laundering: An overview*, Journal of Financial crime, vol. 12/3, Henry Stewart Publications, London, str. 221-222
29. Skakavac, T, *Krivično delo pranje novca u uporednom i nacionalnom zakonodavstvu*, Zbornik Radova Pravnog Fakulteta u Nišu, 2012, str. 105-123;
30. Varvaele, J.A.E, *Europsko kazneno pravo i opća načela Unije*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/2005, str. 855-882;
31. Vesić, D, *Ekonomska i politička komponenta korupcije i pranja novca*, Izvorni naučni rad, 2008, str. 481-501;
32. Yeandle, M, Mainelli, M, Berendt, A, Healy, B, *Anti Money Laundering Requirements, Costs, Benefits and Perceptions*, Z/Yen, London 2005, str. 13.

Propisi:

1. *Direktiva 91/308/EEC o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca*, dostupno na: <http://www.prevedi.gov.me/09.50/31991L0308.pdf> Pristupljeno: 20.08.2013;
2. *Direktiva 2001/97/EC kojom se mijenja Direktiva 91/308/EEC*, dostupno na: <http://www.prevedi.gov.me/09.50/32001L0097.pdf> Pristupljeno: 20.08.2013;

3. *Direktiva 2005/60/EZ o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma*, dostupno na:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:09:02:32005L0060:HR:P>
DF Pristupljeno: 20.08.2013;
4. *FATF preporuke za sprečavanje pranja novca*, dostupno na:
http://www.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/h-40-preporuka-sprjecavanje-pranja-novca.pdf Pristupljeno: 13.09.2013;
5. *Konvencija o uspostavljanju Evropskog policijskog ureda (Konvencija o Europolu)*, dostupno na: <http://www.prevedi.gov.me/21.50/41995A1127%2801%29.pdf>
Pristupljeno: 27.09.2013;
6. *Krivični zakon Bosne i Hercegovine* (Službene novine Bosne i Hercegovine, prečišćeni nezvanični tekst, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10), dostupno na: [http://univerzitetpim.com/wp-content/uploads/2013/03/Krivicni zakon BiH - precisceni nezvanicni tekst.pdf](http://univerzitetpim.com/wp-content/uploads/2013/03/Krivicni_zakon_BiH_-_precisceni_nezvanicni_tekst.pdf)
Pristupljeno: 08.10.2013;
7. *Krivični zakonik Republike Srbije* (2006), dostupno na,
<http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/71947/72713/F1188924123/SRB71947.pdf> Pristupljeno: 03.10.2013;
8. *Opće smjernice za provođenje Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (septembar 2011)*, dostupno na:
<http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Opce%20smjernice%20za%20provodjenje%20ZSPNFT.pdf> Pristupljeno: 30.10.2013;
9. *Strategija i akcioni plan za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u Bosni i Hercegovini*, Vijeće ministara BiH, Period 2009-2013., dostupno na: <http://www.msb.gov.ba/docs/strategija3.pdf> Pristupljeno: 27.09.2013;
10. *Smjernice za procjenu rizika i provođenje zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti za obveznike – Finansijsko-obavještajni odjel Državne agencije za istrage i zaštitu* (2011), dostupno na:
<http://www.sipa.gov.ba/bs/kodeks/smjernicefoobo.pdf> Pristupljeno: 30.10.2013;
11. *Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma* (pročišćeni tekst zakona NN 87/08, 25/12), dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-spre%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma> Pristupljeno: 03.10.2013;
12. *Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma* (Službeni glasnik RS, br. 20/2009, 72/2009, 91/2010), dostupno na:

http://www.sec.gov.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=999&Itemid=62 Pristupljeno: 27.09.2013;

13. *Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH*, (Službene novine BiH br. 362/09), dostupno na:

http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Zakon_o_sprecavanju_pranja_novca_53_09_bos.pdf Pristupljeno: 13.09.2013.

Internet izvori:

1. <http://hrcak.srce.hr/>
2. <http://www.revicon.info/dokumenti/fojnica-13/SanelaLatic.pdf>
3. <http://www.prevodi.gov.me/>
4. <http://www.msb.gov.ba>
5. <http://smit.blog.rs/blog/smit/generalna/2009/12/02/podzemno-bankarstvo>
6. http://www.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/h-pranje-novca-terorizam.htm
7. <http://www.nezavisne.com/sport/tenis/Tipsarevic-namjestio-mec-71387.html>
8. <https://webmail.ibu.edu.ba/zimbra/#2>
9. <http://www.sudbih.gov.ba>
10. <http://www.ohr.int>
11. <http://hercegovina.info>
12. <http://www.mfin.hr>
13. <http://komorabih.ba>
14. <http://dnevno.hr>
15. www.mpr.gov.ba
16. http://www.mfa.ba/konzularne_informacije/vize/?id=8686

Ostali izvori:

1. *Radni dokument osoblja Evropske komisije - Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2013. godini*, SWD 415 final, Brisel, 2013;
2. *Rješenje o pristupu informacijama FOO*, broj: 16-01-50-11-26/14, 30.01.2014. godine;
3. *Rješenje o pristupu informacijama Suda BiH*, broj: 5/3367, 31.12.2013. godine.